היהודים באונגאריא

ספר ראשון

מאת

יקותיאל יודא גרינוואלד

(מחיר הספר 2 קרוינען)

תרע"ג

נדפס בדפוסו של ר' משה אלי' קאהן וואין (אונגארן)

Digitized by Touro College Libraries
For Project Zikaron
www.zikaron.tourolib.org
2018

מהספרים שהוצאתי לאור עולם נמצאים למכירה הספרים.

קורות עיר פרעשבורג וגדוליה משנת הא אלפים עד ימינו אלה מחיר הספר 1 Krone.

(הס' קורות פר"ב מצא חן בעיני כל חכמי ישראל והרבה מכ"ע דברו עליו נכבדות כמו המכ"ע Magy. Zsidó Sz., מכ"ע העבר והעתיד מהה' פרופיסור יוסף פוטאי, מכ"ע המצפה (בקורת מהה' הנעלה מאיר אליעזר דפאפורט־הארטשטיין) מכ"ע Israelit מהה' הרב ד"ר קליין, מכ"ע מחזיקי הדת מהה' מ' עקשטיין, מכ"ע הפרסבורגי Úngl. Jüd. Zeit. מהה' הנעלה העורך ש' בעטטעלהיים Zsidó Szemle היו"ל ע"י הה' השלם ספרא רבא ד"ר משה ברוין, מכ"ע Magy. Zsidó מידידי השלם מ' ד' הארטשטיין, מכ"ע Revúe מפרים, מכ"ע A. Tisza מהעורך ד"ר יונגער. מכ"ע יידישעס בלאט יו"ל במארמאראשסיגוט. ועוד).

לקורות השבתאים באונגריא נדפס במכ"ע „הצופה מארץ הגר" שנה שניה ונמצא נ"כ בהוצאה מיוחדת מהירו Heller 60 בא עליו בקורת במכ"ע Hagyomány שנה ט' נומ' 1 לו. שיגם ישר מהמחבר

LEOPOLD GRÜNWALD

M. Szıget (Ungarn)

עוד לא פסו אמונים בארץ עוד לא תמו חכמי לב עוד נמצאים בתוכנו חכמים אשר בכל בחם מינעים א"ע להפיץ חכמת ישראל בתוכנו שלמו הרבה מונים מהמחיר הקצב על ספרי

Alliance Israelite Universele Paris

Jüdische Allianz in Wien

הרב החכם המפורסם הגביר היקר באנשים מר נתן ברוין הי"ו בעיר הבירה בודאפעשט

הרב הגי' פאר החכמים פרופיסור דוד סימענזוהן בעיר קאפענהאגען.

הרב החכם הה"ג המפורסם מו"ה א' שוואַרטץ בוויען.

הרב הגאון הגביר מוה' אהרן נוטמאן בעיר וואַראַנוי

הרב הגאון הצדיק מוה' א' שאלוועגדי בעיר קארלסרוהע.

הרב הגי' המפורסם מוה' נ' רויזשמאן אבד"ק שאהנבורג.

הרב הגי' המפורסם מוה' ד"ר באמבערגער אבד"ק סענהיים.

הרב היקר הגביר מוה' דוד בוימאן בעיר זשאמבעק.

הגביר המפורסם החכם מר שמואל ואנויל בהרב ר' יוסף בהנא בעיר מאראמאראשסינוס.

הה"ג המפורסם מוה' ד"ר בערלינגער אבד"ק ברונישבאך.

הרב הגביר המפורסם מוה' ד' בלומבערג בעיר בריסבאנע אוסטראליען.

החכם המפורסם מאיר זולצבערגער שופט העיר בפילאדעלפיא

הרב הגי' המפורסם מוה' ברכי' יוסף אבד"ק טעמעשוואר.

הרב השלם הגביר מוה' שמעלקא רוקח בעיר לעמבערג.

הרב השלם מוה' דובער באקענרוט בנארליטין.

הרב המפורסם החכם דר מ' ו' רפאפורט דרשן בסטריא.

ידי"נ הרב השלם מוה' מ' א' לנדוי בווינר נ"יישטאדט.

הרב החכם המפורסם ד"ר צימעלם רב בקארלסרוהע.

הרב הגי' המפורסם מוה' י' ליימדארפער רב בהאמבורג.

הרב הגי' המפורסם ד"ר שווייטצער רב בוויקערסהיים.

הרב הגי' המפורסם מוה' ה' דייטש רב בפירט

הרב הח' פרופ' דר. שהיערבערגער רב בבודוויים.

הרב הח' דר פרופ' מ' נוטמאן רב בברעסלוי

הגביר היקר המפורסם הח' ליפמאן בלאך בברעסלוי.

הרב השלם המפורסם הגי' דר' צוקערמאנדל רב בברעסלוי

הרב החכם פאר החכמים ונזר הנבונים מוה' אברהם ברליגר בברלין.

הה"ג הגביר המפורסם הנכבד מוה' יצחק אייזיק אבנוט בעיר סאקאל

הרב החכם המפורסם ק' זעליגמאן בוויען

הרב הגי' המפורסם פאר החכמי' דר הערצוג רב הראשי בנראַטין.

הרב הגאון דר' ריטער רב בראטערדאם.
הרב הח' ש' הויזדארף בראטערדאם.
הרב הקצין המפורסם מר אברהם אבערדאם בעיר טורנא.
הרב הגביר המפורסם מוה' י' היילפערין באלטא (רוסלאנד)
הרב הג' המפו' מוה' נ' פריעדמאן רב באיצקני
הגביר המפורסם התורני מוה' יצחק עשוועגע בעיר פא"ם.
הרב הג' המפורסם מוה' אברהם לעווענסקי רב בהילדעסהיים.
ידידי הרב המופלג היקר מר משה קלאפטער בנויארק שטרח להפיץ ספרי
בארצות הברית רב תודה וברכה מאת המחבר.

מבוא

א.

לשמחת לבבי נדפס הספר הראשון מספרי היהודים בהונגאריא[1], הספר הראשון מחזיק קורות חיי מחברי אונגאריא מן שנת ק"פ עד שנת ת"ר (אותן שהדפסו ספריהם עד שנת הנ"ל) קורותיהם וימי חייהם כפי סדר השנים אני אוכל לאמר כי הרבה יגעתי, ירחי עמל עמלתי לא חשבתי נפשי מעבודה ולא חסתי על הוצאת הנדולות הכרוכות לרגלי עבודתי חקרתי ודרשתי ויגעתי עד מקום שידי מגעת, בתי אוצר ספרים דאמסטרדאם, אוקספורד פפא"מ הי' פתוחים לפני וביותר אני מחזיק טובה להרב החוקר המהולל מר דר' א' פריימאן הי"ו הביבליאטהעקאר בבית אוצר הספרים דהעיר פפא"מ Stadtbibliothek עמד לימיני בכל בחו, וכל דבר הקשה לי לפניו הקרבתי והוא האיר עיני בכל פעם[2], האם ספרי ספר שלם הוא, ואם לא יגעתי לריק תישפושי אתם קוראי היקרים, בכל אופן אני עשיתי את שלי יגעתי עד מקום שידי מגעת, חקרתי במופלא מאתנו, וביותר חקרתי בהתכמים עד שנת ת"ק. והרבה פעמים בהרבנים הנודעים לנו קצרתי כי לא מצאתי חדשות, רק ציינתי על הספרים שבתבו מה מהם. וכן הרבה חכמים שעיקר ספריהם נדפסו אחר שנת ת"ר. ציינתי על ספרי ח"ב ששם כתבתי באריכות תולדותיהם. אני עשיתי כל מה שבכחי לעשות. ואם ספרי ימצא חן בעיני הכמינו אוי אדע כי לא לתהי יגעתי ויש שכר לפעולתי. —

ב.

רבני וחכמי אונגריא שחברו ספרים משנת ק"פ עד ת"ר ונדפסו הספרים עד שנת הנ"ל יעלו מספרם מאה ושלישה חכמים. עיר פרעשבורג תופשת מקום בראש. בפרעשבורג מצינו ט"ז מחברים במשך מאה שנה (משנת תצ"ז עד ת"ר) ויכולים להחליט כי במאה הת"ר הי' בפר"ב מקום התורה וחכמה היותר מפורסמת באונגאריא. מחברי פר"ב עד שנת ת"ר הלא המה1) ר' דוד בער בר' פייביל2) ר יצחק שכרלס3) ר' יוסף שלמה זלמן4) בנו ר' גבריאל

1) "היהודים באונגאריא" חלקתי בה' חלקים חלק ראשון היוצא לאור בעת. חלק ב' מחברים עד שנת תר"ס. חלק ג' נדולי אונגאריא משנת ד' אלפים ת"ת עד שנת תר"ס חלק ד' ה' קורות היהודים באונגריא.

2) כן על ספרי פלנות בישראל (קורות ישבתי צבי ומישיחיו ונביאיו וישאר מחלוקת בישראל) מחויב אני לתת תודה להרב הח' הנ"ל שהאיר עיני עם הרבה דברים יקרים הנוגעים לישיין .והרבה כתבי־ידות המדברים מהמחלוקה הנ"ל נתן לי בטובו לברר מהם לעניני תשח"ח לו —

איציק[5]) ר' עקיבא אינר[6]) ר' מאיר ברבי[7]) ר' יהודא בר' ליב מלמד[8]) ר' קאפיל שכרלם[9]) ר' משה סופר[10]) ר' ישבר בער פרענק[11]) ר' בער אפענהיים[12]) ר' יהודא ליב דוקעס[13]) ר' בער פרענקיל[14]) ר' מנדיל בר"י שטערן[15]) ר' דוד גאלדשטיין[16]) ר' יחיאל מיכל קיצע. — —

שני לה העיר אובן[1]) חכמי אובען שחברו ספרים משנת שנ"ז עד שנת ת"ר. מציינו י"ד מחברים וכתוכם ג' מחברים שחתמו בשם „גולי אובען" הלא המה [1]) ר' דוד בר' יעקב הכהן[2]) [2]) ר' שמחה פריידמאן[3]) ר' אפרים במוה' יעקב[4]) ר' יונתן בר' יעקב מנורשי אבען.[5]) ר' יוסף בר' נרישום מנורשי אבען[6]) ר' יוסף בר' שמואל מנורשי אבען[7]) ר' יעקב בר' שמעון[8]) ר' אהרן בר' שמעון טוביליש[9]) ר' יעקב אושפיטין[10]) ר' משה קוניטין[11]) ר' משה מינץ[12]) ר' שמעון ווים[13]) ר' יצחק פר"הוף[14]) ר' א' ה' קאהן —

אחריהם העיר אייזנשטאדט שהי' עיר גדולה והי' לה הרבה חכמים עד שנת ת"ל ובשנת ת"ל נתגרשו היהודים משם וברוגות העיר עד שנת ת"ל. ר' אברהם בן לוי קונקא בספרו אבק סופרים (אמסטרדאם תל"ה) בהקדמתו מזכיר את העיר אייזנשטאדט לתהלה ולפאר ונודע לנו רק מעט חכמים הלא הוא

---

[1]) מה שיש לי פה להעיר הוא כי הרבה פעמים בטה נתחלף לחכמים שכתבו מה מאובן. בודון באונגאריא עם בודון. בבולגאריא הנקראת בעת ווידין (יושבת על הוף הדאנוי לא רחוקה מגבול סערביען ודרים שמה עד היום ג' אלפים יהודים מספרד וראה דברי ישראל בתוגרמה ח"ב פרק ד'). כי בהרבה כת"י שהשתמשתי לספרי פלנות ביישראל מצאתי בכת"י אחד כי אברהם היכיני הי' דר בבודון ואין ספק כי כונתי על בודון בבולגאריא אשר לא רחוקה היא מקוסטנטונא. ושם מצא הכת"י מס' שלמה רבתי המתחלת „ואני אברהם אחר שהייתי סגור מ' שנה" — כן בכת"י זכרון לבני ישראל (תולדות שבתי צבי) מר' ברוך מארוצו הביא מבתב מהרב ר' שלמה בן הרב מוה"ה ליב כ"ץ שליח צבור מק"ק לובלין, שהי' י"ב שנה רב בבודון הנקראת אובן שמא"ס, ולא הי' רוצים להניח אותו לילך משם רק מכח שריפה גדולה שהי' שם וגם שהי' רוצה לילך לראות את המלך שבתי צבי" עכ"ל, והנה בבודון באונגאריא מעולם לא הי' רב בשם ר' שלמה בשנים הנ"ל כי אז שמש הרב ר' אפרים הכהן המחבר שער אפרים וכן לא הי' שריפה בשנים הנ"ל והחכם נ' ביילל מפא"מ כבר הדפיס המכתב הנ"ל במכ"ע הכרמל תרל"ט בחודש ניסן והוא הניה שבונתי על העיר ווידין בבולגאריא.

ואגב הנני לעורר מה שכתבתי במאמרי לקורות השבתאים באונגאריא במכ"ע הצופה מארין הגר דף 163 שנה שניה. מהס' ציצית נובל צבי הגדול ח"ג (כתב־יד) נדפס שם בטעות וכן צ"ל אבי נתן הנביא ה"ה ר' אלישע ברח מבנו והוא עבשיו במדינת בודון הקרובה לפולין וע"ז הוספתי אולי על כונתו ווידין וראה בריש ספר הצד צבי מנחמי' חיון שמזכיר העיר בודון באונגאריא בשם בודין הנקר' אובין — ומי יודע עד כמה נתחלף לחכמים בודון באונגאריא לבודון בבולגאריא. וראה דברי ה' קוהן במספרו קורות היהודים באונגאריא

[3]) ראה דברי ימי ישראל בתוגרמה ח"ב פרק ד'. שמזכירו לרב בבודון

הרב ר' שלמה לברמנש[1]) מרדכי מוכיח, הנביא ומשיח השקר[2]) ר' אבנדור סופר ור' שמואל מקרעמניטין. וג' מחברים מנורשי אייזנשטאדט הלא הוא ר' מאיר בר' חיים קאצנלבויגען) ר' שמעון בר' אפרים יהודא, ר' משה בר' חיים קאצנלבויגען. ולאחר שנת תיל יש לנו מחברים רק הרב ר' מאיר בר' יצחק, ור' אשר לעמיל נלאנלי וכנו ר' יהיאל מיכל רבני אייזנשטאדט.

ג.

שמות המחברים שהדפסו ספריהם עד ת"ר.

	תולדותיו	ראה	באות	ב.
ר' אבנדור בי"ר משה סופר מאייזנשטאדט				
" אברהם אבייש שאַנענבוים רב בקערעסטור	"	"	"	ס
" אברהם חיים אפענהיים רב בסעצעל	"	"	"	ל"ב
" אברהם ה' קוהן באובען	"	"	"	ס"ו
" אהרן שמואל פריישדארף באייזנשטאדט	"	"	"	ד.
" אהרן ברבי יצחק רב ברעכניטין	"	"	"	כ"ח
" אהרן ברבי שמעון באובן	"	"	"	ל"ד
" אהרן ברבי קלמן רב בארד	"	"	"	מ"ה
" אהרן קוטנא דק בטאטא	"	"	"	ס"נ.
" אייזיק טירנוי רב בטירנוי	"	"	"	א.
" אליהו צאלין רב בבאשורקעס	"	"	"	י"ח
" אלעזר קליר רב ברעכניטין	"	"	"	כ'
" אלעזר קרפלס רב באירשא	"	"	"	מ"א
" אלעזר רוקח רב בטאנטוי	"	"	"	כ"ו
" אלעזר ליסמאן שטיין רב בסוללוש	"	"	"	צ"ז
" אפרים הכהן רב באובן	"	"	"	ט
" אפרים בליבער רב בנייהייזיל	"	"	"	צ"ד

[1]) ראה אדות ר' שלמה לברמנש בספרי קורות עיר פרעשבורג מאייזנשטאדט נתקבל לרב בפוזנא ראה שארית יוסף כ"ה וההכם מהר"י פערלס כתב במכתב הירחי להרב ר"ז פראנקיל חו"נ צד 371 בהערה 11 וצד 409 כי לדעתו הג"מ שלמה אייז"ש הוא הרב ר' שלמה בר' לייביש רב בפוזנא. אבל כבר השיג עליו ההכם ש"ז חיים האלבערשטאם ז"ל בישרון ח"ה להח' קאבאק דף קנ"ט. וראה נ"כ דברי הח' ר"ד קויסמאן בהערותיו לס' קורות היהודים בלובלין דף 154. [2]) ראה הצופה מארץ הגר שנה ב' דף 150 קורות חייו.

[3]) הס' הגלגולים שחבר הרב ר' מאיר הנזכר והוציא לאור הח' ר' דוד גרינהוט בפראנקפורט א"מ נאסר למכור בפא"מ וזה תקנות הקהל, נמנו ונמרו עפ"י החבורתא קדישא מחמת ספר הגלגולים שנדפס פה ע"י ר' דוד גרינהוט עם הנהות שלא ימכר פה ולא יתן אותו לשום אדם במתנה שלא יהי' סכנה פה ועל זה עשה ר' דוד גרינהוט שבועה' ראה רבני פראנקפורט מאת הרב ד"ר מרדכי הורוויטץ טרך ב' דף 54.

ר' אשר לעמיל גלאנטי רב באיזיש				תולדותיו	ראה באות ז"א
			ב.		
" בער אפענהיים בסר"ב	"	"	"		ע"נ
" בער פרענקיל "	"	"	"		ע"ה
" בזק לייפניקער רב בסעמלין	"	"	"		ס"נ
" בזק שלמהעלד בסעמניטין	"	"	"		נ"ז
" בזק בנדיט מאוסטין רב בהעדיעם	"	"	"		ס"ט
			ג.		
" נבריאל הכהן רב ברעכנוטין	"	"	"		ס"נ
" נבריאל איציק אפרעשבורג	"	"	"		כ"ב
" נבריאל דעמויער מגנימרא	"	"	"		צ"ב
			ד.		
" דוב בער בר' וויביל אפרעשבורג	"	"	"		ס"ז
" דוד בן יעקב הכהן רב בבודין	"	"	"		ג.
" דוד פרידענטהון רב באוהל	"	"	"		ס"ד
" דוד דייטש רב בעיר הדש	"	"	"		ס"ב
" דוד נאלדשטיין בפרעשבורג	"	"	"		צ"ם
			ה.		
" הירש אפענהיים רב בשמעשוואר	"	"	"		ע"א
" הירש ברודא מנ"ש רב בקיצע	"	"	"		ס"ה
" הירש לייפניק מו"צ בגרוסווארדיין	"	"	"		ס"ת
			ו.		
" וואלף ראפ"פורט רב בפאפא	"	"	"		ל
" וואלף ליבשענשאדט רב בטרענטשין	"	"	"		ל"א
" וואלף באסקאוויטין רב בבונהארד	"	"	"		ס
" וואלף לעוויא רב בוועדבוי	"	"	"		כ"ז
			ז.		
" זרח בר' מאיר קום קדיש ברעכנוטין	"	"	"		ע"ם
			ח.		
חיים בר' זאב בוכנער רב בלקנבאך	"	"	"		ו
חיים וויבער רב באבוני	"	"	"		פ"ה

י.

	הולדותיו	ראה	באות	ל"ג
ר' יהודא בר' ליב מלמד בפרעשבורג	"	"	"	כ"ט
" יהודא הכהן רב בסינט	"	"	"	ע"ו
" יהודא וואלמאן מו"צ בפעסט	"	"	"	פ'
" יהודא ליב דוקעס בפרעשבורג	"	"	"	ל"ח
" יואב בר' ירמי' רב בסאנטאב	"	"	"	י'
" יונתן בר' יעקב מגורשי אבען	"	"	"	י"ב
" יוסף בר' נרשון מגורשי אבען	"	"	"	י"ד
" יוסף בן שמואל מגורשי אבען	"	"	"	כ"ב
" יוסף שלמה ולמן בפרעשבורג	"	"	"	מ"ט
" יוסף משה שמחה רפפורט רב באונגדארף	"	"	"	נ"ז
" יוסף קופענהאגן רב ניטראמפא	"	"	"	ס"ז
" יוסף וויסע רב בוואג־ניישטאדטיל	"	"	"	ס"א
" יחיאל מיכל נלאנוי רב באיזנשטאדט	"	"	"	ע"ז
" יחיאל מיכל ציפער רב בציפער	"	"	"	צ"א
" יחיאל מיכל קיצע בפר"ב	"	"	"	י"ט
" יעקב בר' פסח באובן יישן	"	"	"	נ"ט
" יעקב אוישפיזין באובן	"	"	"	ע"ד
" יעקב ווילער רב בביטשא	"	"	"	ע"ה
" יעקב בריים רב ביאללא	"	"	"	י"ן
" יצחק הלוי שפיצין רב בבונהארד	"	"	"	נ"א
" יצחק שברלס מו"צ בפר"ב	"	"	"	ל"ט
" יצחק פרענקיל רב בקראל	"	"	"	מ"ז
" יצחק נריסהאבער רב בפאקש	"	"	"	נ"א
" יצחק בר' אליעזר שו"ב בווערשעטין	"	"	"	צ
" יצחק פרייהף באובן	"	"	"	נ"ב
" יקותיאל זאב רב באונגדארף	"	"	"	ל"ז
" ירמי' מאוישפיזין רב בסאנטוב	"	"	"	כ"ד
" ישכר בער בלאך רב במטרסדארף	"	"	"	מ"ה
" ישכר דוב ליטוויץ בסנט־פעטער	"	"	"	ס"ד
" ישכר בעי פרענק בפר"ב				

ל.

" לוי פאללאק ממטרסדארף	"	"	"	ל"ה
" ליב אפענהיים רב בפריישטאדט	"	"	"	ג'

מ.

" מאיר בר"ח מנדשי אייזנשטאדט	"	"	"	ד

ר׳ מאיר בר׳ יצחק רב באייזנשטאדט	"	"	"	י״ג
" מאיר ברבי רב בפרעשבורג	"	"	"	כ״ה
" מאיר בר׳ יוחנן שפיטץ רב באבראני	"	"	"	ל״ו
" מאיר אברהם רב בטשאבא	"	"	"	צ״ה
" מנחם מענדיל בר״י שטערן בפר״ב	"	"	"	מא
" מנחם מענדיל רוזנטהאל מזבאראב	"	"	"	צ״ג
" מרדכי דייטש רב בפריישטאדט	"	"	"	ט״ו
" מרדכי מרעכניטץ	"	"	"	נ״ד
" משה בר׳ חיים מגורשי אייזנשטאדט	"	"	"	ו״א
" משה קוניטץ רב באובן חדש	"	"	"	מ״ב
" משה שמואל נוימן בקיצע	"	"	"	מ״ז
" משה מינץ רב באובן ישן	"	"	"	נ״ד
" משה סופר רב בפרעשבורג	"	"	"	נ״ה
" משה גלאנוי רב בצאהלים	"	"	"	ס״א
" משה מרגליות בסעמניטץ	"	"	"	ע״ב
" משה זאנענשיין רב במארטון	"	"	"	צ״ה

נ.

" נחום מטרענטשין	"	"	"	ק׳

ע.

" עזריאל ברילל פעסט	"	"	"	ע
" עקיבא אינר רב״ד בפר״ב	"	"	"	כ״ג

ק.

" קאפיל שכרלס בפר״ב	"	"	"	נ״ה
" קאפיל אלטקונשטאדט רב בוועלבו	"	"	"	ס״ח

ש.

" שלום אולמאן רב בלקנבאך	"	"	"	ס״ז
" שלמה לבנזוהן ברעכניטץ	"	"	"	נ״ג
" שלמה זלמן שטערן ברעכניטץ	"	"	"	ס״ב
" שלמה נאנצפריעד רב״ד באונגוואר	"	"	"	ס״ד
" שלמה רוזנטאל בפעסט	"	"	"	צ״ו
" שכחה פריידמאן רב באובן	"	"	"	ה׳
" שמעון בן אפרים יהודא מגורשי אייזנשטאדט	"	"	"	ח׳
" שמעון אפענהיים מקרומוניא רב״ד בפעסט	"	"	"	ל״ב
" שמעון וויס באובן	"	"	"	ס״ט

רשימה מהספרים שחברו חכמי אונגאריא עד שנת ת"ר

ואחר כל ספר האות מערכו שכתבתי תולדותיו בסגנים.

א.

אבל משה, אפען ת"ר צ"ז
אבל משה, וויען ת"ר, פ"א
אבן בוחן, זולצבאך תס"ה י"א
אבן האות, פראג תקנ"ג. מ"א
אבק סופר, פראג תקפ"ה, מ"ה
אגרות ישכר, לבוב תקפ"ו. מ"ה
אגרת אליאסף פראג תקפ"ו מ"ה
אהל דוד, וויען תקפ"ב. ס"ב.
אהל דוד, וויען תקפ"ה. ס"ב
אהל דוד, פר"ב תקצ"ה. ס"ב
אהל יצחק נאוידוואהר תקס"ה נ"א
אהל ישכר, פראג תקס"ה מ"ה
אומר מיהודא, ברין תק"נ, ל"נ
אוצר החיים, פראג תקצ"ב ע"ט.
אור האמונה וויען ? ס"ד
אור הגנוז, פיורדא תקכ"ז י"נ
אור חדיש, אמסטרדאם תל"ה ו.
אור חדיש, א. פיורדא תקכ"ו. כ.
אור חדיש ב. ספא"ד תקל"ו. כ.
אור חדש. ג. וויען תקנ"ט כ.
אזכרת הנפש וויען תקצ"ד. פ"א.
אלון בכות אפען תקצ"ד פ"ו
אמרי נועם. פראג תקנ"ח מ"ה
ארץ צבי, וויען תקפ"ג ס"ה

ב.

באור להתורה פראג תקצ"ג פ'
באור מילת הגיון פראג תקצ"ג, מ"ז
באר הלוחות אפען תקע"ז נ"ט
באר טוב, אלטונא תצ"ה, ט"ז
בגדי קודש, לבוב תקס"ו מ"ט
בינת ישישכר פראג תקמ"ה
בית אהרן, זולצבאך תקמ"ו כ"ח
בית און, אפען תקצ"ט צ"ז
בית האוסף, וויען תקע"ב נ"ג
בית יעקב, זאלקווא תק"ץ ע"ד
בית יצחק, אפען תקפ"ז נ"א
בית יצחק אפען תק"ץ נ"א
בית רבי, וויען תקס"ה מ"ב
בכי תמרים אפען תקצ"ז צ.
בן יוחאי וויען תקע"ה מ"ב
ברכת יצחק ברלין תק"ו י"ז
בת יפתה, וויען תקפ"ה, מ"ז
בתי נפש וויען תקע"ה נ"ז

ג.

גלגולי נשמות, פראג תמ"ח ה
גלגולים ספא"מ תמ"ד. ז
גזירות ווינא ? קראקא שנ"א ? ב

ד.

דביר המוציע ? ? נ"ד
דבר בעתו, וויען תק"פ מ"ה
דברי ר"ש, וויען תקפ"ו פ"ז
דמע עיני אפען ת"ר ק.

דעת זקנים אפען תקצ״ד פ״נ
דעת יישכר, אפען תקפ״ז, מ״ח
דרוש, אפען תקע״ד, נ״ד
דרך חיים פר״ב תקצ״ז ע״ז
דרך עולם, פראג תקס״ז, נ

ה.

הגדה, ברין תקמ״ט, י״ז
הגהות, לבוב תקצ״ה כ״ו
הדרת אליהו, פראג תקמ״ו, י״ח
הדרת קודש, אפען תקפ״ז ע
היישר והברית, וויען תקפ״ו מ״ז
הכדור, וויען תקצ״ה מ״ז
הלל, אפען תקצ״ז מ״ה
המרע, פראג תקע״א ל״ב
המצרף וויען תקפ״ח מ״ב
העוין וויען תקנ״ו מ״ב
הר אבל, לבוב תקפ״ד ל״ב
הר הכרמל, פראג תקע״ב ל״ב
הר המוריה, אפען תקפ״נ ל״ב
השמות, ווינציאה תי״ז, ה

ז.

זבד טוב, זאלקווא תקס״ו, ל״ט
זכרון אהרן, לבוב תקצ״ד ב״ו
זמירות וואנדסבעק תצ״א י״ד
זמר, פראג תס״נ, ז
זרע יעקב פיורדא תקכ״ה י״ט
זרע שמואל, וויען תקנ״ו, מ״נ

ח.

חדושי הלכות, זולצבאך תפ״ט י״נ
חדושי הלכות, דהנפורט תקו״ם כ״ה
חדושי הלכות, פראג תקנ״נ כ״ה
החדושי יעב״ץ, פר״ב תקצ״ז פ״ח
חדושים, פראג תקע״ו נ״ח
חוט המשולש וויען תקפ״א ס״א
חוט המשולש וויען תקפ״ה ס״ד
חות יאיר פראג תקנ״ב, כ
חיי עולם, וויען תק״ן, ע״ו
חכמת המספר, דהנפורט תע״ב, י״א
חלק שמעון, פראג תמ״ז ח
חן טוב זאלקווא תקס״ו ל״ה
חנוך לישון עבר, וויען תקע״ה, מ״ז
חקורת הגמול, אפען תקפ״ט, ע״ב
חקר הלכה, וויען תקצ״ה, כ׳

י.

יד אהרן (פראג תקנ״א?) ל״ד
יד נבריאל פר״ב תקצ״ה צ״ב
ילד זקונים וויען תקצ״ט מ״ה
ימי צרה ומהומה, אפען תקצ״ה פ״ו.

כ.

כליל החשבון, ברלין תקנ״ו, מ״ד
כסף נבחר, פראג תקפ״ז, ס״ט
כתית למאור, וויען תקנ״ב, ל״ו
כתנות אור, פיורדא תקכ״ו, י״נ

ל.

לוח הפועלים, וויען תקצ״ז מ״ז
לוית חן פראג תקצ״נ, פ״ב

מ.

מאמר אסתר, פראג תק״פ ס
מגדל דוד, שאלוניקי שנ״ה, נ
מגילת מתתיהו, וויען תקפ״ב ס״ד
מודעא זוטא, לבוב תקנ״ח ל״ח
מודעא רבא לבוב תקנ״ח ל״ז
מוסדות תבל וויען תק״פ מ״ד
מוסדות תבל תקנ״ה מ״ב
מוסר השכל, פראג תקצ״א נ״ז
מור דרור, פראג תצ״ה ט״ז

מחנה ישראל וויען תקע״ז ס״ד
מחנה לוי, וויען תקפ״ז ס״ד
מחקרי ארץ, וויען תקע״ט נ״נ
משה משה, פר״ב תקצ״ד ס״ד
מי באר וויען תקפ״ט ע״ג
מכתבי עבריות וויען תקע״ה, מ״ז
מלאכת החשבון, וויען תקצ״ד, מ״ז
מליצות ישרון, וויען תקע״ו נ״נ׳
מנהגים, קראקא שנ״ז א
מנחת עני, פראג תק״מ, כ״ב
מנחת עני, פיורדא תקמ״ה, כ״ב
מספד מר אפען תקצ״ה, ס״ט
מענל ישר, פראג תקס״ח, מ״ז
מערכת העתקות, אפען תקצ״א ע״ז
מקל נועם, וויען תקנ״ט, מ״ו
מרפא לשון ארמי וויען תקצ״ט, צ״ד
משנת דר״ע, פיורדא תקמ״א, ב״נ
משתה יין, פיורדא תנ״ה, ז

ג.

נזר הקודש, אפען תקצ״א ל״ב
נר למאור, ווילמרסדארף תל״ה ז
נשמת אדם, האנוי שע״א, ד.

ס.

סדר המשנה, פראג תק״פ, ס

ע.

עדות ליישראל, פראג תקצ״ט, ל
עיני הדעת, אפען תקפ״ט, ע״א
עיני ישראל, וויען תקפ״ב, ס״נ
עיני ישראל, וויען תקפ״ה ס״נ
עמוד השחר, פראג תקמ״ט, ל״ב
עמודי שיטים, פראג תקנ״א, ל״ה
עמק השוה, פראג תקס״נ, מ״ה
עמק המלך לעמבערג תקס״ה נ״ב
עמק שושנים, אפען תקצ״ט צ״נ
פירוש למחזור, קראקא של״א, ב.

פ.

פירוש לסידור, קראקא שנ״ד, ב.
פרי יעקב אפען תק״ן ע״ה
פרי צדיק, פר״ב תקצ״ט צ״ה
פרפראות לחכמה, וויען תקע״ד נ״ה

צ.

צהר לבנון, פר״ב ת״ר, צ״ה
ציר נאמן, פראג תקצ״א מ״ה
צרור פרחים, וויען תקע״ד נ״ז

ק.

קב ונקי, אפען תקפ״ז, ס״ח
קדושת ישראל, ברין תקמ״ח, ל״א
קדושת ישראל, וויען תקפ״ט, ל״א
קול אנחתי, אפען ת״ר צ״ט
קונ׳ הספיקות לבוב תקמ״ח ב״ט
קינה, פראג תע״נ ז
קסת הסופר אפען תקצ״ה, פ״ד
קרבן אשם, זולצבאך תקל״ז ב״א
קשת יונתן דהנפורט, תנ״ז, י

ר.

ראש אמונה, וויען תק״פ מ״ז

ש.

שו״ת רמ״ס, פראג תקמ״ו נ״ח
שו״ת מהרם מינץ, אפען תקנ״ד צ״ד
שו״ת פנים מאירות אמס״ד תע״ה י״נ
״ ״ ב׳ זולצבאך תצ״ב י״נ
״ ״ נ׳ זולצבאך תצ״ח י״נ
שו״ת ר״י איסקיפא ספא״מ תס״ט י״ב
שו״ת שער אפרים, זולצבאך תמ״ח ט
שבע ימי הפסח, פראג תקל״ז י״ט
שיחה בעולם הנשמות פראג תקע״א, נ״נ
שירי מוסר, וויען תקע״ד, מ״ז
שירים, וויען תקצ״ט פ״א
שלמי נדבה, פר״ב תקצ״ח, צ״א
שלמי תודה, האמבורג ת״ר, נ״ז

שמלה שניה וויען תקס"ב ל
שמלת בנימין דהנפורט תקמ"ח, ל,
שני עפרים פראג תקפ"ה ס"ה
שערי בינה, וויען תקנ"ב, ל"ה
שערי דעה, זאלקווא תקפ"ז, כ"ז
שערי תורה, וויען תקפ"א, כ"ז
שרין קשקשים פראג תקנ"ט, מ"ה

ת.

תוצאת חיים, פר"ב תקצ"ה, פ"ה
תורת האמונה, פר"ב תקצ"א, ע"ה
תפארת התשבי, וויען תקצ"ט, פ"א
תרגום איוב, פר"ב תקצ"ח, צ"ב
תרגום דבהו, פראג תקצ"ה, ס"ז
תרגום מלכים פראג תקצ"ה, פ"ז
רגום משלי פר"ב תקצ"ג, פ"א

הערות והוספות

הערות מהרב החכם דר' א' פריימאן. פפא"מ —

דף 17 ר' אייזיק טירנוי ראהצוניץ צור נעשיבטע דף 194 בי חיי בשנת ק"ע.
דף 18 ס' שיר היחוד נדפס לר' אבנדור סופר בקרא [א שפ"ט (C. B.3316)
הס' וויגר גזירה לא נדפס עמו כמו שכתב בן יעקב ברשימתו דף 513. א"כ אין כאן מקום להערתו בדף י"ה ציון 1.
" ציון 6. צ"ל 334 במקום 343 גם נראה לי בי ר' דוד הכהן חי בווידין ולא באובן —
" אות ד' ר"א שמואל מקרעמינין לא דר באייזנשטאדט רק באייבלשטאדט. ראה נ"כ לעוונשטיין לקורות היהודים בפירט א' דף 2.
דף 19 ציון 3 שטיינשניידער מעולם לא כתב כי לא חבר רק הס' באר שבע.
" " 13 אם המחבר וישארי החכמים כתבו כי הבר הס' בשנת זי"ת אין כאן סתירה משו"ת שער אפרים תשובה ס"ז כי נתקבל בשנת תכ"א הלא שערי אובען הי' פתוחים לפניו עוד קודם שנת תכ"א לראות איך יסדרו נט באובן. אף אם לא הי' עוד שם רב. —
דף 21 ציון 10 ר"ה מיכאל לא כתב שנדפס בקראקא. —

הערות מהרב החכם דר' מ־דכי בראן

צד 17 שורה 4 מהרי"ל לא הי' ממקום שישמו "מולין" רק מולין הוא כנוי לשם של אביו אשר הי' משה באלו כבר הוכיח הה' מ' שטערן.
" שו' 11, גם בשנת שנ"ז לא נדפסו מנהגי מהרי"ט לבדם רק הי' הלק מסדר תפלה כ"כ צעדנער צד 361.
" ש' 18 מאמר מיוחד על גזרת אוסטרייך וס' וויגר גזירה בתבה ה ארטור נאלדשטיין בסוף ספרו דאס יודענבוך דער שפ שטראסע צו וויען (וויען 1908) דף קי"ב ע"ד קל"ב —

הערות לס' היהודים באונגאריא

מאתי הי"ק שמואל המכונה זינמונד זעעלינמגן (אמשטרדם)

ע' 17 הערה 2 .מעשה רב קאָנינסבערג" תרי"ז "מעשה רב הוא שם תמעשה אך שם הספר הוא" אצבע אלדים ונדפס שנית ע"י ר' חיים הלוי הערצמאן, ווארשא תרנ"ח

שם הער' 5 : על מחבר שיר היחוד וישיר הכבוד כתב באריכות החכם ר' אברהם עפשטיין בהגרן להארדעצקי ספר רביעי. (ברדיטשב תרס"ג דף 96 וגו'.

ע' 22 ר' חיים באכנער הי' באמ"ד כנר בישנת תל"א, והדפיס שם התחינה "עיון תפלה" לר' חיים רשפיין (ע' אודותיו באריכה Wachstein) Inschriften Wien I. S. 132. f.) והספר בתמונת שמינית קטן בלי שער מיוחד, ה' דפין, ובראשו נכתב" התפילה הזאת היתה "כמוסה. . . וזה שנים אשר יקרא להם בעל "עיון תפלה". . . . ובראות החכם השלם הרב התורני המקובל האלקי רו"מ ואב"ד המרומם כמהורר חיים בלא"א האלוף "כמהורר בנימין זאב באכנער זצל"ה מקראקא כי עת צרה היא ליעקב קול תרועו "מלחמו' וגרושין בעו"ה נדב לבו להביאה שנית לבית הדפוס לזכות את הרבים "בשנת ציון ב'מ'ש'פ'ט תפדה ואולי ממנה יושע ויהפוך יי' את הקללי לברכה ומצרה יעשה רצ"ה יי' אלהינו : ובסוף הספר : תם ונשלם יום א' לסדר א"ה ה' ברכ' ה" אשר תשמעו לפ"ק פה ק"ק אמשטרדם" : אם כן נדפס בפרישת ראה תל"א וגם ספרו "אור חדש" התחיל להדפיס באמ"ד בשנה ההיא, אך השלם המלאכה ביו' ב' ר"ח שבט תל"ה וזה לא יוכל להיות טעות הדפוס, כמו שחשבו שטיינשניידער, בן־יעקב וגם לעווינשטיין Zur Geschichte der Juden in Fürth II. 148 הערה 3, כי מיד אחר הפרט בא : "בזכות" זה נזכר לישאר ספרי המחבר נר"ו," והקווים על "בזכו"ת" הם' מפני כי עלה בגמטר' תל"ה. וגם בדף מ"א ע"ד כתב" בהיותי פה ק"ק נאַרדין שנת תל"ד לפ"ק ועל כן דף מ"א נדפס אחר שנת תל"ד. והעיר נאַרדין, Naarden (כצ"ל ולא "Norden" ע' קויפמאן Verlr, דף 193 הערה 4) היא סמוכה לעיר אמשטרדם. והנה את זה מצאתי, כי מן באנען ו"ו (דף כ"א ואילך) הם סימני הבאנען בתחתית הדפין, באותיות אחרי, גדולות, מהקודמת ובלי ספק נדפס עד דף כ' (עד ועד בכלל) בישנת תל"א, ומדף כ"א בשנת תל"ה. ומה שכתב מכ"ת (ע' 23) כי גם ממש"כ רה"ב בדף כ"ב ע"ד שדרשתי בשנת תל"ד בק"ק בביהכ"נ הישנה" נראה כי נדפס אחר שנת תל"א, זה אינו ושגנה היא כי בדף הנ"ל כתב המחבר "שדרשתי שנת דת"ל בק"ק בבהכ"נ הישנה וזה שנת ת"ד לפ"ק (ושלא להוציא תד"ל, כתב כמו שכתב) וזה הי' בהיותו בק"ק (בקהל קראקא) קודם נסיעותיו. ופתרון "דת"ל 5404" כתבתי לי בגליון ס' אור חדש שת"ל באוה"ם שלי זה מכבר, והנה שמחתי כי מצאתי רע לפתרוני. והלא הוא החכם ר"ד קויפמאן בספרו Vertreibung ע' 193 הערה 2 שכתב Krakaus gedenkter Hier predigte 27 a 30 a אור חדש 1644 f. 22 a.

וסיבת הפסקת הדפוס משנת תל"א עד שנת תל"ה, היא מלחמת הצרפתים בשנת 1672 הי' אמשטרדם כמו במצוק, וגם היהודים הי' מהויבים לסלול סוללות כמו שנראה מבקשת גולי פולין באמ"ד על דבר הקמת בית מקולין אל שרי העיר משנת 1673 שהוצאתי במ"ע Centraal Blad voor Israelits in Nederland. XV. No. 50 (1910),

ששם אמרו פרנסי קהל גולי פולין, כי יש להם בית הכנסת מיוחדת וגם עניני צדקה מפורדים בהקהלות הספרדים והאשכנזים וגם Werkende „den deser stede wallen apart"

שעושים פוללות, בפני עצמם לעיר אמשטרדם".

ועל דבר הצרות והמלחמות האלה הדפים בלי ספק הר' חיים באכנער התחינה עיון תפלה" (עי' למעלה).

ולא לבד ספר „אור חדש" התחילו להדפיס אצל המדפים ר" אורי וייבש בר' אהרן הלוי וסיימו איזהו שנים אחר ההתחלה, אלא גם הס' קטרת הסמים לר' מרדכי בר נפתלי הירש אייש קרעמזיר, נדפס קצתו בשנת תל"א אצל המדפים הנ"ל וגמר אחר י' ניסן תל"ו, כי בסוף ס' ויקרא נדפס פרט זה, ובין התחלת הספר בשנת תל"א ובין י' ניסן תל"ו נתבקש המחבר בישיבה של מעלה כמו שכתב המדפים ר' אורי הנ"ל באחרית דבר אחר ס' ויקרא, ואני מצאתי בספר שרשומים בו הנקברים בבית חיים מוידער־בערג, שהוא בית הקברות של אמשטרדם, כי „בכ"ד טבת תל"ו נקבר ר' מרדכי הכהן מן קרעמזיר" ובלי ספק הוא מחבר ס' קטרת סמים אם כי בספרו לא כתב כי כהן הי', ואפשר מעה בזה נבאי דח"ק נ"ח שרשם קבורתו בספר הנקברים.

ואם זכרוני לא השעיני לא נדפס שום ספר עברי באמ"ד בשנת תל"ב ותל"ג, כי עת צרה הי' להיהודים הדרים באמשטרדם הצרפתים חנו סמוך לבית הקברות של קהל אשכנזים וגולי פולין ולא הי' לאל היהודים לצאת מהעיר ולקבור מתיהם ועל כן שאלו מאת שרי העיר חלקת שדה בתוך נבול העיר וביום 25 junius 1627 נתנה להיהודים רשיון לקבור בחלק העיר Ostenburg וב' ימים אחריו והוא ב' תמו: תל"ב נקבר שם בראשונה ועד September שנת 1673 באו שמה תשעים וארבעה מתים ובתוכם האב"ד ר' יצחק אייזק בר' שמעון דעקינגן שהלך לעולמו יום ו' ז' חשון תל"ג. וכל הקברים שם הובאו אח"כ לבית הקברות מוידערבערג. והנה הצפרדעים הרסו מצבות של בה"ק והשתמשו בהם לסלול סוללות וע"כ כמעט אין מצבה קימה מן קודם תל"ג.— העולה מכל זה הוא כי הס' אור חדש התחיל המחבר להדפיס כבר בשנת תל"א בהיותו באשטרדם כמו שנראה ג"כ מהדפסתו בשנה ההוא ס' עיון תפלה, וגם בשנת תל"ד הי' עוד בארין הוללאנד בעיר נארדין ואפשר גם באמ"ד ורק ברצוא ושוב הי' בא לעיר נארדין, ובשנת תל"ה גמר ספרו באמ"ד וע"כ טעה מכ"ת במה שכתב ע' 1/2 3 על דבר הדפוס ס' אור הדש.

ע' 27 הער' על ס' חכמת המספר לר' משה א"ש עי' שטיינשניידער במונאטשריפט שנת 1905. כרך 49 דף 598 ולפי דבריו כי חכמת המספר חלק שני כ"י רד"א והוא ברשימת Neubauer ס' 2082 אינו לר' משה א"ש. ועל ס' קלאנלידד עי' שטיינשניידר ג' ליטעראטור דער יודען א, דף 138, 219. צונין לי' נעשיכטע 446 p.

ע' 30 ר' יעקב סלעש באמ"ד שאצלו הי' ר"מ א"ש בעת הדפסת פנים מאירות חלק א' הוא בלי ספק. כ"ה יעקב סלעש שנקבר לפי ספר הנקברים של בה"מ מוידערבערג, כ"ה חשון תס"ז.

היהודים באונגאריא

א) הרב ר' אייזיק טירנוי נולד בתחילת מאה השנית לאלף הששי, למד אצל רבותיו, הרב ר' שלום מאוסטרייך, ר"א קלויזנער, ור"מ הלוי מנדולי ווינא הוא ורבותיו ראב"ק ור"ש הנ"ל שמו לבם אז לאסוף ולבנס את המנהגים השונים בקהלות שונות כן עשה גם חבירו ר"י ממולען [1], ר"א הי' רב בטירנוי ור"מ בפרעשבורג, ורב בווינא. [2] את ספרו "מנהגים" כתב והבר בשנת ק"פ ונזכר במהרי"ל חבירו בענין נט, זמן מותו נראה כי הי' לפני הגרוש הגדול באוסטריא בשנת קפ"א כי ידבר על קהלות אוסטריא, וללא אמת יאמר ה' וואלף כי פעולת ר"י טירנוי נופלת לערך שנת ר"ל, וכן הצמח דוד בכתבו כי מת שנת ר"ל ואחריו הה' פין בכנסת ישראל 14.

ספרו נדפס עפ"י רוב עם סדורי התפלות, ועם תוס' והגהות שונות ונדפסו גם לבדם קראקא שנ"ז (בהוצאה ב'. [3] ועם אורחות חיים להרא"ש, ד"ו שע"ו. תמ"ח. ועוד הרבה פעמים, ובעת בימים אהרונים ע"י הרב ר"ש שיק עם הערותיו.

ב) הרב ר' אבנדור בר' משה הנקרא איצמונייש. ונקרא נ"כ אבנדור סופר מאיזנשטאדט [4] כנראה הי' סופר הקהלה, הוא העתיק המחזור עם חבור יפה והמשך הפיוטים מלוקט מפרושים אהדים ללישון אשכנז נדפס בקראקא בשנת של"א. ושנ"ט. כן העתיק סדר התפלה ללא"ש נדפס בהנ"ל בשנת שנ"ד. כן הבר הס' ווינר נזירה מגירוש היהודים, בה יספר על דבר גירוש היהודים מאוסטרייך והדפים אותו בסוף ספרו שיר היהוד אשר העתיק השירים, הכולל שמונה שירים [5] מספרים תהלות ה' על מציאתו ואחדותו ושבחיו ונחלקו לז' ימי השבוע, והשמיני שיר הכבוד לומר אחר השיר בכל

---

[1] הוא הנ' מהרי"ל מנ"כ בווארמס בכ"ב אלול קפ"ז, ראה נפשות צדיקים מד"ר לעווינזוהן 48. [2] ראה בן־יעקב ברשימתו בערכו. אור החיים לר"ח בר"מ בערכו. נאטספריינד רבני ווינא. גרין־שפ"ר ח"ו י"ג. לאוו בן חנניה שנה 8. דף 912 מעשה רב קאנינסבערג תרי"ז. ר"מ שטיין אבן המאיר ח"ב. [3] שטיינשניידער ברשימתו וזמן הדפסה ראשונה מהמנהגים נעלם מהם. [4] סירסט ברשימתו ח"א דף 3. ב"י הנ"ל שטיינשניידער הנ"ל. הדפוס העברי בקראקא. לחות זכרון 28. אור חהיים לר"ח בר"מ בערכו. לאוו בס' השנה של בוש בשנת 1846 p 104 ויש"מ. [5] מי חבר הס' שיר היחוד נחלקו הרבה חכמים י"א שחברם ר"י החסיד, וי"א שהם לאביו הר"ש בר'

יום ללשון אשכנזי, הב' ספרים נדפסו בקראקא שנת שס"ט [1] את ספרו האחרון ווינר גזירה זכה נם להעתקה עברית ע"י ר"ח קראכמאל מקראקא (בשנת שנ"ב. (שמ"ב) [2]

ג) הרב ר' דוד בבודון, נולד לאביו ר' יעקב הכהן, בן הקדוש ר' דוד הכהן וללה"ה המיוחס בישטר יהוס עלי הכהן [3], למד אצל הגאון מהר"ש לוריא ז"ל [4] שקיל וטרי עם הגאון מהר"ם איסרלש [5], חבר ס' „מנדל דוד" הבור יפה אף נעים על מס' ניטין (קי"ה דפים) וי"ל על ידי בנו ארי' יודא נדפס בשאלוניקו בשנת שנ"ז, ועל ראיש הס' נדפס „חברו הנודע בשערים ה"ה ההכם השלם פטיש החזק כמו"ה דוד בן יעקב הכהן אשר הי' שם אהלו בק"ק בודון יע"א". ומוזכר במהרישד"ם סי' קצ"ב, ובקורא הדורות ל"ט. [6]:

ד) הרב ר' אהרן שמואל [7] מקרעמניטץ, נולד לאביו החסיד הרב מו"ה משה שלום למד אצל אביו ומביא בספרו מפיו חד"ת בקבלה וחקירה ואצל הרב מו"ה אפרים לונטשיץ מהבר עוללות אפרים, ומביאו בספרו בשם מו"ר. את בית אביו עזב בעת הי' צעיר לימים ולשנים, כאשר מספר זאת בריש ספרו נשמת אדם וז"ל והנה תולעה עני ממעש, מחכמה ודעת הצעיר בשנים, וזעיר בנבונים וכו' ובהיות שהתעו אותי אלקים מבית אמ"ו אבא מורי וצ"ל, מארצי ומולדתי, גולה אהר גולה נגרשתי, מכלי אל כלי הורקתי, לא שלותי ולא שקטתי, ולא נחתי, מכמה סבות מאורעות רעות חלפו עלי עם עניות איבה, וכמה מצדקאי והרפתקאי דעדו עלי צרות צרורות חוברת אשה אל אחותה, שבר עם שבר יחדו ידובקו וכו', ובשנת שע"א [8] כבר הי' באונגאריא ודירתו באייזנשטאדט שמה ישב במנוחה נכונה למד תורה וחבר ספרים, ומשם הלך

קלונימס הזקן ובנו ר"י עשה פירש עליהם, ושי"ר מצא מהבר חדש הר' ברכי' הנקדן בר נטרונאי בע"ם משלי שועלים, וראה פירסט ח"א. 170 הברעתו ודבריו על השירים הנ"ל וראה שטיינשניידער ברשימתו 1323. .417 p

[1] כן הביא בנ־יעקב ברשימתו והוא כתב כי נעתק לעברית ע"י יחיאל מיכל בר' ידידי' מוראפטשיק מלובלין קראקא שמ"ב הא ביצד ? אם המחבר הבאו בשנת שס"ט. והאיך נעתק לעברית בשנת שמ"ב, וראה שטיינשניידער .1276 p. שכתב ג"כ כהנ"ל וטעה [2] ראה לחות זכרון .28 [3] כן הביא בריש ספרו. [4] בספרו דף ס"ה ע"א. [5] ראה בתשובותיו סי' קי"ג — קי"ד. [6] ראה אזולאי בערכו וראה שטיינשניידער ברשימתו .867. p וראה אור החיים לר"ח בריי"מ דף 343. אות .734 וראה רמ"ש גירינדו תולדות גדולי ישראל. 80

[7] אולי הוא הרב ר' שמואל פריישדארף שכתב הנ' הידא בשם הגדולים בערך של"ה, ואני שמעתי מפי רב זקן וכו' להרב החסיד מו"ה שמואל בשהי' תושב ק"ק אייזנשטאדט, ואולי הוא ראי"ש הנז'. [8] ראה אור החיים לר"ה ברי"מ .150 והמחבר כתב בסו"ם שנמר ספרו בשנת שע"א בעיר אייזנשטאדט. (וט"ס אייבלשט"ט), וראה נ"כ שטיינשניידער ברשימתו .H. L. C. 724 . אבל לפ"ד יפה הניה ר"ח בספרו אור החיים אייזנשטאדט במקום אייבלשט"ט בית הקצינים נדיבי ארץ יושבי אייזנשטאדט וכו'.

לאשכנז, ורש בפיורדא דרוש נפלא, ומדברי מוה"ר ולקמאן אולמא [1] נראה שנתקבל או להרביץ תורה בק"ק פולדא, אבל פתאום שבק לן חיים.

ספריו. הרג ז"ל הבר הרבה ספרים בכת"י ונדפס מהם הס' „נשמת אדם" יתבאר שם מהות הנשמה ומקורה וסיבת ירידתה בעוה"ז ומה תכליתה, גם ענין עוה"ב, שכר ועונש אם לנוף או לנפש לבד או לשניהם יחד הכל בני ומשוכלל מקראי קדש ומאמרי רז"ל. נדפס בהענוי שנת שע"א ע"י ולקמן אולמא בהסכמת הגאב"ד מפראנקפורט הרב מו"ה ישעי' בן הה"ג מו"ה אברהם סג"ל החונה על צבא דק"ק פראנקפורט [2] ודייניו. משה בכרך שמואל בר"א אליסום. אהרן בר"מ לוריא. עזריאל בלא"א איש ח"י מילהוזען והוצאה שניה בשנת תצ"ב ע"י הרב ר"מ בה' משה כ"ץ מברודא.

הבוריו בכ"י [3], „באר שבע" נחלק לשערים אשר קרא אותם בשם וכל שער לפרקים מביאו בס' נשמת אדם כ"פ. „אור תורה" יבאר המחבר מצות ומעלות למוד התורה לשמה מביאו בספרו נ"א דף ז' וזו"ז ה"פ „עין משפט" יבאר המחבר שכר מצוה והשנחת ה' בספרו דף ח' ועוד „כתבי קודש" על תלמוד בה חדושי' ופלפולי' הזכירו בספרו דף כ' ושמה נ"כ דרשתו שדרש בפיורדא בשבת פ' נה.

ה' הרב ר' שמחה פריידעמאן [4] בן ר' נרשום בר' שמעון בר' יצחק הכהן [5] ונכד הרב ר' שמחה בר' חיים [6] נולד בבלגראד [7] למד בישיבת הגאון מוה' יודא לירמא [8] אשר נסמך ממני להורות בישראל וכן משאר גאונים [9] ושמו יצא לפאר ולתהלה בכל תפוצות ישראל והי' מפורסם בתורה ובחסידות בכל המדינה בכל מיני מעלות [10] עד שנתקבל לרב בבלגראד עיר מולדתו [11] למד תורה ביחד עם הרב אשר זבולון תלמיד ר"ד קונפורטי [12]

ספרו שמות ניטין חבר בשנת זי"ת [13] בראות פרצות הדור וזמנו, זמן

---

[1] רז"א הו"ל ספרו ודבריו המה בסו"ס (בהוצאה ראשונה) וראה הקדמת המחבר לס' דרוש לעשרת הדברות וראה הסכמתו ע"ס בן דעת נדפסו בהנוור שע"ו הברם הרב אלכבראד המכונה בנדיט מלעמבערג. [2] כן חתם א"ע הגאון ז"ל הוא השל"ה. [3] החכמים הנ"ל שטיינשניידער ואור החיים טעו בכתבם ברשימותיהם כי בכת"י חבר רק החבור באר שבע, לא כן הוא הדבר — מביא בספרו הרבה ספרים שחבר כאשר כתבתים בפנים. [4] שטיינשניידער ברשימתו p. 2596 [5] לשונו בריש ספרו. [6] דיין באובן ומביאו בהרבה מקומות בספרו. [7] ראה מאמרו של הח' רוזנים באוצר ישראל ח"ג 86 אות בלגרד. וראה במכ"ע Revue כרך ל"ז משנת 1898 דף 284 המאמר מקויפמאן Joseph Ibn Danon. Belg. אבל החליף שם שני רבנים בשמם ר"ש לאחד. [8] ראה הקדמה לספרו — אזולאי בערכו. קורא הדורות נ"א. והוא הדפיס תשו' רבו בשם פליטת בית יהודא. [9] הקדמה לספרו. [10] ר' אפרים הכהן בשו"ת שערי אפרים ס"ז. [11] רוזאנים שם. ובהקדמת ספרו. [12] קורא הדורות נ"א. [13] ראו נא קוראי היקרים איך

שחורים. כל אחד מחזיק עצמו לחצי רבן, וכל הרוצה לישול את השם נושל וקופץ בראש לדין ולהורות בין דם לדם ובין דין לדין אפילו בדיני ניתין וקדושין וכיוצא אם מפני הכבוד לישב על כסא הוראה, אם מפני התאוה תאות חמוד ממון דגם ביני קצת חכמי ספרדים נתפשט המנהג לישול ממון בין מניתין בין מחליצות [1] "ע"ז קנא קנאתי קנאת ה'" וחבר הס' שמות הניתין כל משפט הגט, הס' שמות ניתין הוא מלוקט דיני שמות ניתין מגדולי ישראל, בראשונה בתיבת ניתין מאשכנזים ישן נושן בכת"י של זקינו הרב מוה"ה שמחה, ונם מהרב מהרימ"ש ומתלמידו הרב ר' אברהם ב"ר חנני' ומהרב בעל דמשק אליעזר ומהרב החסיד מוה"ה שמשון חיות [2] ועוד אנשים חשובים עם הערותיו והנהותיו, כן חבר שו"ת כאשר מביאו בספרו כ"ם ובתשובותי הארכתי אבל לא זכינו להם.

בשנת תכ"א נתקבל הרב ז"ל לרב ואב"ד לק"ק אובן, רדף אחר השלום ועשה שלום בקהלתו [3], אבל לא ארכו לו שם הימים כי מחלוקה גדולה פרצה בקהלתו וזה דבר המחלוקה. בשנת תמ"ו בא הרב ר' פייביש מאה"ק תובב"א, ותיקן שם תקנות הרבה. בין התקנות הי' נ"כ שלא לקבל רב מי שיש לו קרובים בקהלה, אבל לר' שמחה הי' קרובים בקהלה והתעוררו איזה אנשים לחלוק עליו, והרב ז"ל הי' משבעו אוהב שלום וראה כי נשבת השלום מהר לעזוב את העיר [4] וישב לבלגרד ושם מנ"כ. ור"ד קונפורטי כתב עליו [5] כי לא האריך ימים ולא בא לכלל זקנה, כן העיד שם עליו כי הי' הכם נדול ומעיין וספקן, הרב ז"ל מוזכר לשבח בס' משפטים ישרים, בשו"ת ר' שמואל נאון ס" י"ד וראה עליו בס' קסת יונתן לר' יונתן ב"ר יעקב ז"ל [6] ובהלקט ח"ב ע"ד.

להקות חכמים נדולים שעו. שטיינשניידער במקום הנ"ל, חיד"א בערכו, ובן־יעקב ברשימתו כולם כתבו כי הס' שמות ניתין נדפס בשנת ז"ת המה החליטו כן לפי שהמחבר כתב בריש ספרו כי חבר חבורו בשנת ז"ת. אבל לא נדפס. ראה בספרו שמביא נ"כ בעת הי' בבודון, עשיתי בבודון ראיתי בבודון והמה ברף כ"ז. ל. ע"ב מ"ה ע"ש וז"ו הרים ובבודון נתקבל בשנת תכ"א ראה בשו"ת שערי אפרים ס"ז. א"כ נדפס בספרו אחר שנת תכ"א. [1] מביא שם וז"ל וברבני אשכנז ראיתי שערוריה בדבר הזה שלא יבוש הרב הנסמך ראש ישיבה ליטל עשרה זהובים כדי להיות חצי שעה על כתיבת ונתינת נט אחד, והעדים עדים חותמים על נט ב' זהובים או זהב לכל הפחות ואין זה הרב בעיני אלא נזלן וחושש אני שהגט פסול וכו' יעו"ש. מי ינלה עפר מעיניך וראה דורנו אזי תפסול כל הנטין וכל הנשים הנגרשות א"א המה.

[2] ר"ש בספרו דף ז' הביא כי הרב ז"ל בא דרך אניה לבלגראד ושם מנ"כ שמת בחולי הדבר ר"ל בש"ק ח"י מנחם תמ"ו לפ"ק. [3] ר"א הכהן בספרו שער אפרים ס"ז. [4] שם בתשובה הנ"ל. [5] כורא הדורות נ"א. ע"ב. [6] הי' דר באובן ושם נתנרש בשעת הנירוש ראה להלן בעי"ו.

[1]) הרב ר' חיים בוכנער נולד לאבי' הרב בנימין זאב בוכנער שוכה לתורה וגדולה בעיר קראקא [1]) והי' מיקירי ונכבדי העיר, הרב ר' חיים למד אצל רבותיו ששה. הרב הגאון המקובל ר' יעקב שמרליש רב בקרעמניטץ והבי הסלינ בשבחו בכתבו [2]) בא אלי איש קדוש נאה לענין, ונאה לבנין, חד מתלמידי אשר יצק מים על ידי בעזרת הרועה אותי מעודי. נודע בשערים המצוינים בתורה, קרן אורה, בקי בכל חדריה, ונגוי סודיה ודוקדקיה, מוציאה יכביאה בפלפולא תריפתא, כן למד אצל הרב הגאון ר' ישראל נץ מחותנו [3]) המחבר ס' אור ישראל [4]) ואצל רבו ר' משה מיזולעש מק"ק קראקא וכי' סמיכה הי' [5]) ואצל המקובל הגדול ר' ליב מסריליק [6]) ואצל הרב ר' יעקב מניעסבורג [7]) ואצל הרב ר' שבתי סופר [8]) דר כמה שנים בקראקא ובמשך שבתו שם הרביץ תורה ושדרה עם תלמידים [9]) והי' נמנה תמיד בין חכמי העיר קראקא ונכבדיה, שמה הי' ני' המהנה בבית הדפוס והרבה ספרים נדפסו ע"י הנהותיו. ובהרבה נדפס שמו בראש הס' כמו על הס' מעורת זהב מחור מ"ש ליי"א מק"ק אוסטרא, הס' מחזיק ד' דפים ונדפס בראש הס' [10]) ונם הונה בעיון רב על ידי האלוף המרומם התורני במהי"ז חיים בלאיא האלוף המנוה כמוה"ר בנימין זאב בוכנער וכן הס' [11]) הנקוד ומוד החשכל להרב המקובל ההסיד מוה"ר יוסף ניקאשליא בעל ס' שערי אורה ושים. ונם זה הי' ר"ח המניה באשר נדפס שמו בראש הס' הונה בעיון רב ע"י האלוף התורני מוה"ר חיים בן המנוח האלוף כמוה"ר בנימין ז"ב (קראקא ת"ח) הס'

[1]) מה שנונע לרב"ז בוכנער ודי בניו ובת א' ראה בלילת יוסי ב' קי"ב במכתבו לר"ד קויסמאן, וראה מהאחרון הס' Die letzte Vertreibung der Juden aus Wien p. 192 וראה לעונשטיין קורות היהודים בסי"ט 13—15. [2]) הסכמות רבו על הס' אור חדש. [3]) ונקי"א נ"ב ר' ולנמן נאנין מפראג ראה נל"ע. 8 וראה קויסמאן בהעירותיו לס' משפחת ק"ק פראג להאק 69 וראה ספרו דף ו' [4]) והוא הדפים אותו בס' אור הנ"ל. [5]) אור חדש דף נ'. [6]) אור"ח כ"ב ע"ב. [7]) אור"ח דף ל"נ. [8]) אור"ח כ"ב. [9]) בפי העתקת מפנקסי הקהל דקראקא ראה ח"ן דימביצער ח"ב קי"ב קי"ד. [10]) הרבה מהכמים טעו בחשבם כי ר"ח בוכנער הי' המו"ל, אבל בפי שראיתי את הקונ' הנ"ל הי' המו"ל איש אחר. וכן טעו החכמים הנ"ל בכתבם כי זמן הדפס הקונ' הי' בשנת 1669 תכ"ט והוא דבר שא"א בשום אופן, בימים הללו הי' כבר מפורסם לתהלה והי' רב נדול בנ' קהלות חשובות ויצא שמו לפאר ולתהלה לנאון (ראה הסכמותיו) ומן התואר הנ"ל נראה כי או הי' אברך צעיר לימים. ובשה הי' זאת בשנת ת"ז—ת"ם שאז עסק בהנהת ספרים, מקום הדפסת הס' וזמנו הסר מראיש הספר. בי' ברשימתו כתב שנדפס בפראג ה"ה בר"ש כתב כי נדפס בקראקא. וראה שטיינשניידער דף 2370. אבל טעה ר"ה כי נדפס בפראג. ואנכי מצאתי (דבר חדש) בספרו אור חדש דף נ"ב כתב המחבר וראה פירש המנורה עם הנהותנו עליו שהודו בפראג" ומלא כי הנהותיו לא מצאתי בשו"ם. [11]) נם הס' הוי יחסו הרבה לר"ח בוכנער

מחזיק י"ג דפים, כן הניה הקונ' בריך שמיה ע"ד ומירות לשבת קראקא ת"י והס' מדרש בונן [1].

בימים הללו עזב את העיר קראקא, הסבה כי [2] אז התפוררה הארץ בזקה ומבולקה וצרה אחר צרה ועקא. והרחיק נדוד אל ארץ רחבת ידים ורהוקה, בא למדינתנו ותהי' על שכמו המשרה, והלך בגולה נע ונד עד אשר בא לק"ק לקונבאך [3] ונתקבל לרב ואב"ד וישב שמה כמה שנים ומשם לאיבנפורט [4] והרביץ שם תורה, ומשם הלך לק"ק ווינא, ושמה התנורר כמה שנים [5] והרביץ שם תורה בהתמדה, מרנן ורבנן וחבירים לקולו מקשיבים, לשמוע מאתו בנגלה ונסתר דברי אלקים חיים אילת אהבים, ובנגלה ונסתר, בונה וסותר, סתירת וקנים בנין. [6] אבל לא ארכו לו שם הימים כי בשנת ת"ל הלך בתוך הנולים והנגרשים מווינא, והלך מעיר לעיר עד אשר תקע אהלו בפירד ושמה ישב עד יום מותו יום ד' י"ז שבט תמ"ד [7] אשתו הראשונה בת הרב ר' מאיר וואהל מקראקא מתה שמה בימי נעוריה, ואשתו השניה רעכלן מתה אחרי מות בעלה ומנ"כ בפראנקפורט נפטרה י"ג סיון תמ"ד [8]

ספריו חבר ס' אור חדש על כל ברכת נהנין וברכת מצוה בהקדמתו הנקראת אור החיים מרבה לדבר שם על דרכי הוראה ונכלל בו הס' אור ישראל לרבו הר"י נאגין (עי' לעיל) וישארי חבורים קטנים, המדברים במילי דברכות, ולקוטי מספר פתורא דדהבא, שהוא קצור ש"ע והלכה פסוקה בטעם הלכה כדברי המכריע, ומספרו אורחות חיים וברכת נהנין שכבר הדפים בשנת השק"ט ושם סעי' כ"ז הדפים נ"כ הקדמת רבו — זמן הדפסתו — בראש הדף נדפס הפרט, נ"ו יגד"ל שלו"ם (תל"א) אבל בסו"ם נרשם כי נגמר יום ב' ר"ח שבט תל"ה בן יעקב ברשימתו כתב כי הוא טעות וצ"ל תל"א. שטיינשניידער כתב כי זאת א"א לפי שהרבה הסכמות נכתבו אחר יום הנ"ל ושניהם טעו כי לא עברו על פני כל הס' בשקידה. ראה בספרו בדף מ"א

שהי' המו"ל וכפי שהי' תחי' ראיתי שלא כן הוא, ולפלא שהח' ב"י אינו מביא אותו. [1] הס' מדר"כ כתב ר"ח ברי"ם בספרו אור החיים 385? אבל ב"י כתב שנדפס בשנת הע"ט וראה שטיינשניידער 587. [2] בהסכמת הדיין ר"מ אטינגן מווינא הוא יגלה סבות נסיעתו לארצות אחרות. [3] עיר באונאפריא בשבע קהלת תמנה. [4] וכפי הסכמ' הרב ר"נ שם הי' מקודם רב באוג ורט ואח"כ בלקונבאך. [5] כן כתב הרב ר"נ ז"ל בהסכמתו וראה לעוונשטיין הנ"ל בספרו י"ד [6] כן יתארהו הרב ז"ל שם בהסכמתו. [7] ושעה הרב ר"ח ברי"ם בספרו אוה"ח בכתבו כי נפטר א' שבט. וזה נוסח המצבה כפי העתקת וואלף בספרו Bibl. Hebr. T. 1.4. p. 1190 „אשא נהי וקינה למלא חכמה ותבונה, מקובל אלקי ותכונה יכונה" „הוא הרב הותיק וחסיד מו"ה חיים במו"ה בנימין זצ"ל נפטר ונקבר ביום ד' י"ז שבט תמ"ד. [8] וראה הורוויטץ בספרו מצבות מביה"ח הישן בפראנקפורט דף117 ציון 1154 נוסח מצבתה „הרבנית, מרת רעכלן „א' מה' חיים בוכנער נ' ונ' י"ג סיון תמ"ד".

וז"ל "ואני הקטן ראיתי בעיני עין פלפול שנדל על עץ קטן בהיותי פה ק"ק נארדין בשנת תל"ד לפ"ק" — וכן בבה"ב "ואנב אודיע במודעא רבא לאורייתא מה שדרשתי בישנת תל"ד בק"ק בביהכ"נ הישנה". הרי דהס' נדפס בשנת תל"ה, ועל הפרט שבראש הס', הוא דהמחבר דמה להדפיסו בשנת הנ"ל ועינינו ראות אצל הרבה מחברים, כי הפרט והקדמה מוכן בידם מכבר. —

וחבר ס' מים חיים דרושים ובאורים לתורה שבכתב ושבע"פ ע"ד פרד"ס, אילנא דחיי, וס' תוצאת חיים על דקדוק, וס' בית תפלה על הסדור בולל פי' ע"ד הפשט, וטעם בדקדוק וכל דיני תפלה ופי' ע"ד האמת, ולכן נקרא ארבעה ראשים — בכת"י — בן יעקב באוצר הספרים דף 24.

הרב ר' חיים הדפיס על ספרו הרבה והרבה הסכמות, וטעמו כתב בסוף הס' "כי הצעירים, וישישים המנוערים, וטף בוכרים, נערים ובחורים, ילמדו מהן כתב ולשון למודים. ויאמרו עלי מודים. בראשונה יצא הרב ר"נ אשכנזי [1] רב בווינא ומיין מיום ד' ניסן תכ"ט ואח"כ רבו המקובל ר"י טעמרלס ט"ו שבט תכ"ה [2] והרב ר"י ששפורט, ועוד הרבה והרבה. — בשנת ישקי"ט הדפיס הס' הקטן לוח החיים ממהבר הח' רפאל והוא הדפיסו בפעם הב' כנראה בראש הס' "כדי לזכות את הרבים הדפיסו מחדש הרב הותיק האלוף מו"ה חיים בוכנער". הס' מחזיק ח' דפים קטנים 32 ונעלם כ"ז מהחכם בן יעקב ברישימתו ומשאר חכמים בכתבם כי הו"ל בשנת תכ"ט בפ"ר. כן נדפס ממנו הס' הקטן תוצאת חיים הוא סדרו, והוא קצור ס' פרקי שירה לר"א בחור האמבורג ע"ה. — ·

ז) הרב ר' מאיר בר' חיים [3] למשפחת קאצינלבויגען. [4] למד תורה בישיבת רבו הגאון מו"ה גרשון רב במיץ [5], וחכמת הקבלה אצל רבו

---

[1] בהסכמת ר"נ ראיתי דבר חדש כי הרב ר"נ בעת הי' רב בווינא רב נ"כ על קהל' ארץ אונגאריא בכתבו שם "הי' רב כמה שנים תחת רשות"י וי"י בשתי קהלות מפוארות ק"ק איבנפורט ולקנבוך". [2] ראויים המה לציין דבריו היקרים מה שכתב שם בהסכמתו וז"ל "בראותי נודל השתוקקת אנשי דורנו אל החכמה הנעלמה, ורובם ככלם, בעם ככהן, כקטן כנדול מתאוים לעמוד בסוד ה' ולקיימה אמרתי אין זה רק כי קרובה ישועתנו לבוא, כאשר דבר בוצינא קדישא, ועם הנביאים נבוא בס' הזהר ובנ"ד תשיבו איש אל נחלתו וכו' וגם הוא חלם החלום ביאת משיח (ראה נא בס פרי לקורות השבתאים באונגאריא). [3] רבים מחכמנו טעו ויהסו כל ספריו להרב ר"מ א"ש בעל פנים מאירות וכמו כן החכם פירסט בספרו Jüd. Lit. כרך א' דף 227 ופליאה שכתב כי ר"מ א"ש נולד בשנת 1670 ובשנת 1675 כבר ה' ס' נר למאור, בן המש שנים למקרא ולחבר ספרים, וכן טעה נ"כ המחבר בדע"ק מר אייזנשמאדט, [4] כן התם א"ע בספרו משתה יין "דברי הקטן מאיר בן מו"ה היים ז"ל מקצנלבוגען הווינא בדלא הוינא. מר זוטרא ורב קטינא, לע"ע פה שמאמפא הונה", וכפי הנראה ה' יליד פראג ראה שמיינשנייידער ברשימתו .p 1800 אצל אחיו ר"מ, וראה להלן — [5] בספרו משתה יין

הגאון המקובל מו"ה יעקב טמערליש [1], ראשית דירתו הי' באייזנשטאדט, ושמה למד הכמת הקבלה בהתמדה [2] אבל לא ארכו לו שם ימי מנוחה, כי בשנת תי"ל הי' הגרוש, ונם הוא הי' בין הנולים כנראה מכתיבתו והתימתו מאיר איש [3] מבית קאצענבויגען מגורשי אייזנשטאדט, ונתקבל לרב ואב"ד בק"ק שטאמפא בשנת תנ"ה עוד עמד על משמרתו משמרת רב בשטאמפא [4]. —

ספריו, בראשונה הו"ל בשנת תל"ה פ' נר למאור להמאמר עולם קטן אשר בס' עשרה מאמרות לרבינו מנחם עזרי' מפאנו נדפס בווילמרשדורף שנת הנ"ל. בישנת תמ"ד הדפיס בספא"מ [5] הס' הגלנולים להרב ר"ח וויטאל וישער דרושי הנשמות וגלנלים וכמה פרטים שבהם עם תוס' נופך משלו „משל מי שיש לו יד וישם בהכמה זו מו"ה מאיר א"ש בקצת פי' הצריך במקומות שונים ותיקון הלישון" וכו' [6], והנהותיו בפנים הס' המה מצוינים בשם אמר מא"ש (מאיר אייזנשטאדט). [7] ומר לנתינת ספר תודה שחבר, נדפס בס' תקון לישבת בשנת תס"נ [8] ומתחיל שם „מאד אשמח ואומר בנגינה" — בן חבר הס' משתה יין, המה דרושים נאים ומתוקים על מגילת אסתר בדרך פרד"ס וקרא להם שמות, לדרך הפישט קרא יין מנתו, לדרך הרמז קרא יין הרקה, ולדרך הדרוש יין ישן, ולדרך הסוד יין נסכים, נדפס בפיורדא תנ"ז בהסכמת הרב הגאון ר"ד אפנהיים ואחריו הרב ישכר בער הרב בקרעמזיר והמדינה „כתב בתוך דבריו באשר שבבר יצא תורתו וכו' כמעט בקרב רוב ישראל אשר האיר עיני העברים בפירושו למאור הקדוש שחיבר מע' הגאון, נר' למאור והנהותיו לס' הגלנולים, וישם הראה ידו הגדולה, בתורת הקבלה וכו' והשלישי הוא האהרון הסכמת הרב המופלא מו"ה ישראל רב בברודא בן הגדיב ר"י קאפל מווינא [9] וגם הוא הרבה מאוד בשבחו, הס' נדפס שנית על ידי בנו ר' צבי הירש והוסף בסוף הס' גם „חדושי גאונים" בה הד"ת

דף י"ב הביא שם שמעתי מפה קדוש מ"ו הגאון מו"ה נרשון נר"ו אב"ד ור"מ במיין. [1] ספרו הגלנולים דף י"ב הביא שם אמר מא"ש ממורי ר' יעקב טמרליש ז"ל שמעתי וכו' (כפי הנראה לא הי' תח"י הכותבים מה ממנו ספריו כי נעלם כ"ז מהם.) [2] בימיו הי' נ' בעלי מקובלים נדולים באייזנשטאדט. אשר עסקו בהכמת הנסתר ביתר שאת ה"ה הרב ר"מ הנז' והרב ר' שמעון ראה להלן אות 7 המחבר חלק שמעון והשלישי הבי נכבד ומפורסם בשנעונו מרדכי מוביה ראה מאמרי לקורות השבתאים במכ"ע הצופה ב'.154[3] בספרו משתה יין, וראה אייזנשטאדט דע"ק 190 בהערה. [4] בנראה מהסכמות שקיבל על ספרו ראה להלן — [5] הו"ל החכם הרב ר"נ נרינהוט מפפא"מ (ראה פין כנסת ישראל 332) ונם הציב לו יד ושם בהנהותיו. [6] לשונו בריש הס'. [7] הה' וואלף עוד כמסתפק בספרו Bibl. Hebr. א' ה"נ p. 1367 אם זה הוא שחבר הנלנלים, חבר נ"כ המשתה יין וראה כרמולי במכ"ע Israelit. 1867 לעוו בס' יאהרעסבעריכט פיר איזר' 1846 דף 104 [8] דב"ז נעלם מכל החכמים רק שטיינשניידער הוא הראשון שהוכירו ברשימתו 1696 וכתב שם כי השיר מחויק עמוד א' [9] ראה ריש ס' שערי אפרים מפרשת נדולתו (זולצבאך תמ"ח)

מר"י אייבשיטץ דרשן מפראג ומר"א ברודא וממר אביו הוא הגאון המחבר בשנת תצ"ו.

ח) הרב ר' שמעון בן האלוף התורני מו"ה אפרים יהודא ז"ל, נולד בווינא ממשפחה חשובה מאנשי יקירי ווינא [1] ודר באייזנשטאדט ושמה ישב על התורה ועסק בהכמת הקבלה בהתמדה [2] אבל לא ארכו לו שם הימים כי בשנת תי"ל [3] כאשר הי' הגרוש בווינא נתגרשו היהודים ג"כ מאייזנשטאדט. וגם הוא הי' בתוך הגולים, ומובדה היה לפזר רגליו לעוף כאשר ידאה הגשר [4] עד שבא לק"ק זאלקווא בפולין עיר ואם בישראל ברכא דכולה ביה.והם העירו אותו והקיצו אותו באמרם מה לך נרדם [5], ושמעתי לדבריהם ושמתי קסת הסופר במתני להעלות על הגייר מה שחגני אלקים להפק רצון נאהבים ולרות הצמאים לדבר, לשבור שבר רעבון בתיהם ונקרא בישמו חלק שמעון [6].

ספרו חלק שמעון מחזיק ל' ערכים דרושים ונדפסו בשנת תמ"ז בפראג ותחת בראש הס' "מנורת", ק"ק אייזנשטאדט בהסכמות גאוני ישראל המפורסמים בי"ד צדק מו"ש מפראג ר"ב וואלף שפירא, שמואל הילמאן, אורי' שרגא וויבש מבית הלפזן, והרב ר' הילל בר' נפתלי רב בזאלקווא [7] ועוד בעשרה הסכמות וכולם הפלינו בשבחו, מלבד הס' הנ"ל הס' נלנולי נשמות לרבינו מנחם עזרי' מפאנו. קבלה על כל הנשמות שנתגלגלו בתגאים יאמוראים כפי שקיבל י"י ברוב, הובא לביהד"מ ע"י המסדר הר' שמעון בר' אפרים יודא ז"ל הנ"ל שהוסיף ג"כ קצת כ"ם אחרים. נדפס בפראג תמ"ה.

ט) הרב ר' אפרים במו"ה ר' יעקב [8] בן הרב ר' אפרים הכהן אחד מיחוסי בהונה עד אהרן הכהן [9] נולד בווילנא בשנת שע"ו, לקח לו לאשה את נכדת הגי' ר' אלי' בעל שם מק"ק העלם, הי' תלמיד הגאון בעל חלקת מחוקק, ושם שרת ג"כ בתור דיין בביהמ"ד הנ"ל שם למד תורה עם ידידיו

---

[1]) לשונו בריש ספרו הנ"ל. [2]) ראה הערה 2. דף 24

[3]) ראה ר"ד קויפמאן איצר הספרות שנה ב' וז"ל שם, האחוה והרעות בין שת' קהלות האלה היתה חזקה עד מאד. ובמקרה האחת בן מקרה השנית כי שתיהם נורשו בשנת תי"ל וכו' ראה שם — [4]) לשונו בהקדמתו לספרו שם. ומביא ג"כ כי הי' דר בפראג. [5]) לשונו שם בספרו ד' ע"ב. וראה שטיינשניידער .2610 אבל האמת כמש"כ כאן. [6]) לשונו בספרו. — [7]) ראה קרי' נשנבה מהחכם ש' בובער בהאשכול ח"ב דף 183 קורות חיי הרב ז"ל — — וראה באריכות מכ"ע Orient שנת Lb. 1846 דף 634 וכו' כל קורות ימי חייו. —

[8]) רבים טעו וכתבו כי שם אביו הי' אהרן לפי שחתם א"ע מבית אהרן אבל טעות הוא (ראה להלן) ראה בתשובה ק"א חתם שם אפרים במו"ה יעקב ומה שנוגע אדותיו ראה בהקדמת בנו ז"ל לספרו ובס' מהח' פין קרי' נאמנה 73. בוכלער קורות היהודים באובצן. ורי"מ שטיין בספרו אבן המאיר ח"ב דף כ"ח. וראה אוהח"ה לר' חיים בריסק צד 245 — [9]) כאשר הי' אתו הכתב יחוס משלשלת אבותיו עד זמן הבית ונאבד בתמורת קורות העתים כן כתב נכדו יעב"ץ בגליון שאילת יעב"ץ ח"א ק"ח כמדומה ששמע מאביו — (או"ח לר"ה) ולפ"ז התם

היקרים ר' שבתי כהן ור"א שמואל קאידנבור ומביא אותם כ"ם בספרו באהבה עזה — אבל לא ארכו לו ימי השלום בווילנא מסבת רע"ש המלחמה, והלך מגולה לגולה כאשר מספר לנו נכדו [1]) הגזרה ת"ח עת צרה הי' לישראל, ונתפשטה הגזרה לק"ק ווילנא המהוללה ועדינה, גדולי תורה, נבורי חיל אריות בתורה, ומהם הגאון ההסיד שבכהונה שער אפרים, והרב בעל ברכת הזבח שאמרו עליו שהי' יודע ארבעה טורים בע"פ, והרב ר' שבתי, ובית הלל, מלבד שארי גדולי ישראל יצאו כולם מן העיר ונפוצו אלו ארבעה נאוני ישראל להרביץ תורה והי' למאורות [2]) — ר"א הכ"ן נתקבל לק"ק טרעבישש וברודא אולם גם במעהרין לא ארכו לו ימי השלום, רק ששה שנים, ואח"כ נשמע קול תרועת מלחמה וברח משם עד כי נתקבל לק"ק אפען בשנת תכ"ז [3]).

אבל לא ארכו לו ימי השלום [4]), אנשים קמו נגדו, ורצו להעבירו מכנו באמרם כי עפ"י הדין ותקנות הקהל אין לו עוד רשות והורמנא לשבת שם ולשרת בקודש, כי בנו התחתן שם ועי"ז נעשה הרב קרוב ופסול [5]) הוא לשרת במשמרתו, אויביו פנו לרבני ספרד, אשר עיניהם רעה על הרב ר"א כי הי' לו עמהם דין ודברים, כי השוה מנהג אשכנז למנהג ספרד, ועוד דברים אהרים, והמה יצאו נגדו ובראשם הרב ר"א פרחייא, דיין דק' סאלאניקו, אבל גדולי אשכנז הסכימו לדבריו, ובראשם הרב בעל צמה צדק ונשאר שם בקהלתו בשלום י"ב שנים [6]) וכאשר הגיע שנת תל"ה עת צרה הי' לו כי מת עליו בנו היקר פו"מ דק"ק אפען מו"ה יחזקאל, עוד לא נרפא מהמכה והנה בנו השני ר"ל נהלה מכה אנושה, ומחמת רב צרותיו התעלף וישבק לן חיים עש"ק י"ג סיון תל"ה — — —

בניו הרב ר' יודא ליב הוא המו"ל ס' אביו, ובנו הגדול מו"ה אהרן, בנו ר' יחזקאל, החתנו הנ' ר' שולהאף, הרביץ תורה בק"ק אפען ואח"כ בשנהרב העיר הי' מו"ש בפראג, (חבר הס' מגילת אובען, הו"ל החכ' רד"ק ז"ל) בן הקדוש ר' זלמן מו"ש מפראג וחתנו ר' יעקב מו"צ ודיין אבי הנ' חכ"צ — [7])

א"ע בכל מקום מבית אהרן — [1]) ר"י עמדין בראש ספרו מגילת ספר. [2]) מהרש"ק נתקבל לפיורדא ומשם לפפא"מ, בית הלל להאמבורג, ר"ש הכהן להעלישוי. [3]) מבנו ז"ל בהקדמת ספרו. [4]) ביבלעך בס' הנ"ל ואתריו ר"מ שטיין ובנו לא הוזכר מכ"ז וכן שאר חכמים הכותבים תולדותיו. [5]) אולי בוונתו בתשו' ס"ז וז"ל „אנשי ק"ק בודן קבלו עליהם לר"מ הכם אחד ממרחקים ועזב את ארצו וכו' וכעת אומרי' הם לפי שהקרה ה' לפניו בת זוג לבנו וכו' ועתה קמו קצת אנשים בטענתם שק"ק עוברים על ההרם של מהר"ש פויביש (ראה לעיל אצל הרב ר' שמחה) [6]) רק י"ב שנים הי' שם ר"א, ומעה רמ"ש באבן המאיר בכתבו כי עשרים שנה הי' שם רב. [7]) ראה בס' אבן התועים ובספרי לקורות השבתאים ס"א, וראה תולדותיו במגילת ספר וש"מ, ובמה שנונע לזכרונות קדמוניות באבען ובכל הספרים שנזכרים נאוני אבען, ומנהגיהם, ואם „הנר" בוונתו על ארצנו ארץ הנר ומה שנונע לנאוני אבען ראה כ"ז במכ"ע Orient שנת 1846 מהח' הרב מאיר ציפסער בל"ב מדף 569 עד

ספרו שו"ת שער אפרים, שו"ת ק"ע סימנים אשר נשא ונתן עם גדולי ומנו, הרב צמה צדק, עבודת הגרשוני, מהר"מ נאלנטא, מהר"ם בן חביב, מהר"ש הלוי, עדות ביוסף, ועוד, נחלק לד' שערים, נגד ד' טורים, שער או"ח, שערי דעה, שער נשים, ושער המשפט זולצבאך תמ"ה, ע"י בנו ר"ל הנ"ל עם הקדמתו, בהסבמת הבד"צ דירושלים, חברון צפת והרב ר"מ רב במאנטובא, ובד"צ דפראג, כן חבר הס' מחנה אפרים עה"ת עם הדושים בדברי התוס' אבל לא נדפס.

[6]) הרב מו"ה יונתן נולד לאביו הר' יעקב דר באובן עד שנת תמ"ו שאז בא בישבי ויפדו העם את יונתן בק"ק ניקלשבורג [1]), שם לבו ללקוט מנהגים ודינים וקראם בשם קסת יונתן לקוטי' מן ספר שני לחות הברית הארוך והקצר, ומס' הסידים וס' שלשלת הקבלה. בהסבמת הנ"ר דוד אפענהיים מניקלשבורג והרב ר' הירץ שפיטץ רב"ד דשם (משנת תנ"ז), הס' נדפס בשנת, תנ"ז בדיהרנפורט, בדפוס של ר' שבתי משורר מפראג מחבר שפתי ישנים ושפת חכמים. המחבר הביא בספרו בדף ד' ז' שהתגורר בבלגראד כמה הדשים בבית הרב ר' שמחה ז"ל וכן הביא שם מנהג מהרב ר' מרדכי כ"ץ אב"ד באובן —

יא) הרב מו"ה משה אייונשטאדט נולד לאביו ר' חיים קצנלבוינען אח להרב ר' מאיר מא"ש המחבר משתה יין [2]) הי' יליד פראג ודר באייזנשטאדט, ובשעת הגירוש בשנת ת"ל הלך גם הוא בתוך הגולה, העתיק הס' אבן בוחן לר"ק בר' קלונמס לע"ט ונדפס בלשה"ק עם ע"ט בזולצבך תס"ה בשם אבן בוחן עם דרך ישר [3]) כן בישנת בע"ת הדפים הס' "חכמת המספר" בשפת דייטש עם הקדמה עברית (בדיהרנפורט תע"ב) [4]) כן העתיק המחברת לעמנועל בן שלמה לע"ט [5]) כן חבר הקינה בישפת יידיש-דייטש על המתים במנפה בפראג מכ"ח תמוז תע"נ עד ר"ה טבת תע"ד לפ"ק בישם "איין נייא קלאגליד" [6]) מהחיל קינה עפ"י א"ב באות ל' עישה קינה על מות הרב הגאון אב"ד שמת ג"כ אז במנפה ומספר ישם שבהז שהרביץ תורה עם תלמידים מארבע בנשות הארץ ה"ה הגאון ר' אליהו ר"מ [7]) והתם ישם ישמו "משה בן

---

795 דברים נפלאים והערות שונות שם בבקורת שכתב על הס' הישנה של הח' בוש ועל דברי הר"י לאוו ר"ש, בן הנני' כרך יוד מהעורך לאוו, ומה' ציפסער וראה ש' קוהן בספרו הגר ממקורים של ספרי עברית ועוד בב"מ וראה במכ"ע החדשי לנראטין משנת 1881 מה' קוהן.—

[1]) כ"כ בריש ספרו. [2]) שטיינשנייידער ברישימתו p. 1799.

[3]) שטיינשנייידער שם ופירסט ברשימתו ח"א 270. אבל אספק אנכי לפי ששם החם א"ע "בן יצחק" ועל ישאר הפריו בן חיים. וראה ג"כ בן-יעקב אות א' 53. ולאוו בס' הישנה של הח' בוש משנת 1846 p. 104 ולפ"ד בולם טעו מטעם הנ"ל. [4]) חלק ראשון נדפס ובב"י רד"א נומ' 1694 נמצא ג"כ ח"ב ממנו בלשון אשבנו. [5]) פירסט שם לאוו הנ"ל שטיינשנייידער שם.

[6]) הס' יקר במציאות מאד וראיתי באוצר הספרים של החכם המפורסם מר דר' אהרן פריימאן בפפא"מ הס' מהזיק ח' דפים. [7]) אבל לא הבנתי כי ר"א הנ"ל מת בשנת תע"ב ח' ניסן כאשר ראיתי מצבתו. וראה גל-עד 48.

האלוף מוהר"ר חיים מאיזנשטאדט מבית קאצנלבויגען חזק" המתים במנפה מסוף הודש תמוז עד ר"ח טבת תע"ד נ' אלפים ד' מאות מ"א איש [1]) נדפס בפראג תע"ד.

יב) הרב ר' יוסף נולד לאביו הרב מו"ה גרשון מנורשי ווינא [2]) ממשפחת הכמים וסופרים בעיר אבען, הרב ז"ל יספר מה שנונע לקורות ימי חייו וקורות הזמן לא הניחנו, ונהוני דחפוני, הממוני והלמוני וגרשנו, והוציאנו מבית אבי שבשמים מחמת חרון אף שנלכדה ק"ק בודין היא אבען אשר לחרב ואשר לשבי וכו' ולמדתי בק"ק פראג בארה שיש לתורה, חצבה עמודיה שבעה שבע במלהמתה של תורה וכו' ונם שם לא שקטתי לא שלותי ולא נחתי ויבא רגז הצרות חולפות ובאות תקופות זא"ז, והלך משם לק"ק איזמיר בארץ אסיא והי' אצל הגביר הנעלה ר' יצחק בן החכם השלם הדיין המצוין במו"ה שלמה בן עזרה תלמיד של הרב ר' יוסף איסקופא שהי' מפורסם בדורו (רבו של שבתי צבי והי' הראשון שהכה על קדקדו) והוא מסר לו הס' שו"ת לטור חו"מ והוציא אותם לאור בשנת תס"ט, ובהקדמה הביא הד"ת איזה פלפולים מדנפשיה, בהקדמתו הביא קושי' מרבו הרב המובהק מו"ה חיים אלנזי [3]) הס' נדפס בפפא"ד בשנת הנ"ל בהסכמות הרבנים המפורסמים ר"א ברודא ר"מ בפראג,[4]) מט"ז איר תס"ט, ר' אהרן בן המחבר נהלת בנימין ה' אב תס"ט, הרב ר' סעדי' ישעי' בהרב ר"ש קצנלבויגען רב במעזריטש, והתן הרב מוהר"ן כ"ץ יום הנ"ל [5]) והכותב הרביעי הוא רבו המובהק ר"ח אלנזי ומביא ג"כ הדו"ת בהסכמה,

יג) הרב ר' מאיר אייזנשטאדט לאט לאט התחיל לזרוח שמש התורה, ולהאיר באונגאריא, מחזה נפלאה נעשתה קם ר"מ א"ש חשף זרועו ונגיש אל הערפל, אשר כסה ארצנו, פזר ענני החשך, פתח הבלום, סילל דרך הדש ונתיבות לא נודעו עד זמנו באונגאריא, אסף בחורים הביבים התחיל להפיץ התורה ירה בתובה אבן פינה, שתל התורה בארצנו, ויעש פרי תבונה בישיבתו הנדולה אשר כוננו ידיו ותהיין פניו כועדות להחזיר העטרה, עטרת תפארת ישראל ליושנה, וינהרו אליו תלמידים רבים בחורי המד מכל אפסים ולשאוב ממעינו מעין חיים.

מימיו התחילה תקופה הדשה בארצנו אסף את הרפתנו אשר הרפו אותנו ר"ע אינר רב בפרעשבורג בי אונגאריא משבשת בנסו"ת [6]) מאותן הנם לכם בהוראה ואינם בני תורה, הוא הי' הראשון, האור הראשון אשר התחיל להאיר בארצנו, א"ר התחיל להפיץ הורה ברבים — — —

---

[1]) ראה באריכות אדות הנ"ל במכ"ע Orient שנת 1844 דף 347.

[2]) ראה קויסמאן Die letzte Vertr. der Juden aus Wien דף 191.

[3]) הוא הוא הרב הגאון מאיזמיר רב ברודים ובסוף ימיו חזר לאיזמיר תלמיד הרב מהר"ש אלנזי, וחבר ס' בני חיי על ד' טורים ראה אזולאי ח"1 . ובש"מ ובק' גובל צבי.

[4]) הסכמה הוא ע"י משק ביתו וכתב שם כי הגר"א ברודא משך ידו זה ימים מלבוא על החתום, משעם אתו כמוס והתום.

[5]) הי' בפראג על יומא דישוקא כבתבו בהסכמותיהם.

[6]) משנת דרע"ק בסו"ס דף ק' בתשו' להרב מקראל — —

ר״מ א״ש [1]) נולד לאביו ר׳ יצחק הכהן נכד אחות הש״ך [2]) ממשפחה גדולה ונכבדה משפחת רבנים ונאונים אחיו ובניו [3]) למד בישיבת הרב הגאון החסיד ר׳ משה אבד״ק סאכטשוב, [4]) והי׳ חתן הקצין ופרנס מנהיג המדינה דגליל סוזנא כבוד מו״ה משה סאכטשובער [5]) בבית חותנו ישב יוד שנים רצופים על שלחנו הוא וב״ב, נתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש לו ולכל בני ביתו [6]) והי׳ חבוש בבית מדרשו וחדר מעולה שבביתו, בית מלא ספרים אז כאשר יצא שמו בכל העיר לגדול בתורה, נתקבל בתור דיין גדול בסאכטשוב [7]) וזיל הרב ר׳ יונה נחום בהנא (אחי הש״ך) נכד אחותי מר ינוקא בשנין, ומר קשישא בדינין החי״ף ועומק שבלו הזך ומעוין בכלי מלהמת של תורה מצויין ומזויין, שואב באר מים חיים, נאה דורש ונאה מקיים, עמוד הימיני, הדיין הגדול מקהלתנו, פה ק״ק סאכטשוב כבוד מו״ה מאיר בן הר״ר יצחק מלא תורה ומצות כרמון, ריחו הטוב נודף בשמן אפרסמון, מנעוריו עד היום לא מש מתוך אהל של שם בל יצען, לא פסק פומי׳ מגירסא, מקרא משנה גמרא ופוסקים דיני דינים לא הניח דבר קטן וגדול, מה שינע תלמוד וותיק בשנים מועטת הללו שלא ירד לעומקו ורומו ארכו ורחבו עכ״ל — וכפי הנראה שהי׳ אז צעיר לימים מאד [8]) ויצא שמעו הטוב גם למרחקים עד כי שמעו שמעו הטוב קהלה גדולה של החכמים וסופרים שידלאווצי בפולין, קבלו אותו לרב ואב״ד, אבל לא ארכו לו שם הימים כי ראה שהי׳ לו טרדת גדולות אשר כל דבר קטן וגדול יביאון אליו, ועי״ז אין משנתו סדורה וברורה והלך משם כי בהר ליישב באהלה של תורה באיזה מקומן של שבחים בבי רבנן וקרבנו לעבודת הקודש [9]) ה״ה הרב הנגיד והקצין סאר ישראל מהר״ש

---

[1]) מתי נולד, ובאיזה שנה לא אוכל להחליט, ההכם כרמולי במכ״ע Iseralit שנת 1867 כתב כי נולד בשנת ת״כ וראייתו כי נכתב עליו ששלח זקן ושבע ימים, וראיתו מעורר לשחוק, כן דן החכם ציפסער במכ״ע Orient לשנת L. B. 381. 1847 כי נולד בשנת ת״ל ואחריו יצא פירסט בספרו א׳ Jüd. Liter. 227 ג״כ עפ״י השערה בלי טעם, וראה לעיל אצל ר״מ אבד״ק שטאמפא מה שטעה פירסט כי יחסו הספרים של רמ״ק להרב מהר״ם א״ש. [2]) כל כותבי הדורות ציפסער הנ״ל כרמולי והחכם אייזנשטאדט בדעת קדושים כולם טעו במה שכתבו כי אביו ר׳ יצחק הי׳ חתן ר׳ מאיר אבי הש״ך, ראה הסכמת הרב ר׳ יונה נחום בה״כ אחי הש״ך שכתוב עליו „נכד אחותי ואביו ר׳ יצחק הי׳ חתן של חתן ר״מ אבי הש״ך הכהן [3]) חיד״א בשה״ג בערכו. [4]) ומזכיר תלמידו את רבו באהבה וכן נם חד״ת הרבה בספרו וראה כת״א ס׳ תשא. [5]) על חותנו זיל יספר בהקדמה על צדקת פזרונו, ושהי׳ ביתו פתוח לרווחה, והרבה צדקות עשה והציל כ״ד נפשות מישראל אשר בברזל בא נפשם במשפט הגדול טריבנאל בלובלין וכו׳ רק חמי הקצין שם נפשו בכפו בחמלת ה׳ עליו ברב עוז השתדלותו וכו׳ ראש — [6]) בהקדמת ספרו ראש. [7]) בהסכמת ר׳ יונה נחום בה״ג מאיר הכהן, חתן הגאון המחבר ברכת הזבח מוהרש״ק. [8]) כי מתארו „מר יניקא בשנין״. [9]) בהקדמת ספרו.

וועדשהיימער מווינא, המחבר כתב [1] ונבחרתי לישב באהל בית המדרש בק"ק ווירמייזא, עם שאר רבנים מופלגים ובתוכם מחותנו הרב המובהק החסיד המפורסם מוה"ר מיכאל, וישב שמה ימים ושנים עשרה, והשיבו ק"ק הנ"ל והחזיקו לו ישיבה גדולה אולם גם שם לא מצא מנוח לכף רגלו, כי מחמת רעש המלחמות צרפת לא הי' סיפוק בידי הנ"ל וועדשהיימער לבנות בית לשמו ונתקבל לקהלה מפוארה ק"ק פרוסטיין [2] וישב שמה כעשר שנים ויד הנ"ל מהרי"ש הי' עם יד אלופים להשיב עמו בכל מילי דמישב, ובשנת ת"ע [3] נתקבל שנית לק"ק שידלאוויצי ונדול חסדם האחרון מן הראשון, והמה החזיקו ידו בכל בחם, בפלו לו שברו מתרומת הלשכה והחזיקו לו ישיבות נדולות.

בשנת עת"ה באשר עוד משמש בשידלאוויצי הדפים ספרו סמ"א ח"א ק"י שו"ת בר"ח שו"ע ותבר על מס' זבחים נדפס באמסטרדאם בשנת תע"ה [4], כל משך ימי הדפסה התגורר באמסטרדאם בבית הנביר ר"י פלעש אשר נתן לו תודה וברכה בפרים על מס' זבחים.

ויהי אך יצא יצא ספרו מבית הדפוס, יצא שמו השוב למרחקים בתור נאון מובהק, כי ספרו עשה רושם נדול בעולם הספרות— התלמודית. המחבר ישב במנוחה נכונה וקיבל בכל יום הברכות הודות ברוב כבוד על יניעתו, אבל פתאום הפ"ע לנגד עינ' נם קונ' „פנים מסבירות" מלא השנות ובזיונות והשפיל בבודו שם ועשה אותו כמועה בדבר משנה המחבר הקונ' הנ' ר' יהושיע פייביל תאומים אבד"ק פ"משלא. —

ר' יהושיע פ"ת שהי' רב בפרעמשלא, וישב שם בצער וביסורים במחלוקת [5] מצא בעת מקום לנקום בר"מ א"ש. השנאה ביניהם היה [6] אודות ירושה של אשת בנו, ר' חיים יונה תאומים, וכפי הנראה היתה ידו של בעל פנים מאירות להצדיק בריב מתנגדי ר' חי"ת ועבו"ז קם ר' יהפ"ת והדפים בישנת עת"ה [7] תיכף לאחר שיצא לאור הפנים מאירות, הקונ' „פנים מסבירות" שם שפך המתו על חובני חבר בכלל, שמרבים העם להדפים, והספרים חדשים מלא הבל ויוף ובלבול, ולדונמא [8] אפרש א' מהבורים שנדפס בשנה זו תעה"ל באמסטרדאם הנקרא בשם פנים מאירות, ובפתחי אותו לקרות בו שנים

---

[1] בהקדמת ספרו ח"א. [2] נ"ז שם. וראה קויפמאן חיי ר"ש וועדשהיימער 66. [3] כפי השערת רד"ק שם בספרו. [4] על חלק התשובות יש לו נ' הסכמות הסכמת ר"א ברוא מיום א"ח סוכות תס"א לפ"ק — ר"ד אפענהיים, כתב כי הביאו לתפארת בעת ששמש בפרוסטיין והוא הי' או אבד על כל המדינה משנת תס"נ, ר"י אבידק קאבלענץ, בן ר' בנימין כ"ץ ספרש מפראג, ועל מס' זבחים יש לו ו' הסכמות. [5] ראה קונ' תקע בשופר שהוא"ל עם העדות והוספות ותולדות המחבר החכם המפורסם מר דר' א' פריימאן [6] ראה תקע בשופר בהקדמה מהחכם הנ"ל, וראה קויפמאן ספר הזכרון 549 ואלף 126 III Bibl Hebr. ושם. [7] ראה פריימאן תקע בשופר דף 5 העדה. 1 ודברי הי' אשלאם במונאטשריפט 1898 דף 567. [8] כן כתב המחבר בקונ' שם.

ושלש דלתות ראיתי בו טעיות הרבה. וכן מוסיף והולך בדברי קנטורין ובלשון אי כבוד לדחות כל דבריו, ולברר טעותו בידים מוכיחות ולהראות, איך עלתה בדורנו שבפלפולים ודקדוקים שאין בהם ממש משחיתים הנייר והדיו ומבהילים את השומעים בהנם בדבריהם אשר ידברו גבוה על הראשונים והאחרונים ז"ל ויחקו בספר מליהן. וכו' וכן כתב שם כי התלבש בטלית שאינו שלו והרבה דברים מה ששמע כתב בשמו ומש"כ בפי' י"כ בשיטת הרמב"ן דבר זה שמע מפי ה"ה מו"ה חיים [1]) יונה תאומים בהיותו בהנובר כמפורסם שם ליושבי בה"מ וכו. והדור אתם ראו כמה פרצה פרץ עזה בימינו". —

אבל מהר"ם א"ש הישיב בנחת, לא ברעם וברעש כי מפלפל בחכמה על דבריו וסיים "ועל שאר דבריך בנאוה וכוו אשר יצא עתק מפיך אמרתי אשמרה לפי מחסום ואדום להי' וכו' כי מכותלי כתבך ניכר שאתה העד ובעל דין בדין זה ולכך הרע לך, אבל אל אלהים הוא יודע ועד שנקי אנכי מכל הדברים כי לתומי הייתי מהלך מאהבת האמת דין תורתנו".

ר מ ז"ל שמש ה' שנים בשידלאווצי והוא בשנת תע"ה כאשר הי' ד"ת [2]) לאנשי אייזנשטאדט עם אנשי ווינא לפני הגאון מהר"ש ווערטהיימער שאנשי א"ש בקשו שיושבי ווינא אשר החזיקו בחזקת הקהלה דא"ש ישלמו הנה סכום קצב הן לחזקת הקהלה, והן להסכום אשר שלמו להדוכס מידי שנה בשנה עבור שהי' מנן להם (שוטצגעלד) וכאשר בא הד"ת לפני הרב ש' ווערטהיימער פסק את הדין הנ' מהר"מ א"ש אשר הי' מיושבי אוהל ר"ש הנ"ל אז, ואנשי א"ש באשר ראו אותו קבלו אותו לרב עליהם וכן בא הגאון ר"מ לאייזנשטאדט וכפי שבתוב רד"ק הי' האינשטאלאטיאן בער"ה טבת תע"ח דרשתו הראשונה במס' בב"ק. — —

משכורות מהר"ם א"ש באש"ש הי' 215 ר"כ מידי שנה בשנה [3]) עם שאר הכנסות, כאשר אך בא ר"מ מיד התחיל להפיץ תורה שם ואליו התאספו בהורי חמד הוא הורם את הדרך ילכו בה, ודבריו הכו שורש בלבות בני הנעורים, והוא בעצמו מרבה להלל ולשבח בישבה קהלתו וישיבתו, וכן הוא אומר בהקדמתו למס' בב"ק, ומברך שם ברכת הודעה שנתקבל בכבוד לקהלה גדולה וחשובה ק"ק א"ש ומצא שם אהלים נטוים לשבת, ולומדים הריסי לב, ובחורים מופלגים גדולים וחשובים, כן ידבר בשבח קהלתו (בח"ב י"ה) בעברי לדרכי לבית מנוחתי מקום חשוב ארבע אמות של הלכה לק"ק א"ש וכן כותב (ח"נ בהקדמה) ונתקבלתי לק"ק אייז"ש בין נגידי ונכבדי העם, הם החזיקוני

---

[1]) מה שתמה הח' הנוצרי וואלף ושארי נבונים מדוע לא מזכירו בתור בנו יפה העיר הח' פריימאן כי בדעתו הי' להדפיסו שלא להזכיר שמו רק בהפרסים נילה מפחיים ראה תקע בשופר דף 6 הערה ב' — [2]) כ"כ לי הרב מ' זאב צבי הכהן קליין רב באייזנשטאדט. [3]) נ"ז מפי יד"נ הה"ג דר. קליין הנ"ל (וראה הקונ' תפארת בחורים (וויען תרכ"ש) לכבוד הילדסהיימער מתלמידיו ושמה קורות א"ש מהרב דר. הורוויץ רב בפא"מ ז"ל והביא שם כי עוד משנת תס"ח מציגו חתימת ר"מ א"ש באש"ש שהי' דיין בד"ת שהי' בין קהל ווינא עם קהל א"ש —

ללמוד וללמד עם תלמידים חשובים בעלי תריסין והרבה למדתי מרבותי ומתלמידי יותר מכולם, ולנתי עמהם בעומקא של הלכה והום.

ר״מ ז״ל ינע ג״כ לרומם עדתו ולפאר קהלתו, הראה להקהלה חשובתם והוא הנהיג שב בעירו שלא כל הרוצה ליטול את הכבוד יבא ויטול שלא לכל אחר הזכות להתחשב מקהל א״ש רק למי שיש לו חזקת הקהלה, חזקת יושב. [1] עד אשר יצא שם העיר לתהלה בכל הארץ.

אבל לא ארכו לו שם הימים ימי מנוחה כי פתאום בערב שבת (בר״ה שבט שנת תפ״ב [2] בר״ח מנחם אב תפ״ג [3] נעלם הרב וברח מביתו [4] סבת הדבר יספר רד״ק [5] הרב נעלם פתאום מביתו ובאמת בש״ק אחר שברה הפשו אותו ויספר קויפמאן בשם הרב ר׳ משה פערלס רב באא״ש, בכפר הסמוך לשם ציקענדארף ננגב האוצר מבית תפלת הנוצרים ע״י חמשה ננבים, ועל אם הדרך דרך ביאתם לק״ק א״ש נפרצה מחלוקה ביניהם פתאום עברו על בית הרב וראו כי עוד יאיר אור המאיר, אמרו נסורה נא לבית הרב לפשר בינינו והלכו בביתו, בבקר כאשר נשמע הקול כי ננבה הי׳ בבית תפלת הנוצרים, אזי אמר שומר־הלילה דהעיר א״ש כי ראה בלילה חמש אנשים מבוהלים ודהופים שנכנסו לבית הרב, וכאשר אך נשמע הדברים בהעיר

---

[1] דר׳ מ״ הלוי הורוויטץ בס׳ תפארת בחורים 14. [2] בן יספר קויפמאן בספרו S. Werth. p. 98. אבל טעה הח׳ בכתבו כי הי׳ עד זמן שנת תפ״ה בפרוסטיץ ולא שב לביתו עד זמן הנ״ל כי כבר מצינו משנת תפ״ד שחותם בתשו׳ ממקום א״ש פמ״א ב׳ ק״ל — כ״ד אדר תפ״ד— [3] בן כתב ציפסער במכ״ע Orient 46 188 אבל ראייתו אינו מוספקת ראייתו הוא ממה שכתוב המחבר בחבור כתנות אור ס׳ שמיני דרוש שדרשתי וכו׳ בחודש מנחם תפ ג כשיצאתי באלו הן הנולין למדינת פוילען מחמת המלשינים (ובהד׳ הספד מר על מות המחבר באר היטב על או״ח שנשרף הוא ואשתו ובתו בהיותו במלון בנסיעתו לאה״ק) אבל הלא לא כתב המחבר כי אז הלך בנולה בחודש הנ״ל, כל הדרך שהי׳ הלך הי׳ אצלו בבחינת גלות כמובן יוכל להיות שהלך מקודם. [4] ס׳בת הדבר נעלם מהח׳ ציפסער, והוא כתב כי הי׳ נירוש באא״ש וראייתו שר״מ כתב שהלך „באלו הן הנולין״ אבל טעה כי הביא לשון המשנה. [5] וראה בדעת קדושים דף 190 בהערה מאת הח׳ ש׳ ווינר וז״ל בשבת הגאון ז״ל ליל חמישי נגהי יום שישי אחר חצות על משמרת תורתו באו אליו שני אנשים בסתר לאמור. שנינו ננבנו כעת אוצר הדוכס בעיר הזאת, ויד שמנו בינינו, כי יחלק לנו רבינו. לפי ערכו את הנגיבה בין שנינו. ועתה השבעה לנו כי לא תעשה עמנו רעה, וסוד אחר אל תגל, ואם לא בן מות אתה. הרב ראה כי רעה נגד פניו ויכוף כאנמון ראשו לחלק שלל נם נשבע להם להסתיר סודם. ובטרם עלה השחר נמלט על נפשו מהעיר. וישבות בכפר אחד ומשם ברח במו״ש לווינא ויתחבא בבית הני׳ ר״ש ווערטהיימער, ואח״כ בא לערי אשכנז, וורמס הנובר, עוד ביום השבת שלח הדוכס אל הרב כי יחרים לכל היודע, או ראה או שמע מדבר

ע"ב הרב את העיר ונסע לפרוסטיץ, בנו הרב ר' יצחק [1]) נשאר שם וכן כל ב"ב, והי' אז עת צרה לאנשי א"ש אשר במשך כל ימי המשפט שהי' כב' שנה אמרו בכל ב' וה' התחנה.

נוסח התחנה שאמרו ק"ק א"ש, יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שתעקור ותשרש את כל שורש פורה ראש ולענה בישראל ולא יהי' פורץ ברחובותינו הם המוסרים המזיקים את ישראל בלשונם ומהרכים מעמדי ומצבי קהלות ומצירים את אחיהם להתגולל עליהם ולהפילם, הקב"ה יציל אותם מידם. וההוגאים ופושעים הללו יכרית מארץ זכרם ויבדילם ה' לרעה מכל שבטי ישראל ולא יהי' להם חלק ונחלה מאלקי ישראל. [2]) ולא יהי' להם לא נין ונכד ושאר בישראל, רק ימחה שמם מתחת השמים, ועמך ישראל הנקיים מהטא וה, ושומרים את פיהם ולשונם, ופרשו את עצמם מן הרשעים האלה ומרחקים אותם מעונה אלקי קדם שמהם שלא יצאו מהם פורץ וחוטא עד סוף כל הדורות, ויזכו לראות בנחמת ציון וירושלים ובתשועתם ונאמר אמן — — —

בשנת תי"ב י"ב ניסן נפטרה אשתו פינקל ובעלה בס' מאורי אש עה"ת ס' וישלח הרבה לספר צדקתה ומע"ש ושם דרוש שדרש בעת העמידו מצבה על קבורתה.

בשנת תצ"נ הדפיס ספרו שו"ת פמ"א חלק ב' והוא על מס' ניטין קצ"א תשו' ומפתח כן בשנת תנח"ם הדפיס ספרו חלק ג' והוא על קדושין ביצה ונ' תשובות — ספרו ח"ד חדושי הלכות על בב"ק (לא יקרא בשם סנים מא'רות) נדפס בזולצבאך תפ"ט ואח"כ כל ההלקים סרילקאוו תקצ"ג — עוד כהנ"ל לבוב תרנ"ז — —

הנביה, אם לא יניד — ולא מצאו — אחרית הנגכים היתה כי לא יכלו להסתיר סודם, ונם הקדים א' מהם לבוא אל הדובם להתודות על עונו ואת הלקו השיב בידו, כן ספר אז את אשר אימו אז על הרב להמיתו, אם לא יחלק ביניהם, וישבע להם, וע"כ ברח מהמדי נה, הדובם נשא לחטאו ונם הוציא את רבושו מיד רעהו, ואח"כ קרא אליו את מו"ה יעקב בן הרב ויאמר לו עתה ידעתי את צדקת אביך כי רק למען הנצל ממות נשבע, ובאשמת האנשים הרשעים הוא נע ונד בארץ נכריה ע"כ בקש את אביך כי תמצאהו שיבוא לביתו ואל ישבע נדודים ועוד בצלי יחסה, ונם ארבה להשיב עמו, אזי שב ר"מ לביתו וישמח הישר בראותו ויאמר צדיק אתה, ואתי פה תשב לאורך ימים, ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לו שלום, ונמצא במשך ג' שנים התימת בנו ר' יעקב (קויפמאן כתב יצחק, וראה להלן) על פסקים במקום האב"ד — —

[1]) כן כתב נ"כ דר. הורוויטץ בתפארה בחורים דף 15 כי בנו יצחק שמש במקום אב"ד אבל כמדומה כי הצדק עם ר"ש ווינר כי יעקב הי' או בבי"א, יצחק הי' או רב בסלאוויץ. [2]) כפי הנראה מהתחנה הנ"ל עדיין לא כוונו אל האמת לנמרי מה שהי' שם המלשינות, מהתחנה הנ"ל נראה כי יהודים בעצמם מסרו את הרב וקהל. הדבר צריך בדיקה יתירה. וכן משמע מדבריו בפמ"א ב קכ"ש שמסיים שם „כ"ד המתפלל בלב נשבר ונדכא, ולבי דואג בקרבי שיצילנו

ר״מ הי׳ בימיו נאון הדור מאונגאריא, כל גדולי אונגאריא עמדו לפניו, ודפקו על פתחו בשו״ת, ראש המדברים בזמנו עמוד התוך אשר ישראל תבון עליו, וחריצתו וכח בינתו הישרה והעמוקה הלא יראה פעלו והדרו על כל ספריו הנכבדים והיקרים אשר היו למאורות בכל השערים המצוינים בהלכה למעשה.

למדת ענוה, הפנה היקרה בין המדות טובות והמשובחות אשר בנפש, זכה ביותר, נביטה נא לראות בעין בחנת עד כמה היתה בנפשו הסבלנות ראה נא (ב׳ ע״א) צעיר לימים א׳ פקפוק על תשובתו בבזיונות וגדופים אולם הוא כתב „קבלתי מחד מצורבא רבנן שמראה גדולות, ומרבה גבוהות, והשם הוא יודע ועד שכך מדותי להודות על האמת, והוא אחת מהמדות שהתורה נקנית בהם אך לאחר שקראתי ושניתי ושלשתי דבריו הנ״ל ראיתי שכל דבריו בפטומי מילי ומהפך דברי אלקים חיים ע״כ אמרתי עת לעשות להפר דבריו ולהודיע שאותו תלמיד עדיין לא הגיע להוראה — ואולם אם ראה שהצדק אתו לא נשא פנים לשום איש יהי׳ מי שיהי׳ אף נגד התלמודי הגדול, ולא חשש לדברי שו״ע כיון שהב״י הכריע מדעת עצמו, בלי ראי׳ מפורשת מן התלמוד, וכ שמעתי ממחו׳ הנ׳ הכ״צ [1]) בכל מקום שהב״י ודברי שו״ע אינם מסוגי׳ הש״סם אלא לקוחים מאיזה תשובה אם הי׳ ראי׳ להיפך מדבריו לא הי׳ חושיש בפסק שו״ע (ג׳ י״א).

כן קצף ולהם נגד הבוראים חדשות במחנה היהודים אשר לא עשה אבותיהם וז״ל (ב׳ קנ״ב) אם מותר לילך בשבת בלבושים לבנים, כתב כי, מחזי ביהורא וראוי לנדותו. [2]) ועוד דדורות הללו יש לחוש לזחוחי הלב ובפרטות בזמננו בעו״ה התחתונים למעלה עומדים במקום גדולים ונתקבלו בקהל ת גדולות וכו׳ ומיד רוצים לדמות לאותן גדולים שהי׳ מימי קדם שהי׳ מפורסמם לחסידי וקדושי עליון שכל מעשיהם הי׳ לשם שמים והי׳ לובשים בגדי לבן לא כן עתה שנתרבו יהורא —

כן בספרו מאורי אש פ׳ בראשית, צעק ככרוכי׳ בתוכחת מגולה לאותם המדפיסים חכמת הקבלה ומעשה מרכבה ואין איש שם על לב, וכמה ביורורת ביררו בהדפסת הזהר וכו׳ וחדשים מקרוב באו עושים קרדום לאכול מהם ומפרסמם חכמת הקבלה וכו׳ ע״ש —

משפת שקר ולשון רמי׳ ויקיים ברשעים עוצי עצה ותופר — ד׳ אב תפ״נ —.

[1]) דברי מהו׳ חכם צבי הי׳ בעיניו כתורת אמת וכאשר שאלו (ב׳ קכ״ב) אם מותר לייצא אוהר בשבת הביא שם וכו׳ כמו שראיתי בכמה קהלות שלומדים כשדורשים ברבים לוקחים מכיסם האוהר, ובזמן הזה אין לך אדם שאין לו שע״ה ורואים כמה שעות שדורשין שלא להטריח על הצבור וסיים כי הגאון חכ״צ נשא אצלו אוהר בשבת (וכן הגה״ח ר״נ כ״ץ. ור׳ שח״י אבד״ק פראנקפורט)

[2]) הביא שם ג״כ דברי הים ש״ש וכו׳ ועכשיו שכמה גדולי ישראל הולכים במלבושים שחורים בשבת וא״כ אם אחד רוצה לומר אקיים דברי המקובלים שכתבו שמצוה לילך במלבושי לבנים בשבת אין לך יהורא גדולה מזו וראוי לנדותו.

הסכמותיו, מצינו על הס' פני ארי' זוטא מהה"ג הדרשן מו"ה ארי' ליב מטראשין ואח"כ בזאמוטש מיום כ"ו שבט תס"ד — ע"ס מרי' דביא על רש"י בשנת ת"ע, על ס' יפ"מ על מדרש בשנת תפ"ז, נאון צבי בשנת תצ"ג, באר טוב לתלמידו ר"ב מפר"ב תצ"ב, ברכת יצחק להרב ר"י שפיטץ רב בבזנהארד.

בניו, בין הדברים שהם נאים לצדיקים ונאים לעולם, נחשבים באבות פ"ו הבנים, הי' לו בנים גדולים ומפורסמים בהורה ובגדולה, ט' בנים וב' בנות. א) הרב מו"ה בנימין אבד"ק אונג־ברא, ואח"כ בלאקין באך, הסכים ע"ס אביו וש"ס, ונדפס ממנו חד"ת בספרי אביו (במאורי א"ש) ב) הרב מו"ה יודא (שה' אצלו הכת"י מאביו) אבד"ק יאללא, הובא לביה"ד הס' אור הגנוז ומוזכר ג"כ בס' עדות ביעקב לר"י עמדין אשתו היתה בת הנאון החריף מו"ה נפתלי הירץ בר' הנוך מואלקווא מה"ס אור יקרות, ג) הרב מו"ה מיכאל אבד"ק בקלעצק ואח"כ במיר הסכים ע"ס כתנות אור ויש שם חד"ת משמו והי' חתן הגאון ר"ל מירקעס מנכדי השר שאול וואהל, ד) הרב מו"ה יצחק אבד"ק נערוויז, סלאוויטץ ביאללא, מובא בפמ"א ח"ג י"ד, ובשו"ת ר"ה הכהן רפאפורט ואולי הי' הוא חתן הג' הכ"צ ואולי עליו רמז הג' ר"מ בכתנות אור פ' קרח וכהיותי באמסטרדאם בעת נישואין בני עם בת הג' חכם צבי אמר לי הגאון שכונתי לדעתו בדבר זה ושמחתי שהייתי בר מולי' בדבר זה. [1] ה) הרב מו"ה יעקב בישנת תקמ"ד בא כאורה לבית אחיו בקלעצק ושם הסכים ע"ס חומש רש"י כ"ד ניסן תקמ"ד וחתם יעקב הקטן בהג"מ מאיר א"ש ז"ל ו) הרב מו"ה צבי הירש אייז"ש (דע"ק 192) ז) הרב מו"ה משה אבד"ק מיר. [2] ח) הרב מו"ה אליעזר אבד"ק שידלאווצי בס' תולדות יעקב מבנו, מובא הד"ת משמו. ט) הרב מו"ה שבתי אבד"ק שערשוב ואח"כ בביאלא הסכים ע"ס אור חדש וכתנות אור ומוזכר בכתנות אור פ' וילך, ובנבעת שאול י"ד אה"ע (ראה דע"ק 192) י) בתו מרת הוה אשת הנאון ר' אלעזר זצ"ל ואחר מות ר"א נישאת אח"כ להרב מו"ה וואלף נכד הג' ידי משה, יא) אשת הנאון המפורסם ר' ברוך מביאלא ראה הקדמה לס' ברכת היים מנכדו ז"ל —

מלבד הס' הנ"ל חבר עוד הרבה ספרים, בהקדמה הביא כי חבר חבור גדול על טור יו"ד, אבל נאבד ולא נשאר כ"א הדושי על ה' יי"נ ונדפס בצרוף חדושי כתובות פיורדא תקכ"ו, כן חבורו כתנות אור נדפס בשנה הנ"ל בהסכמת גאוני ישראל ע"י נכדו ר"א קליר בצרוף ספרו אור חדש ח"א עה"ת וה' מגילות פיורדא תקכ"ו, אבל חבר עוד שאר ספרים, חבור על הש"ס כמו שמזכיר חבורו על חולין (פמ"א ב' סוף תשו' ג') —

הגאון ז"ל הרביץ תורה באייז"ש כ"ו שנים ובשנת תק"ד של"ה בכ"ד

---

[1] ובעת ראיתי שאייז"ש בדע"ק כתב בבירור כי הוא הי' חתן הכ"צ אבל אתמה כי בספר עדות ביעקב נמצאים ממנו הרבה מכתבים מה שכתוב לר' יעקב עמדין ולר"א אמסטרדם, ולא תוארם שם בישם ניסו או מהו' [2] כן הביא אייז"ש שם אבל אספק כי אח הי' לו במיר רב כשם ר"מ כאשר מוזכר כ"פ בפמ"א

סיון בכל מקום אשר הגיע השמועה כי מת ספרו אותו וביחוד תלמידו הרב ר״י אייבשיטץ [1]) מספידו ביערת דבש בנהי וקינה —

נוסח מצבתו [2])

פה נטמן הרב הגדול כמו״ה מאיר אבד״ק
אייזנשטאדט והמדינה [3]) וצ״ל מת ונקבר
ביום כ״ד סיון תק״ד לפ״ק.

י״ד) הרב ר׳ יוסף בן שמואל דר באובן עד שנת תמ״ו שאז הלך בגולה ספרו אשר חבר בשם ומירות ובקשות הדפים בוונדסבעק ישנת תצ״א וחתם, „יוסף בן שמואל מנולי אבען״, ראה בן יעקב באוה״ס דף 160 פירסט ח״ב 132 ודף 148 וראה שטיינשניידער .Cat. Lib. Hebr דף 1523 —

טו) הרב ר׳ דוב בער מפרעשבורג, נולד לאביו הרב מו״ה א״ש פייביש ז״ל ישהי׳ דיין בק״ק ליסא וקודם מותו ישב על כסא הוראה בק״ק שטאמפא [4]) למד בישיבת פפא״מ בבית הרב הגאון ר׳ יעקב כ״ץ מחבר שב יעקב באשר מביא בספרו דף כ׳ חד״ת ממנו על המאמר, ומימי לא עמדתי על מדותי „וז״ל אקדים מה ששמעתי מפי אמ״ו הרב הגאון המפורסם מו״ה יעקב כ״ץ אב״ד ור״מ ק״ק פפא״מ, ובישיבת הרב הגאון המפורסם בעל פנים מאירות, באשר הביא זאת בהסכמתו.

המחבר ז״ל מספר בהקדמתו הצער והטלטולים ישהי׳ לו וז״ל ונפלאתי מתוגת טרדת הזמן אישר בו עמדתי, ממדינת פוילען טלטלתי מהסתפה בנחלת ה׳ נורישתי בדבוק חברים אשר למדתי ואני בתוך הגולה עם ה׳ יצאתי מק״י פוזנא העיר רבתי מקום מנוחתי ולמדינת אשכנז באתי ושם אהל עראי תקעתי אני וביתי, וימים רבים ע״ד ימים תהי׳ נאולתו, ימים שנים, רבים שלשה עמם ישבתי גם שם לא נחתי ולא שקטתי ואמרתי בלבי אלך לי אל מדינת הנר ק״ק פרעשבורג ארץ בני משפחתי — בספרו דף ה׳ בתב ומחמת כמה הרפתקאות דעד ועברו עלי שלא כסדרן חברתי את ספרי נ״ב שלא כסדר —

בפר״ב מצא המחבר אנשים קצינים ונבירים שתמכו בידו, והטיבו עמו בכל מילי דמישב ה״ה הנביר מו״ה אלי׳ אפענהיים, והנביר מו״ה אברהם נונענהיים, ובראש ספרו יתן להם ברכה ותודה ע״כ טובתם —

זמן בואו לפר״ב נופל על שנת ת״ם, כי זמן הגרוש הי׳ לפי דעת החכם לעווין בשנת 1716 ונ׳ שנים התנורר באשכנז ושלטול הדרך שהי׳ לו בא לפר״ב בשנת ת״ם [5]) לפ״ז למד אצל הנ׳ מהר״ם א״ש בהיותו רב

[1]) תלמידו החביב מוזכר לשבח בספרו ח״נ כ״ב בכבוד. [2]) קויסמאן בס׳ הנ״ל שם העתקת מצבתו. [3]) והמדינה שחתם הרבה פעמים כוונתו כי הוא הי׳ אב״ד על כל שבע קהלות. [4]) לשונו בריש ספרו באר טוב ושעה סירסט בח״נ 121 בכתבו כי ר״א סייביש הי׳ מו״צ באלטונא ר״ש [5]) לעווין

בשידלאווצי או בפרוסטיץ שהי' בין שנות ת"ס—תע"ה, והי' חתן הרב ר"א מלענער מפוונא.

בשנת תצ"ב התחיל לקבץ חד"ת ולהדפיסם, אבל משך ה' שנים נמשכה זמן העבודה הסבה הי' כמו שמספר בעצמו בהקדמתו כי העיקר חסר מן הספר ואין לי אפילו להחיות את נפשי ומכ"ש להוצאת הדפוס אבל בשנת תצ"ז ראה את ספרו נדפס „באר טוב" הס' הוא בפלפול ואגדה ל"ה דפים מלוקטים על מס' שונות בהסכמת גאוני ישראל המפורסמים ורבו עלה בראשונה הרב ר"מ א"ש מיום ה' סיון תצ"ב. [1] ומפליג בשבחו „ בעת למד אצלו בילדותו ובחרותו והי' באיש גבורתו מחדדין לי' שמעתתא הד חד נהית לעומקא של הלכה. ואחריו הג"ד משה הריף רב בפר"ב וכתב „בהיות מבירי לישעבר במלחמת של תורה מתגבר לא מיש מתוך האוהל מן הספר וכו'. ושמעתי מפיו דברים נהמדים מדבש מתוקים" טוב סיון תצ"ב. הרב יודא אבריהם במוה"ר מפרווצא חונה ק"ק נידונג ז' אלול בתמי"ם (תצ"ב). הרב ר' אליהו אב"ד קרעמזיר „ורבים מגדולי ארץ מעידין עליו שהוא אדם גדול בתורה ובחסידות וגם תהיתי אקנקנו ומצאתי מלוא דבר. כ"ד אלול תצ"ב. והרב ר"י קאצנלבוינען רב באה"ו (תצ"ז ב' אייר) ור"מ האניז משנת הנ"ל והביא שם ואע"ג דלא שלטה וכו' מחמת טרדת הדרך שאני מטופל ביציאה זו היא שיבה, וזה הוא ביאה להעלות הר המור קרית מלך רב עיר הקדש יקרא לה עיר מולדתי תובב"א ואנים לי עדנא עד דאזילנא ואתינא למקום החפץ להיים בירושלים.

טז) הרב ר' מרדכי דייטש נולד לאביו ר' הנוך יהודא דייטש, עוד במשחר ילדותו יצא שמו להתהלה עד כי בישנת תפ"ב נתקבל לרב בפאלין, והמשניח על יושבי הגליל משאסלאוו, אם אמנם [2] העיר הואת מצער ואנשים המה מועשים מ"מ לא פסקו מאתו תלמידים הריפי לב הישותים בצמא דברי חכמים וחדותם, ויהי באשר הפצירו בו תלמידיו להעלות הדושיו לבית הדפוס [3] נעתר לבקשתם והדפים ספרו מר דרור ב"ה בישנת תצ"ה, ה"א על סוגי' הש"ס בתוכות, בב"ק, בב"מ' חולין, יומא, שבועות, נדפס בפראג תצ"ח וח"ש נ"ב בשנת הנ"ל והוא ספיקות בדברי הרמב"ם ומפסקי ראשונים טור יו"ד א"ה חו"מ והביא המחבר בהקדמתו כי תח"י חבור גדול בשם חוט המשולש אבל לא זכינו לאורו.

בישנת ת"ק נתקבל לרב בק"ק פרייישטאט וגם שמה הרביץ תורה עם תלמודים הי' שמה עד שנת תקל"ו [4] מגדולי בניו בנו הרב ר' מנדיל דייטש רב בק"ק נייטרא.

יז) הרב ר' יצחק הלוי נולד לאביו הרב מו"ה ישבר ברמן שפיץ ממשפחת

---

[1] בספרו Geschichte der Juden in Issa דף 338 הח' לעווין טעה במה שכתב שם כי ר"ש פייביל מת קודם שנת 1737 (תצ"ז) הוא החליט כן לפי שהמחבר בעת הו"ל הס' כבר מת אביו אבל ר"פ מת קודם שנת 1732 (תצ"ב) כי בהסכמות שקיבל בישנת הנ"ל כבר נזכר שאביו מת. [2] בהקדמה לספרו כתב המחבר כ"ז. [3] המחבר מדיש ספרו. [4] דברי החכם ישנ"ב באוצר ישראל ח"ג בערך „גולגאין".

רם [1]) (בן אחותו של הרב המאוה"ג הקדוש מוה"ה מיכל ז"ל [2]) בעל המחבר נזר הקודש) מניקלשבורג, ואח"כ דר בברלין, אשר שמה קבלו פניו באהבה ושמה מצא מנוח ומרגוע לנפשו מנפשות טובים וישרים. [3]) כי כל ימיו הלך נע ונד כאשר כתב המחבר בהקדמתו. [4]) גם אנכי נלכדתי אחרי היותי, כלוא בביתי כמעט שעברתי, יסורים של אהבה קבלתי, ומתורה לא מנעתי בשקידת העיון עסקתי, אך מרעים ונאים הקיסוני סבבוני דחפוני, ומעמדי הדיחנו בכמה צדדים עטרוני וכו' — בשנת תצ"ב עלה בדעתו לדפוס הדושיו ברכת יצחק על מס' ברכות, וברכת יצחק עה"ת וכבר התחיל לקבץ הסכמות (ומי בראש הג"מ מאיר א"ש) וגאונים בהסכמותיהם הביאו ספרו על מס' ברכות אבל לא זכינו לזה — רק בשנת תק"ו הדפיס ספרו ברכת יצחק עה"ת בהסכמות הרבה גאוני ישראל הי"ה ר' דוד רב בברלין מחבר קרבן העדה על ירושלמי ואחריו ב"ד רבא דברלין, ר"מ א"ש, ר"ש הילמאן במאנהיים, ר"י קצינלבוינען רב באו"ה, הרבה להפליג בשבחו „וביותר הי' אצלי על שולחני בחג הפסח וראיתי שהוא מלא וגדייש בפלפול ובסברא ופוסקים " ור"צ הירש רב בהאלברשטאדט.

אחר שהו"ל הס' נתקבל לרב בבונהארד ושמה ישב ושרת בקודש עד תקכ"ח ט' אב שאז שלח"ח. [5]) ואחר מותו נדפס ממנו[6]) הגדה של פסח עם פירושי ונלוה לה חד"ת מבנו ר' יהיאל מיכל רב בהעדיעס בשנת תקמ"ט בברונא.

יח) הרב ר' אליהו צאלין נולד לאביו הרבני מוה"ה משה גרשון מפינטשוב בעיר יערסלאוו [7]) אך בהניע לימי בחרות עזב את אבותיו [8]) ונסע לישיבות באשכנז ללמוד והתאבק שם בעפר רגלי ת"ח ושב לביתו ושמה הרביץ תורה עם תלמידים הגונים וקציני קהלתו תמכו נפשו ואת ב"ב [9]) ראשית עבודתו הי' בקהל גרוסווארדיין אבל ימי השלום לא ארכו לו שם, המחבר מספר [10]) קמו עלי שני אנשי בליעל ואת שמם יומח מהספר, ולא אעלה את שמותם על שפתי וכל מנמותם הי' לעקר אותנו, למען לא ישאר הלילה שריד ופליט מאתנו כאשר מחשבותם הי' ניכר מתוך מעשיהם וכו' ועל דבר ה' אשר הוכחתי אותם שילכו בדרך טובים ולא החזקתי את ידיהם בעושק ובגזל אשר דמו לעשות וכו' אבל מנהגי העיר ההוא וכמו כן רוב יחידי סגולה שלמים הי' עמדי ובפרט אנשי הגליל ההוא חפצים הי' בי מאד וכו' משם נסעתי מדוכה ביסורים ובחלאים רעים ונאמנים אני ובני ביתי וכו' עכ"ל — ונתקבל משם לבאשורקעס ושם מנ"כ כ' הוה"מ פסח [11]) —

---

[1]) הסכמת ר"ד רב בברלין המחבר קרבן עדה. [2]) שם בהסכמה היחוס.
[3]) המחבר בהקדמת ספרו קדם פניהם בברכת תודה. [4]) הקדמת המחבר שם
[5]) סו"ס צפנת פענה לר"י שווארטץ מונקאטש תרס"ט. [6]) הס' הזה לא נזכר ברשימת שטיינשנייידער [7]) כן הביא המחבר בהקדמתו לס' הדרת אליהו ב' „עיר מולדתי עיר ואם בישראל קהלה קדושה יערסלוב" והרב ר"מ שטיין בס' אבן המאיר ח"ב כ"ה הביא כי הי' יליד פינטשוב, אשר באמת אביו הי' משם. [8]) שם בהקדמה. [9]) שם והביא כי זכה להרבה תלמידים מורי הוראות בישראל. [10]) הקדמה הנ"ל. [11]) בסי העתקת מצבתו

בניו, אנו יודעים רק מבנו הרב ר' שמואל אריי ליב המחבר שלמה מול אדר [1]) ובתו אשה הקצין ר' זיינויל ראדשין מק"ק ווערבוי [2])

ספריו, הרב ז"ל חבר הרבה ספרים נחמדים, משוחים ומלובשים בעט סופר מהיר ומליצות נמלצות ואלו המה א) בשנת תקי"ה הבר הס' מענה אליהו חדושים על מס' בב"מ וביצה וקצת פסקים ושו"ת (זאלקווא תקי"ח). ב) ס' מלאכת מחשבת בחכמת המדידה והחשבון וס' ברורי מדות „אשר הברתי [3]) להראות לעיני העמים והישרים את יפיה שאף גם לנו לב כמוהם ומה ידעו ולא ידענו וסתימה מעלי' הוא אשר בזה נסתמה פיהם על אמרם שאין אתנו יודע עד מה מחמת קצירת השגתנו. ג) בשנת תקכ"ד הו"ל הס' שו"ת הגאוני' בתראי (טורקא תקכ"ד) בהסכמת גאוני ישראל המפורסמים וכולם שבחו והודו אתוו שכבר יצא לו מוניטין בחבוריו שהבר הו"ל הס' העיקרים עם פירשו [4]) ואחרון הבי נכבד ספרו היקר הדרת אליהו, דרושים נחמדים מזוקקים אשר הו"ל בישנת תקמ"ו בהסכמת גאוני ישראל המפורסמים, בראישונה יצא הגאון ר' יחזקאל לאנדוי הוא התמרמר שם בהסכמה בדרך כלל על כל הדרשנים שדורשים ואין נפיש השומעת נוחה מהם, ויש הרבה שהמה מכת הצביי"ם והנמשך אחריהם נופל במינות ויש דרשנים אשר עתק ידברו בגאוה ובוז לאמור אני הוא המגלה דברים שביסה עתיק יומין וכו' אבל מחבר דנן קיים מה שהרשות מתבונן והביא מספרי המחקר רק מהחברים נאמנים וכו' וחתם שם „פה ק"ק אבען ישן ואל מקומו שואף זורה ק"ק פרוסטיץ מ"ב כסליו תקמ"ו, ר"א מרעבניטץ ר"ה מייולעס מואלקווא וכו' ומהרב ר' לעמיל הלוי מגלאנוי חונה באייזנשטאדט מיום ט"ו תמוז תקל"ט —

יג) הרב ר' יעקב נולד לאביו מו"ה פסח שו"ב מניקלשבורג [6])נקרא בשם יעקב קוניטין, למד אצל הרב ר' משה רב"ד בלבוב [7]) בישנת תקי"ז בא לאובן ישן והתיישב שם וישמה לא זז מתוך ד' אמות של הלכה לא פסיק פומי' מנירסא [8]) בישנת תקכ"ה הו"ל הס' זרע יעקב הבור נהמד עה"ת ודרשות על מועדי השנה (פיורדא תקכ"ה) בהסכמת הג' יוסף שטיינהארד רב בפיורדא, הג"ר דוד רב בבריעסלוי ר"ל נלונא רב"ד בגלאנוי [9]) ר' נתן נינצבורג רב באובן ישן אח"ז הו"ל הס' „שבע ימי הפסה "בישנת תקל"ז (נדפס בפראג) נודל האיסור של לשון הרע, ומעלות השלום, הס' מחזיק י"ד דפים ומוזכר לשבה בריש ס' יד אהרן —

באבן המאיר. [1]) נדפס בהסכמת גאוני ישראל ר"י ליסא, ר"א פלעקלעש, ר"ש לאנדוי. [2]) ראה ריש ספרו בהקדמה. [3]) לשונו בהקדמתו לספרו הנ"ל.
[4]) וכתב שם כי העיקרים בתוארו ובצורתו קשה להשיג אם תבקשנה בכסף ובמטמונים תחפשנה, בנו בסו"כ הדרת אליהו. [5]) ופלא שבהרבה רשימות מוזכר הס' שנדפס בישנת תקמ"ה ולא ראו כי הסכמות נכתבו בישנת תקמ"ו. [6]) בריש ספרו. [7]) ג"ז הביא המחבר שם. [8]) כ"כ הרב דאובן ר' נתן נינצבורג בהסכמתו.
[9]) הוא הגאון ר' אשר לעמיל גלנוי שהי' אח"כ רב באייזנשטאדט.

כ) הרב ר׳ אלעזר קליר. [1]) נולד לאביו הרב מו״ה אלעזר. [2]) נכד הרב מו״ה אלעזר אבד״ק מאטערסדארף. [3]) בשנת תק״א. [4]) (תצ״ח?) האומר לאביו לא ראיתיו. [5]) כי לקח אותו אלקים ט״ם הולדו ונקרא על שמו נתנדל בקטנותו על ברכי זקנו אבי אמו ר״מ א״ש, וזקנו שם עיניו על דרכי ומעללי הנער ויחנכו בנתיבתו והנער עשה פרי בלימודו, וכן למד אצל אבי חורנו הרב רז״ו נכד להגאון ידי משה אשר נתן לו ברכה ותודה ובתב [6]) „כי על ידו לדרך ישרה נדרכתי״ ובהיותו בן י״ז שנה כבר נדול שמו כשם הגדולים אשר בארץ, ונסע או דרך אשכנז, והי׳ נ״כ באמסטרדאם ודרש שם דרשה נפלאה, ותהום כל מקום באו, וכך אהבוהו בני אמסטרדאם שבעת שנסע משם הלווהו ג׳ פרסאות מהעיר. [7]) בהיותו עוד צעיר לימים כבר ישב על כסא הוראה בזבלאדווא ושמו נודע לפאר בארץ אשר כולם הכתירו אותו בתוארים רמים ונשנבים על ספרו או״ח הלק א׳ אשר הדפיס בצרוף חדושי וקנו בשם מאורי א״ש שהוציל בשנת תקכ״ו, משם נתקבל להיות יושב בביה״מ של הנביר ר״מ הלוי בברלין [8]) אבל לא ארכו לו שם הימים כי שמו נודע לתהלה ע״י ספרו היקר אשר נאוני ישראל מצאו בו כלי מחזיק ברכה, ואלה הצמאים לחדשות ונצורות מצאו בו את כל אשר הפצה נפשם, ובשנת תקכ״ח טרם הניע עוד לימי שלושים וכבר קבלו אותו קהל רעכניטץ לרב ואב״ד אבל נם קהל דעסוי קבלו אותו לרב ואב״ד ע״י אמצעות ידידו הרב הגאון מו״ה דוד מברלין רב בהאמבורג ואלטונא. [9]) אבל נתן משפט הבכורה לקהל רעכניטץ כי חביבא לו ארץ קמא היא ארץ מולדתו מקום אשר יפול העץ שם יהי׳ פרותי פירות ננוסר. [10]) ונתקבל לרעכניטץ שם כונן ישיבה נדולה, וילכו לאורו אור חדש אשר האיר שבעתים וישביע נפשם השוקקה בלמדו עמהם מס׳ פסחים בעיון ובשום לב — —

ברעכניטץ התחיל לפלפל עם נדולי הדור ובראשם הנר״י לאנדוי אשר

---

[1]) משפחת הקליר ראה מכ״ע המבשר מר״י כהן־צדק שנת תרכ״ד מעשיהם וצדקותיהם. [2]) בהקדמת ספרו וש״מ תולדות ר״א קליר ראה אוה״ח לר״י בר מיכל דף 491 דע״ק להחכם אייזנשטאדט דף 197 אבן המאיר לר״מ שמוין, חיד״א בשה״נ מערכת ספרים אצל פנים מאירות ובן בתו הגאון מו״ה אלעזר וכו׳ ויש לו יד ושם נדול בחריפות ובקיאות, חד״ם בספרו כתר כהונה רייך בית־אל דף 290 ואחרון הכביד ר״מ ציפסער במכ״ע בן חנני׳ שנה ח׳ דף 83—ולה׳ דף 100—131. [3]) מאורי אש ע״ה״ת פ׳ אמור. [4]) כן כתב בנו ר״א מבראד בהקדמת ספרו חקר הלכה, אבל אני אומר׳ כי טעה כי המחבר כתב בעצמו בהקדמת ספרו מאורי א״ש כי לא נמלאו לי כ״ח שנה וזאת כתב בשנת תקכ״ו א״כ נולד בשנת תצ״ח. [5]) בהקדמת ספרו ח״א שם, וטעה רייך בבית־אל ואחריו ר״מ שטיין בכתבם כי אבי חורנו הי׳ ליב מרגליות מניין להם זאת. ר״ל הי׳ חותנו המחבר כתב בהקדמה לספרו ח״א כי שמו ר׳ זאב הנ״ל. [6]) הקדמה לס׳ או״ח פסחים. [7]) הקדמה לספרו מאורי א״ש. [8]) שם [9]) ראה כל הדברים בחקר הלכה תשו׳ א׳. [10]) שם בתשו׳.

פלפל עמו באהבה, ר״י לאנדוי חבבו ותארו בתארים רמים ונשגבים וארבעים ושלשה שו״ת עברו בינם אשר נדפסו בשו״ת נוב״י — הוא הי׳ בעיניו נאון אוננאריא כאשר השיב הג׳ נוב״י לנערמנד אדות הנט (נוב״י ק״ה מ״ת) כתב לו שישאל לנאוני הדור מאוננאריא ר״מ ברבי, ור״א קליר ור״מ ברבי ור״י לאנדוי מסרו לו כל הענין להביאו לידי נמר —

בשנת תקל״ד כבר מאס ברעכניטץ ומבקש את הג׳ נוב״י שיהי׳ לו למליץ ולפה בק״ק בפוילען לקבלו לרב אבל הנוב״י לא יעצו ליסע לשם. [1]

משנת תקב״ח עד שנת תקל״ח ישב ברעכניטץ והרביץ שם תורה, בשנת תקל״ו הביא לביה״דפ ספרו או״ח ח״ב חי׳ הלכות עם חי׳ פוסקים על מס׳ פסחים (נדפס בפפא״ד תקל״ו) בהסכמת כל גאוני ישראל המפורסמים בימיו, וכולם תמהו על האור חדש שהופיע, בשנת תקל״ח נתקבל לרב ואב״ד לק״ק ווישניצא למלאות מקום הג״ר נפתלי הירין וכבר הי׳ מוכן לילך. [2] אבל בנתיים נתקבל לרב ואב״ד בק״ק באסקאוויטץ, ובעודנו עוסק בפרשת דרכים. [3] רבנן לילך ולעקור סיכים (?) אל אחת מהערים הנסמכים מן השמים נתגלגל הדבר נכבדות בי מדובר מק״ק קעלין וגליל קורשום, אשר לה יד ושם בתורה ובידאה בערוגת הבושם, ובבאי לשמה בכנף רעננה החזיקו לי ישיבה גדולה ולמד שם מס׳ כתובות וקדושין ברב עיון — בשנת תקמ״ה נתקבל לק״ק אובן ישן [4] והרצים יצאו דחופים ולבאי הי׳ בולם צופים „אבל בני קהלתו קהל קעלין״ כותב המחבר הוכרו עלי יחד בחיבה כל בני קהלתי החשובה ובפרטות לומדי מופלגי תורה, הן הרעישו את העזרה והוסיפו על ארוחתו התדירה וכו׳ ונישאר שם על מקומו ויושב שם עד יום מותו ובשנת תקס״ב בט״ו לחודש מרחשוון הוסרה עטרת עדת ישרון קעלין — —

ספריו, מלבד הב׳ ספרים הנ״ל חבר או״ח ח״נ על מס׳ קדושין כמעשהו על מס׳ פסחים (וויען תקנ״ט) הות יאיר חדש תוכחת מוסר ודרושים במילי דאגדה והספדים. [5] נחלק לשבעה אורות (פראג תקנ״ב) בהסכמת ר״י לאנדוי הפלאה ור״ש אבד״ק אמסטרדאם — שו״ת חקר הלכה הקירות בסוגי׳ התלמוד ושו״ת נדפס ח״א הכולל כ׳ סימנים במצות בנו מו״ה אלכסנדר מבראד, והקדמה מהנ״ל ומהגר״א הורוויטץ רב בווינא ובסו״ם חדושים להגביר הנ״ל עם קצת ענינים מהנ״מ משה רב בצאהלים (די׳טש קרייץ) התן המחבר: מבנו מוהר״ש הולמאן דיין בשלייניג ומהגאון מו״ה דוד יהושיע העשיל רב בפרויקיר׳כען התן המחבר.

---

[1] נוב״י או״ח א׳ ט״ו — ראה ציפסער בבן חנני׳ הנ״ל, ציפסער כתב שם כי גם אחר שעזב את קהל רעכניטץ עוד בקשו והמתינו קהל רעכניטץ אולי יבא הצדיק לחזרה כי אהבו כולם. [2] בנראה מהסכמה לס׳ מענה אליהו להרב ר״א רב בבאטורקעם חתם שם ומצ״ם לק״ק ווישניצא ואנפיה. [3] שם בהקדמה לחות יאיר. [4] שם בהקדמה. [5] וביחוד התחמם שם בהספדו על הג״ר מאיר ברבי, ושאגת ארי׳ שהכיר אותו בעת הי׳ על שולחן הותנו הגביר ר״ל מרגליות ושאג״א התאכסן אצלו ר״ש בדף ל״ז (פראג תקנ״ב) (וראה בס׳ הדרת לאיהו דף ס״ד שמביא ממנו חד״ת וע״ז כתב המחבר בחות יאיר דף כ״ח ע״ב ר״ש)

בניו א) הגביר החריף ר״א זיסקינד מבראד, ב) אשת הנ׳ מו״ה יצחק אב״ד אמיסטאכאו׳ ורב״ד בסלאנים (הקד׳ לאו״ח פסחים) ג) אשת הנ״מ יצחק פרענקל רב בליבטענשטאדט (דע״ק או״ש 197 [1]) ד) אשת הגאון מו״ה דוד יהושע העשיל בה״ג צבי הורוויטץ מחבר מחנה לוי, אבי הגר״א הורוויטץ רב בווינא ה) אשת הנ״מ משה הנ״ל מחבר חוט המשולש רב בצאהלים, ו) אשת הרב מו״ה יקותיאל זלמן מקלעצק נכד להרמ״א — (דע״ק 197)

כא) הרב ר׳ יצחק שכרלים נולד לאביו כ״ה שמעון בפראנז [2]) דר שם עד בא הפקידה על הגרוש ואז נסע משם [3]) ובא לפרעשבורג, הרב ז״ל הרביץ תורה ברבים תיכף אחר חתונתו למד ולימד והרביץ תורה ברבים [4]) וחידש חדו״ת, בשנת תקל״ה קבץ כל חדושיו ודרשותיו והדפיסם בשם קרבן אשם נדפס בזולצבך תקל״ז פלפולין על עשרה מסכ׳ ובראש הס׳ הסכמה מה״נ מאיר ברבי אב״ד אשר מרבה שם להלל את המחבר שמש נ״כ בתור רב ומו״צ בפר״ב ובנו הי׳ הרב מו״ה קאסל שכרלס אשר חבר ס׳ הנהות בני יעקב וס׳ פרפראות לחכמה —

כ״ב) הרב ר׳ יוסף שלמה זלמן נולד בפר״ב לאביו ה״ר מאיר פר״ב ז״ל [5]) בשנת תק״ו בן י״ט שנה נשא אשה ודר עמה כ״ג שנה [6]) המחבר מתאונן על מעמדו שכל ימיו הי׳ בצער ומכאוב, אשתו מתה ע״פ ונ׳ בניו המחבר התגורר בערים נדולות פראג פיורדא פראנקפורט, וכל נדולי ישראל קבלו אותו באהבה ובכבוד, ומזכיר בסו״ס שם את הרבנים הגאונים הגבירים וקצינים בפא״מ ובפראג שהי׳ מטיביו ואנשי חסדו. [7]) בשנת תק״מ הדפיס ספרו מנחת עני פלפולים וחדו׳ ובשנת תקמ״ז י״ל מחדש עם הרבה חדושים בהלכה ואנדה ושו״ת ומזכיר בהקדמה חבורו על הרמב״ם וש״ס, בנו הנ״ל הר׳ נבריאל איציק אשר מזכירו בהקדמתו, הו״ל הס׳ „רעלינעזע נעשפריכע, ללמד נערי ב״י עיקרי האמונה בלש״א בדרך שו״ת — (בפראג תקפ״ה).

כ״ג) הרב ר׳ עקיבא אינר [8]) אשר הי׳ מפורסם ע״פ תבל לראש ההריפים נולד לאביו הטפסר מו״ה שמחה בונם מענער בק״ק האלבערשטאדט. [9]) בשנת תפ״א, בעודו נער קטן כבר הי׳ לפלא אשר נדולי ישראל השתוממו על רוחב בינתו, למד בישיבת רבו המובהק ר׳ הירש האלבערשטאדט, ומשם הלך לק״ק בפא״מ ולמד בישיבת הגאון ר׳ יעקב כ״ץ בעל שב יעקב בעת הי׳ י״ג שנה

---

[1]) והי׳ נ״כ בבראנדיש ומזכירו לשבח בהסכמתו לס׳ בית אהרן מר״א מרעכניטין ר״ש ושם בהסכמה הביא כי הנ׳ בעל עבודת הגרשוני הי׳ דודו וקנו.
[2]) ראה הקדמת המחבר ז״ל לספרו ובשעת המהפכה בק״ק פראג הפלינדע־רונג נאבד ממנו כל כתבו וממש חרב חדה הי׳ על צווארו וכו׳ יעו״ש. [3]) נ״ז שם בהקדמה. [4]) שם, זמן מותו א״א לידע כי מצבתו אינה בנמצא בפר״ב ואין לו זכר שם. [5]) בראש ספרו. [6]) בהקדמה לספרו שם. [7]) בסו״ס מנחת עני הוצאה ב׳. [8]) משפחת אינר ראה אויערבאך, קורות היהודים בהאלבערשטאדט דף 33 [9]) שם ובס׳ חוט המשולש לנכדו הגר״ש סופר הי״ו רב בבערנפאס.

כבר חידש חדושים נפלאים ראה [1] הדרוש שדרש על ה' ס"ת, ועל בר מצוה שלו דרוש נפלא בסוג' גדולה וחמורה [2] וכן בראש הס' פלפול נפלא שדרש בעת הי' ט"ו שנה. [3]

בעת הי' בן כ"ב שנה בשנת תק"ג כבר הרביץ תורה ברבים עם בחורים מופלאים אשר דרש לפניהם פלפולים וחדושיו [4]

בשנת תק"ט נתקבל לאב"ד ולר"מ בק"ק צילטין בשל'עזיען ושמה הרביץ תורה ברבים ובשנת תקט"ז נתקבל לרב"ד לק"ק פר"ב, בפר"ב לא ארכו לו הימים כי בשנת תקי"ח והוא בן ל"ז שנה [5] של"ח —

בניו המה הגאון מו"ה ליב אינר רב בהאלבערשטאדט וראטערדאם מת ז' אייר תקס"ט (אבי הרב אברהם אינר רב במעזריטש) הבר הס' פני ארי' [6] והרב ר' בנמין וואלף אינר רב בצילטין ובתו מרת ניטל אשת הרב ר' משה גינו באייונשטאדט [7]

ספרו משנת דר"ע חבור נפלא על מס' ברכות שבת פסחים כתובות גיטין קדושין סנהדרין שבועות ובסוף הס' איזה תשו' ושמה ג"כ תשובה מהגר"י אייבשיטץ מבלי הזכיר שמו [8] ומזכיר שם בדף ק' מעמד ומצב רבני אונגאריא וז"ל "וראיתי שהמדינה זו משבשת בנסו"ת מאותן שגם לבן בהוראה ולא ראו אור מימיהם כי רבים המה עד שכמעט נדמה בעיני שכל מי שרואה שיצרו מתגבר עליו הולך למדינה זו, ומתעטף שהורים ולובש שחורים וכי' והתורה הוגרת שק עליהם" וכו' — הס' נדפס בשנת תקמ"א ע"י מצות בניו בהסכמת הרב י"י תאומים רב בברעסלוי מחו' של המחבר והרב רצ"ה רב בפיורדא —

כד) הרב ר' ישכר בער בלאך נולד בהאמבורג לאביו הרב הג' החסיד מו"ה שמשון המחבר ס' נזירות שמשון ותוס' חדושים על משניות [9] ר"ב הי' התן הרב [10] מו"ה צבי רב בלאשיטץ [11] הי' רב בהרבה קהלות בק"ק אייבניטץ וק"ק נוטיין ודאבלשיטץ במעהרין ואח"כ בסעמניטץ [12] ושם

---

[1] ספרו דף ע"ו [2] ספרו דף ס"ה [3] ספרו משנת דר"ע א' "כל זה העתקתי מכתבי קודש מימי בחירתי כבר ט"ו שנין" [4] מדר"ע דף ל"ד (וט"ם שם דף כ"ט) הוצעתי בשנת תק"ג לפני בני הישיבה והדברים לדעתי ראוי לאומרם ת"ל. [5] ראה בחוט המשולש, לנכדו הגאון ר' שלמה סופר הי"ו וראה בספר אבני בית היוצר שם העתיק מצבתו וקצת שרטוטים אחדים מת ולדותיו [6] ראה במאסף (הראשון) משנת תקס"ט דף ד"ש [7] ראה באוצר הספרות שנה ב' מהח' ר"ד קויפמאן מהגונע ממנו והי' בן ר' אנטשיל מאייז"ש שהי' לו חזקת הקהלה, אבי הג"מ עקיבא אינר [8] סיבת הדבר כי ר"ע הי' חתן הרבני ס' לייטערס־דארפער מוויען אשר הי' נבחר בהקומיטע לבער כת הש"ץ והשד ג"כ את הרב ר"מ אייבשיטץ בן הגר"י ז"ל ראה לקורות השבתאים באונגאריא (הצופה ב' 159) פרק ה [9] ראה חכמי או"ה לר"י דוקעס. [10] בהקדמה לספרו. [11] שם בספרו ואח"כ עזב רבנותו ודר שם בתור איש פרטי [12] בריש ספרו —

אסף וליקט ספרו בינת ישבר דרושים נחמדים ובסוף הס' דיני דוכן ובדיון הבן נדפס בפראג בשנת תקמ"ה בהסכ' הג' נוב"י ובד"צ והג' מאיר ברבי ר"ג חיות רב בניקולשבורג והג' מו"ה יעקב רב בעיר חדש ור' ברוך מרוסטיץ, רב בפאהרליטין ומשם נתקבל למאטערסדארף ושם מנ"כ בעש"ק ט"ז שבט תקנ"ה לפ"ק. [1]) מלבד הס' הנ"ל חבר ס' על משנית אשר מזכירו בחבורו כ"פ, וכן מוזכר לשבח בנוב"י יו"ד צ — צ"ד ושם הוא השואל נ"כ אם לומר השם יחוד אשר נתפשט בימיו בין החסידים, ומבקש מהגאון ז"ל להעתיק דבריו לזכרון ולהדפיסם בנוב"י להיות לו לזכרון לדורותם —

כה) הרב ר' מאיר ברבי אחד מנאוני ישראל המפורסמים בדורו נולד לאביו הרב הצדיק מו"ה שאול וצ"ל [2]) אביו נדלו וחנכו ע"ד התורה בין החכמים הגדולים אצל הג' ר' יעקב בעל שב יעקב והג' ר' צבי הירש רב בהאלבערשטאדט וז"ל הרב ז"ל [3]) "מיום שעמדי על דעתי נתגדלתי בין החכמים ארץ צב י אשר מעולם אנשי שם ק"ק האלבערשטאדט — וצב"י שמור מתוכם מ"ו המנוח הגאון המפורסם מו"ה צבי הירש אב"דק הנ"ל כולו אהובים, כולם ברורים, ומשם נשאתי על כנפי נשרים כתפי אבי הצדיק המנוח מו"ה שאול ז"ל להברך הנורא ק"ק פפא"מ אלה אזכרה ליעקב ימי תמימים ה"ה מ"ו הגאון האמתי בעל שב יעקב אשר לו משפט הבחורים, ומשם יצאתי סמוך לאיש למקום הראשון ק"ק האלבערשטאדט ולא פסקה ישיבתי בתוך ביתי עד שנמנה עליו ברב הסדם להיות להם לראש בי דינא, ונישאלתי לתלמידים הנונים המבקשים תפקידן תמידין כסדרן. עכ"ל —

בהאלבערשטאדט יושב חמשה ועשרים שנים משנת תצ"ח—תקכ"ג ובשנה הנ"ל נתקבל לרב ואב"ד בפרעשבורג, ושמה הרביץ תורה בין תלמודים הנונים, נטעי נאמנים ונדלו והצליחו, כמה תלמידים [4]) עשו פרי ומור"ה עלה על ראשם כ"ו שנה שמש בפר"ב ונהג עדתו בשבט מישור ועשה תקנות שם [5]) ומצינו הסכמתו ע"ס כתנות אור [6]) ועל הס' אור הגנוז, קרבן אשם בית אהרן לר"א מרעבניטין בינת ישבר אור חדש —

בישנת תקמ"ט נה נפשי' דרב האי גאון ה' לחודש אב ונספד כהלכה בב"מ אשר דבר האבל הניע וראה בס' חות יאיר החדש מר"א רעבניטין שמספידו בהלכה.

ספריו, הרב ז"ל הבר ס' מהר"מ ברב"י ב"ח, ה"א חדושים על מס' ביצה פסחים ניטין בתובות ובסוף הס' דרשות והערות מחתן המחבר המו"ל הרב ר' ולקמאן זולצבאך [7]) נדפס בישנת תקמ"ה (ונגמר בשנת תקו"ם) ע"י הרב המחבר

---

[1]) כפי העתקת מצבתו אשר תה"י [2]) הקדמת ספרו "חדושי הלכות"
[3]) בהקדמה הנ"ל [4]) הקדמת ספרו הנ"ל ומגדולי תלמידיו הרב ר' דניאל פרוסטיץ, והרב ר' יצחק סנ"ל פרענקל רב בליכטענשטאדט חתן הג' אור חדש והתנו ר' זלנמאן (ראה הערה להלן) (אבני בית היוצר) והעיקר שכח את תלמידו גדול הדור ופאר ישראל ר"מ בנעט והרב ר' שלמה רוזנטאל (ראה להלן) ואחיו הרב ר' אליהו ראה האסיף שנה ה' דף 131 [5]) ראה התקנות באבני בית היוצר הנ"ל [6]) שם מביא המחבר ר"א כי נאבד לו הסכמת הרב זצ"ל
[7]) הרב המחבר הביא בהקדמתו לשבח ולתהלה את חתנו ז"ל וז"ל ומתלמידי

ח״ב בשנת תקנ״ד ע״י חתנו הנ״ל על מס׳ סוכה יומא ניטין חולין ושבועות ודרשות עה״ת חדוש בסוגי׳ בפראג בהסכמת הנאון ר״י לאנדוי אשר הרבה להללו בהסכמתו שם.

כ״ו) הרב ר׳ אלעזר רוקח [1]) שהי׳ בדורו נאון ישראל ופאר דורו, נולד בשנת תקי״ח בעיר וואידיסלאוו לאביו הרב מו״ה ארי׳ ליב בה״ג המהבר ס׳ עטרת סז נכד הנ״מ יצחק איציק רב בקראקא למד אצל זקנו הרב ז״ל ובעת שמלאו לו ט״ז שנה סמך ידו עליו לדין ולהורות, בעת הזאת לקח לו לאשה את האשה ייטל בת הרב מו״ה יואל בהרב מו״ה יצחק חתן הנאון מו״ה ליב אבד״ק אמסטרדאם המחבר נור ארי׳ [2]) בהיותו בן י״ז שנה נתקבל לדיין בעירו ואח״כ לשבת בראש להיות רב״ד ובהיותו בן כ׳ שנה נתקבל לרב בק״ק פילין ומשם אחר שהי׳ שם רב יותר מעשרים שנה לטריטש רנשבורג, פילזן גלאטי ומשם לארצנו מיקאלאש סאנטוב, ושם מנ״כ בכ״ז לחודש שבט תקצ״ז בן ע״ט שנה —

ספריו, הרב ז״ל הי׳ תל תלפיות שהכל אליו פונים, יצא לו שם בתבל כשם הגדולים אשר בארץ הי׳ בזמנו נזר ישראל ופאר הדור הרביץ תורה עם תלמידים והבר הרבה חבורים נפלאים אשר בית ישראל שותים בצמא דב״ק בשנת תקמ״ו בהיותו כ״ה שנה הו״ל ספרו שו״ת שמן רוקח ח״א, נדולי ישראל השתוממו על פלפוליו ההרוצים לא האריך באריכות, לא בנה מנדלים הפורחים באויר, כ״א בקיצר נמרץ ומיעט מחזיק המרובה, ב) סמא דחיי ח״י דרושים נחמדים ונארשוי תקנ״ו, ג) תורת הסד על כללי ש״ס וויען תק״ס, ד) שו״ת שמן רוקח ח״ב, פראג תקס״ב, ה) זר זהב על הס׳ המק״ח ומכבר לרב האי נאון (וויען תקס״ב) ו) שערי הכמה המבונה שב שמעתתא על סוני׳ הש״ס ש״ב שמעתתא ובסופו שערי יראה ח׳ דרושים פראג תקס״ו ז) זר זהב הנהות לס׳ הריטב״א ותוס׳ רי״ד פראג תק״ע, ח) שמן רוקח חי׳ הלכות על מס׳ ברכות ופסחים ביצה ח״א פראג תקע״ב ט) יבין שמועה הי׳ תורה כסדר הפרשיות פראג תקע״ה, י) שערי דעה הי׳ על שו״ע יו״ד ב״ה ח״א וויען תקפ״א ח״ב ואלקווא תקפ״ז. יא) זכרון אהרן לזכרון בנו ר׳ אהרן הו״ל בשנת תקצ״ד. י״ב) הנהות על אורה חיים תקצ״ה ובכת״י נשאר אחריו כפי שכתב לי נכדו ר״א מינץ ספר הדושים והנהות על ש״ס נ׳ מאות בוינען וס׳ מנחת ערב כת״י דרושים והספדים ובשנת תר״ס נדפס ח״ג לשו״ת שמן רוקח —

כז) בניו מנדולי בניו בנו הבכור ר׳ בנימין וואלף [3]) נולד לו בשנת

יותר מכולם התני הה״נ ז״ל למדתי עמו מאמרים בש״ס ופוסקים ראשונים ואחרונים ונזכר לשבח חדושי׳ בסו״ס מהותנו ז״ל וראה נ״כ מר׳ זלקמאן בס׳ של באמבערנ Historische Berichte über die Juden Aschaffenburgs. 37.

[1]) תוקף פרשת נדולתו ראה בתולדותיו כתובים ע״י נכדו הרב ר״א מינץ רב בקעמפא וראה בהקדמת שמן רוקח חלק שלישי הס׳ מצוי׳ ביד כל אדם ואימה״צ להבפיל הדברים [2]) בשנת תקנ״ב מתה עליו אשתו ולקח לו לאשה את הרבנית רבקה אסתר בת הנ׳ כתר כהונה נכדת הש״ך (זכל״ר 22) [3]) תולדותיו נ״כ

תקל"ג והנער נער מיד נראו בו סימני טהרה וכי זרע ברך הוא, בעת הי' בן י"ז שנה בבר הפליא לעשות בהגהותיו לס' [1] הרי"ף עם ידידו וש"ב ר אברהם טענענבוים בן הורנו של הגאון ר' ירמי' אבד"ק מאטערסדארף וויען תקנ"ד (ראה להלן אצל הרב ר' ירמי' ז"ל) הי' בזווג ראשון חתן הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראד. ואף אחר שגירש את אשתו ונשא בז"ש את בת הגאון ר"א אבד"ק אושפצין הי' אהבה ביניהם ראה נא הסכמתו לס' שער"ת ח"א, ראשית עבודתו הי' בק"ק ראשפיצא ובאמשא, ובשנת תקע"ג נתקבל בכבוד גדול לק"ק קאלין כאשר אך בא לבאהמען ותהום כל מקום באו בפראג נתקבל בכבוד וכיבדו אותו לדרוש בכל בתי כנסיות ודריש שם הרבה דרשות עמוקות בהריצות נפלאה. [2] ובשנת תקפ"א הו"ל ח"ר מספרו שערי תורה בהסכמת כל גאוני דורו המפורסמים בשנת תקפ"ז בא לארצנו ושמש בטאפאלשוין ואח"כ בווערבוי וישמה הדפיס ח"ב מספרו, הרב ז"ל של"ה בשנת תרי"א נ' אדר שני מגדולי בניו הה"ג ר' ירמי' לעוו רב באוהעל. [3] חתנו הה"ג מו"ה ליב אבד"ק באיא [4] והתנו מו"ה אלעזר [5] והרב ר"א יוסף הלוי בן הג' בעל תורת יהוקאל והג' ר' פסח וינגער רב בקירכדארף —

בנו ר' ארי' ליב התן הנביר ר' טובי' בלאך, בנו ר' אהרן תלמיד הג' ר"מ בנעט מת בן ח"י שנה ולזכרונו הדפיס אביו ספרו זכרון אהרן ראה לעיל התנו הרב הגאון מו"ה ישעי' בנעט בן הר"ר מרדכי בנעט רב בקאלוי התנו הג"מ שמואל הכהן רב בראסנוויטין בן ר' חיים מאיר זאב הכהן אבד"ק סוללוש (אה לאשתו בז"ש) חתנו הג"מ אבלי הכהן בהרב חמ"ז הנ"ל רב בקאשוי ואח"כ נרש את אשתו ותהי לאשה לר"א פריעד רב בבאסאַרמאַני.

בנו הרב ר' אהרן נולד לאביו הרבני מו"ה איציק [6] הי' חתן הקצין המהולל כמו"ה גרשון מ"ד ז"ל מווינא למשפחת הגרשוני [7] הגאון בעל עבודת הגרשוני הי' מקודם דרשן בק"ק האלישט ושם הגיד לעם מדי שבת בשבת דברים המושבים ללבות ונפשות ומשם פרש בנפי יונה [8] ועבר במדינת הנר מהרין ופיהם ובק"ק פראג וינסו אותו שם בעשרה נסיונות [9] בכל בתי כנסיות באשר כל חכמי ארצות רבני נאוני ארץ ועל גביהן הר"י לאנדוי הפליאו דרשותיו, בישנת תקמ"ב באשר נתקבל הגאון ר"א קליר לקאלין ויפקד

נכתבים בס' הנ"ל וראה העתקת מצבתו באבן המאיר ח"ב ל"ז. [1] הו"ל הוא וש"ב ר"א הנ"ל שהי' לומדים אז אצל הרב ר' ירמי' ז"ל שו"ת הרי"ף וס' העיטור ובראש הס' קצת הערות, בהסכמת גאוני הדור. ודע כי רב"ז הנ' המחבר שערי תורה הי' ניסו של הגאון ר' ירמי' כי לקה לו לאשה את אחות ר"י ז"ל בז"ש. [3] ראה הדרשות בסוף ספרו ח"א דרשות שדרש בפראג (וראה נא ח"ב מספרי אות מ"ב מהנונע לספריו שנדפסו אחר שנת ת"ר). [3] ומקודם בווערבוי ושל"ח בשנת תרל"נ א' דחוה"מ פסח. [4] מוזכר בהקדמת ספרו ח"א ומזכיר שמה נ"כ את בנו יואל נתן. [5] נ"ז בהקדמה שם. [6] בהקדמת ספרו בית אהרן זולצבאך תקמ"ו. [7] והסכמת ר"א קליר שם על ספרו. [8] כ"כ המחבר בריש ספרו. [9] שם בספרו.

מקום רבנות ברעכניטין הגם כי הגר"י לנדוי הי' לפה ולמליץ עבור הרב ר' ליב תאומים מליסא [1]) וכמעט שנבחר לרב אבל מעת ששמעו הקהל רעכניטין הדרשן הנפלא ר"א הנ"ל שהי' מניד מישרים נבו צלצלי תרועה בחרו אותו בלב אחד ושרת שם עשרים שנה שם קובץ דרשותיו והדפיסן בשם בית אהרן על ס' בראשית וגאוני דורו שבחו אותו. [2]) אחר ששמש כ' שנה ברעכניטין נסע לארץ ישראל ובני קהלתו הבטיחו לשלוח לו מעות לא"י יחלק חמשי מהמעות לאשתו וראה בשו"ת ח"ס אה"ע ה"ר קל"ב שכתב "לאו כל כמיני לגזול את אשתו ולישב בהר מרום הרים מקדש ה' — כי אשתו התפרנסת בדחקות ושם מנ"כ —

כט) הרב ר' יהודא הכהן נולד לאביו הרב ר' יוסף [3]) בה"ר יחיאל מיכל הכהן בר' יודא הכהן בה"ר יעקב יוסף הכהן ר"י ומנהיג בק"ק טריסק התן הגאון ריו"ט ליפמאן אב"ד בקראקא המחבר תוס' יו"ט, ר"י דר בכפר הסמוך לקאליש עיר מולדתו ושם התפרנס מיניע כפו, משם נסע ללבוב ושם הרביץ תורה עם תלמידים הביבים, ושם הכיר את הגאון בעל פרי מגדים שהי' ג"כ באותו זמן שם, בימים הללו הבר הס' בשם קונ' הספיקות [4]) ואחיו הרב ר' ארי' ליב הקצות החושן ורצו להדפיס את הדו' ובאו להרב הג"מ צבי הירש רוזנים אב"ד בלבוב לקבל ממנו הסכמה, כאשר הציע בקשתם לפני הרב בעם הרב מאוד ושפך המתו על כל הוברי חבר בכלל שמרבים העם להביא ונסתמו טענותיהם אולם המה בקשו רשות שעכ"פ יהן עיניו בהם לעיין קצת ויהוה דעתו מה מצא ונתן להם ע"ז רשות המה הלכו מביתו והרב לקה הכת"י וראה כי קשה עליו פרידתו מהם: (והמספר מספר) כי הי' ניעור כל הלילה עד כי עבר על פני כל הס' ונתן להם הסכמה בשבח ותפארת ויהי אך יצא ספרו קונ' הספיקות בשנת תקמ"ה מביהד"פ הופיע אור הדש לישראל ויצא שמו לתהלה ונתקבל לרב"ד ולמורה בק"ק בונקאטש. [5]) ומשם נתקבל לסאללאש [6]) וכל הגליל אנאטשא והרביץ תורה בהתמדה נפלאה.

---

[1]) בן הנני' ח' דף 133 מהה' ציפסער ר"ש. [2]) בהסכמת הג"ר נרשון חיות רב בניקולשבורג ר"מ ברבי רב בפרעשבורג הג"ר לעמיל אבד"ק אייזנשטאדט ושארו הג"ר אלעזר קליר רב בקעלין וגליל. [3]) ראה זכרון לראשונים שלי תולדותיהם דף 16—9 [4]) הס' קונ' הספיקות חדו' על כללים בדיני חו"מ נדפס הרבה פעמים בצרוף הס' קצות החושן לאחיו הנ' ז"ל. [5]) ראה מודעה רבה ווזשא בסו"ס בתשו' של הרב ר' אברהם נ"מ רב במונקאטש להרב ר' ירמי' ז"ל. [6]) ראה הן טוב סי' טו"ב מוזכר לשבח בשם הגאון החריף המפורסם מו"ה יהודא כ"ץ. וראה בישו"ת שערי חיים מהרב ר' חיים מאיר זאב הכהן (ראה זכרון לראשונים שלי 20) מוזכר גם שם.

בשנת תקס"ב התעוררו אנשי עיר סינוט והגליל, לאמור נתנה ראש, וכאשר שמעו המוב קבלו לאב"ד את הרב ר' יודא הכהן הנ"ל וישב בסינוט טו"ב שנים בשלום ובהשקט והרביץ תורה נהג עדתו בשבט מישור, ליחד את הלבבות ולאגד את כל כתות הנפרדות, אהוב וחביב הי' אצל נדולי הדור וכאשר פרצה מחלוקה בק"ק קארלסבורג והמדינה. [1] אדות הרב דשם אשר קמו אנשים נגדו ואמרו שלא הגיע להוראה ובא משפטם לפני הי"נ ח"ס או צוה הגי' ה"ס [2] שיסע לנסיון לפני ידי"נ הגאון הגדול המפורסם מו"ה יודא הכהן אבד"ק סינוט ומארמאראש.

בשנת תקע"ט של"ח ביום ה' כ"ז ניסן ומנ"כ בעיר סינוט השאיר אחריו הרבה הד"ת כת"י וחבור תרומת הכרי על חו"מ אשר נדפס ע"י נכדו הרב רש"נ רב בווישוי בהערות נכדו הגר"י מודרן.

מנדולי בניו הרב ר' יחיאל מיכל הכהן רב בסאלקא הרב ר' יוסף מרדכי מו"צ בסינוט חתנו הרב הגדול מו"ה שמואל זיינויל הכהן חותן הגאון האדיר ר"י מודרי ואבי הרב הנביר ר' יוסף כהנא ז"ל והרב הנביר ר' קלמן כהנא בנו הרב ר' נחמן אבי הרב הצדיק ר' יוסף ליב ז"ל ושארי בניו כולם היו חשובים ואהובים שעמדו לנס בישראל —

ל) הרב ר' בנימין זאב ראפא־פורט יבונה וואלף הכהן [3] נולד לאביו הרב מו"ה יצחק כהנא מלייפניק בשנת תקי"ד בניקלשבורג [4] ויגדלהו לתורה ולתעודה, בשנת תקל"א והוא בן שבע עשרה שנה ויקח את בת ר' דוד באסקאוויטץ מאובן ישן לאשה וירבץ תורה בביתו חמיו כעשר שנים, ובשנת תקמ"א בחרהו בני העיר פאפא לאב"ד ומורה להם, בעיר הזאת ישב ר' בנימין על כס ההוראה כחמישים ושש שנים ויגדל תורה ויאדיר עד כי יצא שמו בארץ אפס כאשר חלק על הבירו באופן למודו נם בהרבה הוראותיו ופסקיו הלך בדרך אחר ולא נסו בהם רבני דורו, ועבו"ז רצו רבני דורו להעבירו ולא עלתה בידם. [5] זכה לנהג רבנותו זמן רב והי' אהוב ונכבד בעיני אנשי

---

[1] הקדמה לשו"ת דרך יבחר. [2] ראה בית הלל תולדות ר' הלל ל"ש דף י"ב מר"צ העללער. [3] ראה דעת קדושים מאייזנשטאדט דף 172 וכן כרמולי בספרו העורבים ובני יונה וכלילת יופי ב' נ"ה. המחבר הביא שלשלת יחוסו בהקדמת ספרו בלשון זה, בן הרב ר' יצחק כהנא אב"ד דלייפניק בן הרב ר' וואלף מפיורדא. בן הרב ר' ברוך הכהן ראפאפורט (טעה הח' פירסם ברישימתו ח"נ דף 130 הביא שם הם' נבולות בנימין להרב ר"ח הנו' סה. אבל טעה הם' נב"י חבר זקנו ר' וואלף בהרב ר' ברוך) מנצר מטעי נאמנים הנ"ר משה ראדנא, הנ"ר העשיל, הנ"ר שמחה, הנ"ר מ' מלובלין [4] בבית זקנו הנ"ר נרישון פוליטץ האב"ד דשם ונשיא כל ארץ מעהרין. [5] הראש והראשון שמספר זאת הוא הח' כרמולי בספרו העורבים וב"י ואהריו הרב ר"מ שטיין באבן המאיר ח"ב אבל אנכי אספק בכל המעשה וז"ל הם' כרמולי "הרב רמ"ס, והרב רמ"ב רצו להעבירו ולא עלה בידם ויקימו ויבואו את ריבם לפני המלכות לאמור, הבט נא וראה מה זה רב פס"א קם בינינו

עדתו אשר החזיקו ידיו נגד קמיו ונאסף ר' בנימין וואלף רפ"פ אל עמיו זקן ושבע ימים בן שלש ושמונים שנה יום ט' לחודש ניסן שנת תקצ"ז ונקבר ביום א' י"א בו [1])

ספריו, אלו הספרים נדפסו ממנו. שמלת בנימין ובגדי כהונה. על שו"ע יו"ד ה' נדרים וה' שבועות דיהרנפורט תקמ"ח בהסכמות ג' גאוני ישראל ר' י"י תאומים מברעסלוי, ר' גרשון חיות מניקולישבורג, ור' וואלף אינר מלייפניק וח"ש שמלה שניה ונקרא נתיבות החכמה כולל ל"ב שו"ת ויען תקס"ב. עדות לישראל [2]) חדושים על מס' מכות עם חדושים מבנו הרב מוה' מנדיל כהנא רפאפורט, נדפס אחר מות המחבר ע"י בנו הרב מהו' מנדיל רב ומו"צ בעיר שאקטארנא, פר"ב תקצ"ט. נמצא הסכמתו ע"ס בית יצחק וע"ס אוצר החיים בשנת תק"ב, והד"ת בס' מי באר להרב ר"ב מפרעשבורג.

ל"א) הרב ר' וואלף ליכטענשטאדט [3]) נולד לאביו הרבני מו"ה מאיר ליכטענשטאדט מטריטש [4]) בן המנוה הגאון המפורסם מו"ה יעקיל ליכטענשטאדט אשר מנו"כ בפראג.

ללמוד תורה חדישה. הוא מתיר מה שחבריו אוסרים. הוא מקיל במה שרבני ארץ מחמירים. ויצו עליו המלכות להזור מדעותיו, או לתת טעם להוראתיו ולפסקיו, ויען ויאמר רו"ו אמת הדבר אני מיקל בהרבה דברים שהם רמ"ס ורמ"ב מחמירים. בעבור שאני למדתי יותר מהם הרבה. וידעתי מה שלא ידעו הם ולא יבינו לעולם" עכ"ל. ולא כתב מניין לו כ"ז. ומסופק אנכי אם יש בה אפילו קורטוב של אמת, בל"ס שקר שרמ"ם מסרו למלכות, וגם תשובת רב פפא ע"ז א"א, עדות ע"ז דברי ר"מ א"ש שהי' תלמיד היותר נאמן לרבו הנה"ס, ואיך הוא כותב ביראת הכבוד להרב פפא ומתארו בכבוד גדול. ראה בס' תומך כבוד להרב יונתן הלוי אלכסנדרזוהן, הוצ' הה"ג מו"ה יודא דוד רב בסנטפעטער שהי' לו מחלוקת בקהלתו בורישוד טשאבא, כאשר כתב ע"ז ב' ספרים ה"ה הס' תומך כבוד (ברלין תר"ה) והס' Ehrenrettung und auf Dokumente gestützte Widerlegung. u. s. w. (Dessau 1846). הג' ח"ס, והג' ר"א רוקח וב"ד אסרו לרב וכנגדם מצא ב"ד שהתירו, וכן הג"ר אליקים געץ רב בבאיא ורבי בנימין רפאפורט בפאפא (תובן כל המחלוקת כתובים בספרי "פלגות בישראל" המחזיק כל המחלוקה שהי' בין שנת ת"ו עד תר"ם) ור"מ א"ש כותב שם וראיתי "כמה שצדקו ונאמנו מאד הני כהני רברבי' שלוחי רחמנא הגאונים הנ"ל" (רא"נ-ורב"ד) בדף ד' — וראה עוד בדף 19. כי יש לסמוך על הגאונים הנ"ל". ועוד. —

[1]) הקדמת בנו ר"מ הנ"ל וז"ל נצר תפארה מטה רפאפורט, הנודע ביהודא, לשם ולתהלה. הורה לעדתו תושבי פאפא נ"ו שנה עד עת שבה יחידתו אל מקור חיים ביום הששי ט' ניסן ונקבר ביום א' י"א בו שנת תקצ"ז לפ"ק, וראה בס' העורבים נוסח מצבתו. [2]) ובכת"י השאיר אחריו ספרים. הס' נוי סוכה הלכות ע"ד סוכה. שער בנימין סוגי' הש"ס. סדר המשנה ספר מקרא משנה וגמרא — וראה במכ"ע אללג' צייטונג דעס יודענטומס שנה ב' 16. [3]) שמו ליכטענשטאדט, ורבים טעו והביאו שמו בשם ליכטענ-שטערן [4]) אביו ז"ל מת על פניו וראה בהקדמה כותב "האומר לאביו לא

[1] למד בישיבת הגאון ר״י לנדוי בפראג, רבו העיד עליו [2] ״מנעוריו נתגדל פה בקהלתנו, והי׳ רגיל בבית מדרשנו, וישאב מים מבארנו, ותמיד הי׳ כל מגמותיו, לעמוד על דעת רבותיו, ולכל תכלית הי׳ חוקר, לעמוד על העקר״ לקח לו לאשה ה״ה פריידיל בת הקצין ר׳ זנויל מטריטש, ושמה הרביץ תורה עם תלמידים הגונים והעמיד תלמידים [3] ולמד עמהם ומגדולי תלמידיו שלמד אצלו בפראג ה״ה ר׳ ברוך לבית ייטלים כמו שכתוב בהאורב [4] במכתבו בשם תיובתא דשמואל דף ט״ו שכתוב שם ולמדתי מס׳ גיטין אצל אלוף נעורי הרב המאו״ג המפורסם מו״ה וואלף ל״ש וכו׳ ר״ש, ובשנת תקמ״ח הדפיס חדושיו על גיטין בתובות קדושין אשר הו״ל בשנת הנ״ל בשם קדושת ישראל בברין, בהסכמת רבו נוב״י והג׳ ר׳ גרשון היות רב בניקולסבורג, וכאשר יצא שמו לתהלה נתקבל לרב בק״ק טרענטשין ושמה הי׳ עד יום מותו תקפ״ז י׳ טבת [5] ואחר מותו קם בנו, והו״ל ח״ב מספרו הי׳ ע״מ קדושין עם תוס׳ הי׳ ר׳ דוד דייטש וויען תקפ״ט עם הסכמת גאוני ישראל, וניסו הי׳ הרב ר׳ שלמה קוועטש אבד״ק נ״ש.

ל״ב הרב ר׳ שמעון אפענהיים נולד בשנת תקי״ג [6] לאביו מ״ה דוד [7] מקרומניא בן הרב הדיין מו״ה ליב נכד להרב החסיד מו״ה אברהם אפענהיים בהג״מ יישבר רב באובען נין ונכד הג״ר דוד אפענהיים רב בפראג וממשפחת ווערטהיים [8] עד ר׳ שמעון הגדול הפייטוני, ראשית לימודו הי׳ אצל הרב מו״ה ישראל אב״ד א״ג [9] אצלו למד בהיותו בן ח׳ וט׳ שנה מקרא משנה גמרא, ובהיותו כבר תליסר שנין עזב את בית אבותיו [10] ״נטיתי שכמי לסבול משא דבר ה׳ ובאתי שביות חמדת מר מורי הגאון מו״ה וואלף

ראיתי״ ורבים קראו אותו בשם ר׳ וואלף טריטש ראה הקדמ׳ לס׳ חות יאיר החדש ״בשם ר׳ וואלף מטריטש״. [1] בריש ספרו, ונתגדל בבית זקנו, וקודם שנכנס לישיבת הגר״י לנדוי התגורר בישיבת הה״ג מו״ה יוסף ליברלש ז״ל. [2] רבו בהסכמתו, והמחבר הביא בהקדמה כי למד אז אצל רבו נ״ה שו״ע אשר הי׳ שגורים ע״פ. [3] רבו בהסכמתו, והמחבר בהקדמתו. [4] הס׳ האורב מחויק ג׳ מכתבים, מכתב א׳ מר״ש לנדוי בשם פלוגתא דשמואל על דייני פראג מכתב ב׳ תיובתא דשמואל מהרב הנ״ל בעל טעם המלך המתעבר על ריב לו לא, מכתב שלישי בשם מודעא רבה מהרב ר״ש לנדוי והערות והקדמת בשם קברות התאוה מהמו״ל פנחס חנני׳ די סולא ס״ט שאלאניקו תקנ״ה אבל כבר נברר הדבר כי אין כאן לא שאלוניקי ולא ס״ט רק הכל מעשה ר׳ ברוך ייטלס שהדפיס הס׳ בוויען ראה אוצר הספרים בן יעקב בערכו וראה המאסף הראשון תקנ״ב — ובספרי פלגות בישראל הבאתי הדברים באריכות והשגתי על דבריו בהקדמה שמבוה את בעל המאסף עבור שהביא מכתב ר״ש לנדוי שלא בצדק ר״ש — [5] אבן המאיר ב׳ ל״ח — [6] במכ״ע Allg. Zeitung des Judenthums שנת 1851 דף 80. [7] המחבר בהקדמה לספריו [8] הקדמה לס׳ נזר הקודש [9] עמוד השחר מבוא. [10] שם במבוא.

באסקאוויטץ. שאבתי ממעינו מעין הישועה בתלמידי הטוב והמישב." ומשם שב לפראג ולמד אצל הרב מוהר"י לאנדוי. אח"כ התקשר בשידוכין ולקח לו לאשה את בת דודו הרב מו"ה אברהם אפענהיים אב"ד פריישטאדט [1] את האשה סלאווא [2]. ולמד בפראג עם חברים מקשיבים [3]. ונשאל מחכמי האומות הרבה שאלות בחכמה ומדע, ובשנת תקמ"ט הו"ל את ספרו „עמוד השחר" „כולל חכמות עצומות עם וויכוח נדול מחכמי איתן" [4] „חברו המאוה"נ הגאון הנדול החריף המפורסם החקרן הנדול מעין הנובע מספר הנדול וכו" [5] ובראש הס' שירים וחריזים" — המחבר דמה כי ילביש כבוד ותפארת אבל פתאום לחשו רבים כי הס' אות באות הוא הספר ראשית למודים להחכם המפורסם ברוך ליגדוי ולא שינה בהם אפילו אות אחת, והשירים בראש הס' המה שירי רנ"ה וויזל. המכ"ע בימים ההם הרעישו עולם על דברים הללו. [6] הב"ד רבא דפראג ובראשם הגאון נוב"י כאשר שמע זאת וישלח לקרוא את המחבר ויצו עליו כי דפים שער אחר על ספרו ולא יעשה צחוק ממנו בכתבו תוארים רמים ונשגבים, אבל הוא לא שמע ולא שעה לדבריהם. והוסף עוד כי בתוך ימים לא כבירים הדפים בתוך הלוחות אשר הודפסו למדינת אונגארן [7] דברי שבח ופאר על עצמו כי הוא רבן של כל ישראל, ופילוסוף כרמב"ם, אז עלה עשן באף ה"בנים הגאונים, ויצוו להדפים מיד בתוך הלוחות הנשארים וז"ל „באשר שקם אחד נער ובער לא חכמה, ולא וקנה ייט כאן, הר"ר שמעון קרומינא חתן מו"ה ליב אפענהיים רב בק"ק פריישטאדט, והעיז פניו והדפים חבור קטן אחד בשם עמוד השחר, והדפים על עצמו כאלו הוא אחד מהנאונים, ובאמת אין לו אפילו מורינו כלל. כי איננו ראוי לסמיכה כלל. והוא בעוות מצח העיז והדפים על עצמו תוארים חשובים וכאשר נודע להרב אב"ד דפה וב"ד נערו בו בנזיפה, ולמען ידעו כי ההבור נדפס בלתי ידיעת הרב אב"ד וב"ד לכן פרסמנו הדבר בדפוס פראג תקן".

אז ביטל המחבר את רצונו מפני רצון אחרים והדפים על ספרו שער אחר בשם „היבר האברך המופלא מו"ה שמעון חתן הרב הגדול המפורסם מו"ה ליב אפענהיים נר"ו אב"ד פריישטאדט". והשירים קי"ע מהס' ובספרים שלפנינו חסר הארבעה דפים הראשונים. —

---

[1] ר"ל מילא בפריישטאדט מקום הגאון מו"ה מרדכי דייטש ז"ל ראה אוצ"י ח"ג נאלנאץ, דברי ישי"גב. [2] הקדמה לנזר הקודש ומתה בשנת תקפ"ד ראה נזר הקודש הק' [3] המחבר כתב כן בהקדמה לעמוד השחר. [4] השער בראש ספרו הנ"ל וראה המאסף תק"נ דף רפ"ה [5] בריש הס' עמוד השחר. [6] ראה המאסף הנ"ל מאמר נגדו בבטוים קשים. וראה אריענט שנת 1847 דף 492.

[7] שם במאסף תק"נ ובלוח משנת תק"ן. ומפורש יוצא כל הדברים הנ"ל וכל מה שעבר עליו בימים הללו במכ"ע המאסף הנ"ל.

בשנת תקנ"ג התחיל ללמוד ברבים בבית הותנו ז"ל [1] ובשנת תק"ס עלה בידו בסא הדיינות בעיר בודאפעשט אשר ישב שמה נ"א שנה ובאותן הימים הדפיס הרבה ספרים שם — ויצא שמו לבעל הוראה מובהק ,זקן מומחה לרבים. ומורה הוראה מפורסם, אשר איתמחי נברא בהן עפ"י רוב שימושו ובקיאותו" [2] זכה לאריכת ימים בן צ"ה שנה ושל"ה בשנת תרי"א בחודש טבת [3] ובנו הוא הרב המאוה"נ מו"ה אברהם חיים נולד בשנת תקנ"ו למד אצל הרב ר' וואלף באסקאוויטץ. ור' זלמן וואלף בעל עמק המלך. ונתקבל לרב בק"ק סעצעל ויסת אברהם בן כ"ח שנה בשנת תקפ"ד. ואתרי מותו קם אביו והדפיס הס' הר אבל מבנו ז"ל והוא דיני ביקור חולים ודיני גוסס ואונן ובסופו מאמר נשמת חיים על השארה הנפש בשנת תקפ"ד. ומוזכר נ"כ לשבח בספרים של אביו ז"ל ה"ה הר המוריה ע"ט ס"א "ובני הרב המאוה"נ מו"ה אברהם חיים תירץ" וכו' ועוד —

ספריו מלבד הס' הנ"ל עמוד השחר הבר הס' המדע לר"י אייבשיטץ חי' הלכות רבית מר"י בשם כרתי עם תוס' חדושי' משלו בשם פלתי ובסופו שיטה דמשבנתא (פראג) תקע"א) [4]. הר הכרמל באור דברי הש"ך בנדה מקואות ופי' מספיק לפרוש ר"א מווילנא (תקע"ב בפראג) ומזכיר שם לשבח את הרב ר' אלי' מאהר הוא ר"א רוזנטהאל אחי ר"ש רוזנטהאל בני ר"נ רוזנטהאל (ראה להלן) שמה מזכיר נ"כ את רבו נודע ביהודא, וידידו הגאון ר' ברוך לייפניק. — הר המוריה דיני נטין לר' אברהם הלוי עם הנהותיו וסלסוליו (אפען תקפ"ג) בסו"ס הר המוריה הצטדק נגד ההושדים אותו אודות הס' עמוד השחר ראה לעיל וכתב "אבל היודע אמת הוא יודע." — נזר הקודש מוסר ומרות טובות אפען תקצ"א. אבל גם נגד הס' הזה קמו רבים וצעקו שכל הס' מלבד דף הראשון והאחרון הוא ס' מעלות טובות ומדות שהבר ר' יחיאל ב"ר יקותיאל בר בנימין הרופא [5] — ס' כריתות הברית ראה ח"ב מספרי אות י"ח — ובכת"י השאיר אחרי"ו ספרים, חבור על קדוש החודש [6] יפה נוף על ספיקות [7] הר הזתים הרי"נ מצות. [8] הר הבית על סדרי משנה [9] חבור על שיר השירים [10] פי ארשות [11]. תולדות אדם. [12].

---

[1] ב"כ המחבר בספרו הר המוריה. כי רובץ תחת משא ההוראה ל שנה ר"ש. [2] בית יצחק לר"י שו"ב מארץ הגר בהקדמה שם [3] אללגי צייטונג דעם יודענטהומס הנ"ל משנת 1851 ר"ש [4] רבים חשבו את ר"ש לתלמיד מר"י אייבשיטץ אבל ראה נא בהקדמה מה שכתוב שם .מיום אשר עמדתי על דעתי, לישב בצלו חמדתי, ואם לראותו לא זכיתי, הרבה תורה מחבוריו קניתי" — [5] ראה מאמר ארוך במכ"ע Orient משנת 1847 דף 442, 447. [6] עמוד השחר דף ל"ג — [7] שם בדף הנ"ל מזכיר המחבר ב' חבורי' בכת"י [8] בספרו נזר הקודש [9] שם. וראה בס' הקירת הגמול וז"ל .ואגב אכתוב מה שהראה לי בכתב יד הס' הר הבית שלו ע"פ משניות הרב המאוה"נ מהר"ש קרימינו. וכן שם דף מ"ד ונ"ו. ר"ש) — [10] ר"ש עמוד השחר בהקדמה — [11] שם — [12] שם — — ומוזכר נ"כ בס' תומך כבוד לר"י אלכסנדרזוהן.

ל"ג) הרב ר' יהודה נולד לאביו הר' ליב ז"ל בטריטש והי' חתן הגאון מו"ה בער רעקינדארף רב"ד בטריטש [1]) למד אצל הגאון מו"ה שמעון קרון טריטש רב"ד בפר"ב. בשנת תק"ל בבר ישב בפרעשבורג ושמה למד תורה עם בחורים קטנים וגדולים ונתן אל לבו לתקן מחלת הזמן אדות הילדים אצל המלמדים אשר הוא בלי סדר ומשטר, ילדים קטנים עם גדולים יושבים בחדר צר כלול של תרנגולים, ואין סדר לתלמוד ומשטר למקרא צווחו באחת והמלמד צעק בקולי קולות עליהם. וחבר ע"ז ספרו אומר ליהודים נדפס "בברין תק"ן" ובסו"ס פלפולים בהסכמת רבו הנ"ר שמעון קרון רב"ד בפרעשבורג, צבי הירש ברודא רב בקיצע, ובסו"ס הסכמה מהרב ר' ולקמן וולצבאך מפרעשבורג.

ל"ד) הרב ר' אהרן נולד לאביו ר"ש טויבעלם מק"ק טרעביטש ותקע אהלו בק"ק אובן ישן [2]) חבר ס' "יד אהרן" (ח' דפים) איזה דברי אגדה ופלפול, כנראה מהס' דף נ' [3]) למד אצל הנ"ר ואב וואלף רב באייזנשטדט. שם בסופו יזכיר את ר' שמעון קרומנוי והס' מהר"ם ברבי, המחבר כתב בהקדמה כי הו"ל הס' זרע יעקב" ויש תחי' חבור על כללי ספק ספיקא ומנו (חסר שנת ומקום הדפוס) כפי (הישערות הרב החכם דר' פריימאן) פראג תקנ"א (?)

ל"ה) הרב ר' לוי פאללאק נולד לאביו הרבני מו"ה דוד פאללאק זללה"ה במטרסדארף, למד בפראג אצל הג' נודע ביהודא (ראה בהסכמה) ואצל הנ"ר יוסף לברלש וכאשר יצא שמו לתהלה נתקבל לרב בק"ק טריטש שם חבר הס' עמודי שיטים לבית לוי נדפס בפראג תקנ"א עמ"ס בב"ק בב"מ בב"ב שבועות ע"ז ובסו"ס שו"ת מהנ"ר העישיל, והג' בעל חלקת מחוקק מכתיבת יד"ק הגאון חסיד וקדוש מו"ה שמואל ר"ח ר"י רב בפפא"מ. נדפס בהסכמת הנ"ר יחזקאל לנדוי רבו, והנ"ר אלעזר רעכניטין רב בקעללין.

ל"ו) הרב ר' מאיר שפיטץ נולד לאביו הקצין כה"ר יוחנן שפיטץ בניקלשבורג חתן הרבני המופלג מו"צ מו"ה משה ליב בי"ח ז"ל [4]) נתקבל לרב ואב"ד לגליל בארניץ בשנת תקנ"ב הדפיס ספרו בוויען בשם כתית למאור על ר"ה יומא סוכה מגילה תעניה בהסכמת נאוני ניקלשבורג הרב ר' גרשון חיות ודייניו ב"ד צדק משנת טוב מנחם תק"מ [5]) והרב מו"ה יוסף יחיאל צבי במהרי"ל ז"ל רב בפאקש (בשנת תק"מ) ובעת רב בגליל שאמדע (בשנת תקנ"ב) חותם ח"י סיון תק"מ. ובס"ס שמן למאור איזה פלפולים בשו"ע.

ל"ז) הרב ר' ירמיה [6]) שהי' בימיו גאון ישראל, נולד לאביו הרב

---

[1]) בסו"ס הביא ממנו חד"ת וכתב כי נשרף כל חדושיו בשנת תקי"ט בהשריפה הנדולה [2]) בהקדמת ספרו. [3]) "מורי הגאון וואלף פ"ב אשר הי' ראש ב"ד ק"ק אייזנשטאדט" כן לשונו שם [4]) כן כתב המחבר בריש ספרו [5]) דיין נ"ש בימים ההם, קלונומום קלמן ב"ר ישע'. יוסף בה"ר יודא ארי כה' יערסלוב. משה אברהם בר"מ אבלש ז"ל. [6]) הפעם שניתי מסדרי, שאנכי כותב תולדות המחברים עפ"י סדר שנת הדפסת ספריהם ופה מקום הרב ר' יואב

מו"ה יצחק אייזיק רב מאושפצין [1] אשתו הראשונה הי' בת הרב מו"ה מאיר הלוי מ"שם [2] וכאשר מתה לקח לו לאשה את הרבנית פריידא בת הרבני מו"ה ישראל מלנצהוט [3] שהיתה מקודם אשת הרב ר' יו"ט ליפמאן מק"ק באבוב שהי' בן הגאון מו"ה יעקב אבד"ק באבוב [4], כאשר יצא שמו לתהלה בשמישו בכתר רבנות בנאליציא נקרא למטרסדארף לרב, בשנת תק"ל והוא כבר רב בהנ"ל [5], והי' שם עד שנת תקנ"ח [6] שאז נתקבל לרב בק"ק סאנטוב וישרת שם עד יום מותו שנת תקס"ה [7]. מצינו הסכמתו ע"ס טל אורות עם פי' מגדל דוד עם תלים מרא"ל סג"ל מבראדי, ועל ס' שו"ת הריב"ק, וס' אור־חות חיים על פי' מרפא לנפש לר"י ל"ש מטריטש, ועל ס' מקל נועם לר"י גרה"ב, ועל ס' ארץ צבי לר"צ מוודסלוב, ומוזכר לשבח בח"ס יו"ד ר"ס.

ספרו בשנת תקנ"ח הו"ל הס' מודעא רבא (עם זוטא, מבנו, ראה להלן) פירוש על הס' מודעא ואונס של הרב מו"ה שבתי ז"ל ונדפס בשנת הנ"ל בלבוב [8] בהסכמת הנ' האדיר מו"ה צבי הירש רוזנוס רב בלבוב אשר חפלין בישבחו.

ל"ח) בניו, מנדולי בניו בנו הגאון מו"ה יואב ז"ל [9] לקה לו לאשה את האשה בילא בת הרב המפורסם מו"ה שמואל ז"ל [10] למד אצל אביו עד כי יצא שמו לתהלה ולפאר בארץ, ובשנת תקמ"ט בבר ישב על כסא הרבנות בעיר זארנסצו [11] לא ארכו לו שם הימים כי בשנת תקנ"א [12] נתקבל לאב"ד בק"ק צעהלים, שם הו"ל ספרו שערי בינה על שערי שבועות ובשנת תקנ"ב יצא ספרו לאור לשמחת כל נאוני ישראל באשר בולם הפליאו מלאכתו ויתנו תקף הסארתו, ה"ר יצחק הלוי מלבוב רב בקראקא, צבי הירש רוזנוס רב בלבוב, שמואל בהרב ר' משה סנחס רב בפשוועדסק "וכעת נתקבל לרב ואב"ד בפר"ב" [13] הר"מ בנעט, ר"מ זלמן רב בפיורדא, ר"מ מינץ מאובן ואליעזר הכהן רב בוואידיסלוב. הוא שם לבו לבאר דברי הראשונים, כן הו"ל בשנת תקנ"ח בצרוף עם אביו הגאון ז"ל הס' מודעא ואונס פירוש על

ז"ל, אבל נתתי משפט הבכורה לאביו הגאון מו"ה ירמי' וע"כ הבאתי גם נכדיו ויוצ"ח. [1] חותן הנ' שערי תורה ומוזכר ממנו הד"ת בהקדמת ספר שערי בינה לנכדו ר' יואב ז"ל [2] הקדמה לס' שערי בינה [3] נ"ז שם. [4] בריש ספר שו"ת הריב"ק שהו"ל בנו תורנו ראב"א ז"ל ראה להלן. [5] ראה לאוו נעזאמעלטע שריפטען ח"ב 255. [6] ראה הקדמה לס' מודעא רבא "אבד ור"מ בק"ק מאטרסדארף וכעת מצ"ם לק"ק סנטוב. [7] ראה מכתב ר"מ מינץ לרמ"ם בחוט המשולש דף כ' הוצאה ב'. [8] ולא בזאלקווא כאשר כתב בן יעקב ברשימתו, הס' נדפס בבית דפוס של אשת הרב המסכים ה"ה הרבנית אשת הגאון מו"ה צבי רוזנוס רב בלבוב. [9] שנולד לר' ירמי' מאשתו הראשונה הרבנית לאה רייציל. [10] הקדמה לספרו שע"ש [11] בהסכמת הרבנים ע"ס, [12] שם בהסכמת הרב ר"מ בנעט ור"מ מינץ. [13] כן חתם א"ע בהסכמה.

הג"ל בשם מודעא זוטא, ובראש הס' הסכמה מהגאון מלבוב אשר העיד כי ספרו שערי בינה נתקבל באהבה בעיני גדולי הדור. הס' נדפס בשנת תקנ"ה, ובסו"ס תשובה מהרב ר' אברהם בר' צדוק ז"ל רב במונקאטש אשר שקיל ושרי עם הגאונים אב. ובנו. —

בשנת תקס"ו הוציל ספרו השלישי הן טוב על סי' טו"ב באהע"ז ואז שימש על כסא הרבנות באונגוואר, בהסכמת הגר"י ארנישטיין [1] ובסו"ס ב' תשובות להרב המאוה"ג מוה"ר יודיל בנליל שעניא, ולהרב המאוה"ג מוה"ר צבי הירש מייזלים רב באויהעל. ומוזכר לשבח נ"כ בס' אבני קדש להג"מ אלעזר מלאסק, בשנת תקס"ו נתקבל לרב בק"ק סאנטוב [2] למלא מקום אביו ושם מנ"כ בשנת תקס"ז [3].

בנו הישני (של ר' ירמי') מוה"ר מאיר ז"ל הי' נדול בתורה ומפורסם בחידש הדושי תורה [4] החנו הרב מוה"ר ישעי' ז"ל בהרבני הנביר מוה"ר יצחק ז"ל מקראלא הוא עשה הקדמה לספרו מודעא רבא והוציל נ"כ, וחתנו מוה"ר יודא ליב מוזכר נ"כ בהקדמה הנ"ל.

ל"ם) נכדו הרב מוה"ר יצחק פרענקיל (התן בנו הרב ר' יואב ז"ל) נולד לאביו [5] הרב מוה"ר אורי' ליפמאן, בן הרב מוה"ר אלעזר פרענקיל מבית חלפון, נכד להנ' מוה"ר שרגא פייביש פרענקיל מבית חלפון, נכד להנמ' ברוך בהנא רב בסיורדא, ונכד הרב צמח צדק ועבודת הגרשוני, למד אצל הגר"ר משה סופר [6] בשנת תקס"ו הוציל הס' זבד טוב על חן טוב מחותנו הגוציל על סי' י"ז באהע"ז בפלפול וברב חריצות, ונתקבל לרב ואב"ד לסאנטוב למלא מקום חותנו ז"ל [7] ומשם לקראל [8] ושם מנ"כ בכ"ה תשרי תקצ"ה [9].

מ) ב"ח של הרב ר' ירמי' ה"ה הרב מוה"ר אברהם אב יש מאנעגבוים, נולד בבאבוב [10] לאביו הרב ר"ש ליפמאן נכד הגאון מוה"ר יעקב רב דשם. ובא למטרסדארף עם אמו הרבנית ז"ל ולמד אצל הרב ז"ל ושם כרת ברית עם חברו הרב ר' בנימין ואב בעל שערי תורה שלמד אז במטרסדארף והוציל שניהם הס' שו"ת הריב"ף וס' העיטור עם מעט הערות בהסכמת הרב ר' ירמי', ר' אברהם פינשטוב (חותן השמן רוקח) יעקב מבאבוב, ר"א רוקח

[1] משה בן יעקב בכתבו כי נדפס בשנת תקט"ז. [2] ראה בריש ספר אמרי נועם שו"ת שנדפסו בשנת תרמ"ב מר' יואב שם נזכר ב' חתניו, הרב מוה"ר שמשון נפתלי רב באויפאלו, וחתנו הרב מוה"ר שמואל יצחק רב בסיקס [3] ראה שטיינשניידער ברשימתו 1396. וראה במכ"ע לנייער כרך נ' דף 57 במאמרו של יוציל צונץ. [4] בריש ס' שערי בינה. [5] קורות משפחת פרענקיל מבית חלפון ראה בהקדמת הס' באר יצחק מהרב דנאדי —אידא. ר"י ביללישצער. ומעט מזעיר כתבתי חדשות מהם בספרי „מצבות מבית החיים הישן באונגוואר" שתיל בקרוב. [6] בריש ספר זבד טוב. [7] ראה בס' מוסדות תבל בין התותמים. [8] עפ"י השתדלות דודו הרב הנביר המפורסם מוה"ר ישעי' ז"ל בהרבני מוה"ר יצחק רה"ק בקראלא שהי' חתן הגר"ר ירמי'. [9] הקדמת הס' בית נאמן לר"ש סרלס. [10] ראה הקדמת שו"ת הריב"ף שהוציל.

יואב מצעהלים ואז נתקבל לרב בקערעסטור, והי' אח"כ רב בסיקם ומוזכר בחי"כ ובס' מוסדות תבל וווי"ז בהרבה ספרים.

מ"א) הרב מו"ה אלעזר קרסלש, נולד לאביו מו"ה נפתלי מפראג [1] למד אצל הג' מו"ה יחזקאל לנדוי ונתקבל לק"ק אלבערט אירשא סמוך לאובן יישן [2], וכאשר של"ח רבו ז"ל והספידו בביהכ"נ הנקרא צינינור במקהלות אלפי ישראל, וכאשר שמעו דרשותיו, בקשו ממנו קהל ישראל להדפיסו, והדפיסו בשם „אבן האות" יחזקאל למופת (פראג תקנ"ג) הס' מחזיק יוד דפים, ומזכיר בהספדו כי יש לו הרבה תשובות מרבו הג' ז"ל. —

מ"ב) הרב מו"ה משה קוניטץ, נולד לאביו הרב מו"ה מנחם מנדיל קוניטץ [3] בשנת תקל"ד באלט אפֿען, בעת הי' בן יוד שנים נכנס לישיבתו של הרב ר' וואלף באסקאוויטץ שהי' אז באופֿען אצלו למד ג' שנים בשקידה עצומה. כן למד אצל הג"ר משה מינץ כאשר מזכירו בספרו בשם „אמ"ו" [4], משם נסע לפראג, ולמד בישיבת הרב ר' יחזקאל לנדוי ושם כרת ברית עם הרב ר' ברוך ייטלש, מפראג נסע לברעסלוי, ומשם שב לביתו, ועסק במסחר, ושמו יצא לתהלה ולפאר באר"ץ, והי' אדם יקר המעלות איש טוב ומפורסם לתהלה [5] בשנת תקפ"ח אשר מסחרו חדל לתת פרי נתקבל לדיין בפעסט ולרב באופן חדש [6] אבל רק ט' שנים שמש כי בא המות האכזר פתאום ונדע בהרות אפו את ר"מ ומת בשנת הקצ"ז כ"ז שבט [7].

ספריו, ראשית עבודתו הי' הס' מוסדות תבל, באור פרק עשירי מס' מלות הגיון לרמב"ם נדפס בשנה תקנ"ה [8]. אחריו י"ל הס' „הענין" פי' ע"ס בחינה עולם עם הפנים, ונהלק לבאור המלות והענין עם מפתח גדול וקצת הערות במאמרי חז"ל וויען תקנ"ו. אח"כ הו"ל הס' בית רבי תולדות רבינו הקדוש ר"י הנשיא, וויען תקס"ה. משנת תקס"ו, התחיל לעבוד עבודה גדולה להבר ספרו „בן יוחאי", המחבר בהקדמתו כתב כי שמונה שנים רצופות יגע בהס' וכה יאמר, „בעמל הריתי, ובעצב ילדתי" ובזעת אפי בה עבדתי", הס' בן יוהאי נגמר בשנת תקע"ה תוכן הס' לבאר צפונות במאמרי התנא רשב"י אשר בישם בבלי וירושלמי ובו' ויתרון הגדול בדינים להלכות, וספורים הבאים בכל השיס בשם רשב"י. והבאים בשם ר"ש סתם, ותוכחת גליות וחזקות שהזהר ורע"מ והמדרש הנעלם והתקונים כולם חברו מהתנא רשב"י, ותשו' נצחות ונכוחות וברורות לכל שואל, והמהדהר בכל דור ודור, ובפרט

---

[1]) בריש ספרו אבן האות. [2]) נ"ז שם. [3]) ממשפחה גדולה ומפורסמת נכד הג"ר גרשון אשכנזי, ומצ"א הי' נכד הג' שו"ת חות יאיר ראה הקדמת הס' בן יוחאי. [4]) בן יוחאי צ"ו. [5]) ראה אללגעמיינע צייטונג דעס יודענטהומס משנת 1840 וראה רייך בית־אל דף 170 [6]) ראה רייך בית־אל דף 170 וראה בס' אהל דוד בסוף הספר שמזכירו בשם הרב מאובן חדש. [7]) בפראג עשו אזכרה לשנו בביהכ"נ על־תנאי, בכל שנה ראה בית־אל הנ"ל. [8]) ראה קאטאלונ לצעדנער .p 315. וקאטאלונ לש' ווינר 142. וריטיס בי', ורייך בבית־אל הביא ס' המסות הנדולות שחבר ולא הי' דברים מעולם.

על השנת יעב"ץ בספרו מטפחת ספרים. ספרו לא עשה רושם כ"כ כמו שדמה המחבר [1] בשנת תקע"ח והוא בווינא לרגלי מסחרו, השיב שמה תשו' לברלין להתיר [2] הביהכ"נ הרצפֿארם בהמבורג [3]. בשנת תקפ"ח הדפיס את ספרו שו"ת המצרף ח"א תשובות מס' א' — קכ"ח, [4].

מ"G הרב מו"ה ברוך לייפניקער, נולד בק"ק לייפניק לאביו ה"ר שמואל ויינוויל סג"ל, למד אצל הג"ר זרח אייזליץ מפראג, ור' טעביל שייער רב בבאמבערג, ונתקבל לרב בק"ק זעמלין, אבל לא ארכו לו שם הימים כי עזב את מקום ממשלתו, ושב לארץ מולדתו, בשנת תקנ"ו הו"ל הס' זרע שמואל, חי' גפ"ת, וקצת חלוקים על מס' כתובות לזכיון על מות בנו בכורו שמת בן כ"ד שנה, השאיר אחריו הס' לדוד ברוך בבת"י חדו' על התורה ואגדה [5].

מ"ד הרב ר' דוד פריעזענהוזן נולד לאביו ר' מאיר הכהן בכפר פריעזענהוזען באונטער פֿראנקן [6] ממשפחה גדולה ומיוחסת [7], בשנת תקי"ח [8]. ר"ד בא לפירט [9] ובשנת תקמ"ג נתקשר בשידוכין עם הבתולה מירל בת ר' דוד אטענהוזען [10]. אבל לא ארכו לו שם הימים ימי שלום, כי בשנת תקמ"ז גריש את אשתו ונסע לברלין, במשך ימי שבתו בברלין, עשה תורתו קבע ועיקר [11], חכמת הלמודים עראי וטפל, לא פג טעמו, וריחו לא נמר ושמה

---

[1] ראה דברי הג"ר יוסף שאול נטנזוהן בהגהות יד שאול ליו"ד סי' רל"ט שמזכירו אבל בשם מפטפט והתמרמר על ספרו, וראה בקאשאלוג ראזענטאלינא אצל „בן יוחאי" שהתמרמר נ"כ עליו וראה במחברת כרם חמד, תעודה בישראל, בית יהודא, ושרשי לבנון (אשר הוא מחברת הראשונה מבית האוצר פרחי צפון) ובולם יענו ויאמרו כי דברים הטובים מספרו אשר בהם התראה לעיני הקורא כבקי בכל ספרי העברים, לקוה מהס' הדודות, אבל אין אדונים המה לדון בזה [2] המה תרי מילי דסתרי אהדדי מי שלחם בעד הזהר ברעם וברעש, ומבזה כל נאונים אשר טועים מדרך הישר באמרם כי הזהר אינו מרשב"י, יתיר אורגעל בשבת ולהתפלל באשכנז (?) [3] מכתבו נדפס בס' נגה צדק, אבל נדולי ישראל נשאו לו פנים ובספרם אלה דברי הברית לא ידברו ממנו כלל, [4] בריש ספרו „בן יוחאי" כתב כי חיבר חבור גדול בשם המצרף שו"ת אשר יו"ל בכל שנה כרך אחר כרך, אבל הס' קטן מאד כן הח"ב שי"ל אחרי מותו בשנת תרי"ז (ראה ח"ב מספרי אות מ"ה) [5] ראה אבן המאיר ח"ב דף מ' ע"ב. ואתמה על הרב הי"ו שכתב כי הי' נכד להרב המחבר זרע שמואל, וס' לדוד ברוך, הלא הוא הוא המחבר הנ' ספרים, ראה פירסט קאטאלוג ח"ב p. 271 רשימת ששיינשניידער p. 775 וראה בן יעקב ברשימתו 163, [6] בהקדמת ספרו [7] מוסדות תבל 92. וראה מכ"ע Orient משנת 1848 דף 166 וראה ל' לאוו נעזאמעלטע שריפטען ח"ב דף 102 [8] לפי חשבון של המחבר בריש ספרו בליל החשבון, [9] אחיו ר' אברהם הי' מו"צ שם וראה הרב דר לעווינשטיין Zur Geschichte d. J. in Fürth דף 36, [10] הנ"ל והנ"ל, [11] דברי

התגורר בבית הגביר ר' בנימין האלברשטאדט [1]. ר' דוד מספר [3] כי עד שלשים שנה לימי חייו הי' כל עתותיו תרומה לה' „יומם ולילה הי' לי למשמרת, להגות באמרי שפר, התלמוד והפוסקים ראשונים ואחרונים, פעם לפני גדולים, חכמי חרשים, ונשואי פנים, פעם עם רעים נצמדים, אהובים וברורים, פעם עם תלמודים מקשיבים והגונים, ובהיותו בן ל' שנה, וה' הצליח דרכו לעבור במים אדירים, הלק גדול מים התלמוד וספרי הפוסקים וכו' העירנו עיני ולבי לתור בחכמה, עשר שנים עד שעלתה בידו לגמור הס' בליל החשבון בשנת תקנ"ז.

בהס' בליל החשבון יבאר המחבר ראשי יסודות החשבון הכלל, המהולל בשם אלנעברא. וגם התרועעו אתו ומתרפקת עליו יסודות הראשונות אשר חכמת המדידה נשענת עליהם בהסכמת הגאון מברלין מו"ה צבי הירש ודייניו שמעי' בר' חיים, מאיר במוהר"ש ווייל, מברלין נסע המחבר למדינת אונגאריא, ובשנת תקס"ו מצינו אותו באונצדארף (בתור מורה ?) [3] שמה עלה על רעיוניו להפיץ דעתו על דבר בנין בית המדרש לרבנים [4] וכבר חבר קונ' שם הציע דעתו באריכות [5] הקונ' מסר לאחי הקיסר האדון פלאטינוס בעת הי' בבודאפעסט, וכמעט שהסכים לדעתו רק ר"א רוזנטאל ממאהר הפיר עצתו [6] עם הרב אב"ד [7], משם נסע להזרה לאונצדארף שמה התקשר בשידוכין והי' לו ד' בנים ונתקבל לרב"ד ומו"צ באוהעל, ועסק במסחר היין.

בשנת תק"פ י"ל ספרו מוסדות תבל. [8] ג' ענינים שונים בהס', א) בנין עולם לפי דעת קופערניקוס ח"ב נותן מופת חותך על יסוד הי"א מס' האקלידום אשר כל חכמי המדידה נלאו להמציאו. והוא יגע עד שעלתה בידו, השלישי הצוואה, הקירות על מציאות ה' על הנבואה, תורה מה"ש נדפס בהסכמת ה' גאוני ישראל, בראשונה יצא הגאון משולם זלמן הכהן מפיורדא, ומרבה בשבחו, אחריו הג"ר משה סופר הוא העיד עליו כי נבר לו מימי עלומיו ומרבה להללו בשבח ותפארת. אחריו הג' ר"ק קונשטאדט רב בוערבוי מתארו בשם „פאר תפארת ישראל". ואחריו הרב ר"מ טייטעלבוים רב באוהעל וכתב עליו, כי ראש וראשון הוא מדייני קהלתי, והאחרון ר"

הג"ר צבי הירש מברלין שם בהסכמתו. [1] ראה ריש ספרו בליל החשבון. [2] המחבר בריש ספרו כלה"ח. [3] מוסדות תבל 90. [4] בס' הנ"ל 92. [5] ספרו הנ"ל 90. וכתב שם, ומלבד הטובה בהקמת בתי מדרשים לרבנים עוד תסיר הרפת ארץ נברי' אשר תחרף אותנו (בני אונגאריא) אומניך ורבותיך ואדוניך מארצנו באו לכם, ובאמת אך הלב ארץ יאבלו, מבלי עשות מאומה לעז ולהועיל. ר"ש דבריו — [6] בספרו דף הנ"ל ראה להלן אצל אחיו ר' שלמה רוזנטאל. [7] שם הביא המחבר וכמעט שנתקבלתי לרב בפעסט לולי ר' אליהו ז"ל והרב אב"ד (דף צ"א) [8] בהקדמה מזכיר המחבר שם ההלאות הרבות אשר מצאו אותו, אודות הדפסת הס' ד' שנים עסק בהדפסתו, בחצי שנה התגורר במאקוי, ושנה תמימה באייזנשטאדט בבית הגביר ר'

נריסהאבער רב בפאקש, שם בספרו דף ע"ז — פ' יצא במאמר נגד חסידים וצדיקים [1]. הימים האחרונים של המחבר זמן ומקום מותו נעלם מאתנו. —

מ"ה הרב ר' אהרן [2]. נולד לאביו ר' קלמן בשנת תקכ"ו [3]. ראשית ישיבתו הי' בישיבת הגאון ר' ירמי' אבד"ק מאטרסדארף, ומשם נסע לישיבת הגאון ר"י לנדוי בפראג. בעת למד בפראג [4] הי' דר בבית אשר הב"ב הי' מכת ש"ץ אשר בלי ספק [5] זאת הי' בעוברו שנשרה בלבו מינות וקלות. בשנת תקמ"ט והוא בן כ"נ שנה נתקבל לרב באראד ולסופר הקהלה, שני עבודות אלו לא הספיקו לו צרכו כי אז הי' עדתו עדה קטנה ושמה ישב עד יום מותו שנת תר"ד בן ע"ח שנה ביום ש"ק ט' אלול תר"ד [6].

יחוסו לרבו הגאון מו"ה ירמי' בספרו שרון קשקשים הביא את רבו בכבוד. ובאמת רבו נ"ב קרבו אז באהבה ראה מקל נועם [7] י"ט כתב רבו מכתב לארד וז"ל „האמת עד לעצמו שתלמידי הרב שלכם חביב ואהוב נבאי וכו'. אבל עכ"ז הצטרף רבו לאסור הדג שטירל שעמד על הפרק, ולא עברו ימים עד שרבו הגאון רדפו והחרימו כאשר כתב זאת הג"ר משה מינץ לרא"ח (ח"ס ח"ו צ"ג) וז"ל עד שרבו המובהק הגאון מו"ה ירמי' אבד"ק מאטערסדארף כתב אלי להחרימו ולהדיפו בכל מיני רדיפות ולהסיר מרבנות באשר עיניו ראה אצלי המכתב מרבו הנ"ל. —

יחוסו לרבו הגאון הנודע ביהודא בלי ספק לא הכירו רבו אהרן תלה א"ע באילן גדול בלחמו מלחמת הדג שטירל כי רבו נוב"י באמת התירו אותו, אבל אנו רואים היטב כי לא קנאת אמת קנא. בספרו שרין קשקשים כתב כ"פ כי אף אם ההרים ימישו וגבעות תמוטנה, ויאבד כל העולם ואות

מנדיל יאנאוויטין, ומשם נסע לפראג, וטעה ה' פין בכנסת ישראל דף 522 מה שכתב אדותיו ר"ש. כן מה שכתב כי החבור נדפס אחר מותו גם בזה טעה כי בעצמו הי' בוויען במשך הדפסת הס' [1] מדבריו היקרים מה שנונע להתפשטות החסידות בארצנו כבר דברתי במאמרי „לקורות החסידות באונגאריא". ראה בתשו' הרשב"ן ובס' ממשה עד משה להרב רש"ש שח"ס חזר מהסכמתו שנתן לו לפי שלא הסכים לבנין בית המדרש להרבנים ולי נראה שחזר לפי שפנע בכבוד הרב הגאון מאוהעל. — [2] דן אנכי את הנז' במשפט היותר קשה ולא נמצא לו זכות, עמידתו הי' לקעקע את בירת היהדות, הביא מהומה ומשובה בקרב הכנסיה הישראלית, איש אשר בני ביתו יצאו מכלל ישראל אין לחפיש עוד לו זכות, ויפה עשו גדולי ישראל שקראו בקולי קולות הסירו מבית אנשים הללו ולא תטמאו. ורק עכו"ז הבאתי אותו, כי תולדותיו הוא פרק נכבד בתולדות ישראל בימים ההם. [3] ראה תולדותיו בכרם חמד ח"ב ובספרו ילד זקונים וראה במכ"ע Orient שנת 1842 תולדותיו. כנסת ישראל להי' פין. צייטלין קרית ספר, רמ"ש באבן המאיר ח"א, וראה באריכות בלאוו נעזאמעלטע שריפטען כרך ב' מדף 120-251 [4] לאוו שם אשר שמע מהרב דסענעדין. [5] שם 255, לפי דעתו. [6] ראה מכ"ע Orient לשנת 1844. וראה לאוו העתק מצבתו הכתיבה ע"י עצמו. [7] הס' מקל

א׳ מדברי מורי הקדוש לא ילך לביטול. וראה נא בספו׳ ילד זקונים (ח) האיך העיז פניו לעשות צחוק מתורת רבו וכותב „חלילה מהשוב כדבר הזה״ כדברי רבו, „זר ורחוק מן הדעת המה דבריו״ וכו׳ וראה שו״ת נוב״י (סי׳ כ״ט, ליו״ד ב.) כי ר״ש לנדוי כתב כי אינו מכיר אותו מי הוא, ומה הוא.

הרעש הראשון הי׳ אודות דג שטירל [1]), באראד ונטמשוואר הי׳ נוהגים לאכול הדגים הנ״ל, ור״י גריסהאבער מפאקש ואתו עמו גדולי הדור התעוררו נגדו ונתנו אותו ואת בני קהלתו לאוכלי שקוצים אבל תלה א״ע באילן גדול כי הג׳ נוב״י התירו כמפורש יוצא בתשובותיו (יו״ד כ״ט מה״ב). הוא הדפים או את ספרו „אמרי נועם״ פראג תקנ״ח, להצדיק את קהלתו, ור״י גרה״ב הדפים הס׳ מקל נועם (ראה להלן בערכו) בהסכמת גאוני ישראל. וכנגדם יצא ר״א בספרו שריון קשקשים בהסכמת הבד״צ דפראג, ור״מ מינץ ועוד, ומבזה שם את הרב ר״י גרה״ב והרב ממאקוי, ונתן לשמצה את כבוד הג״ר מרדכי בנעט וישארי נדולים ומני אז כותב הג׳ ח״ס (ח״ו צ״א) מני אז שביזה את הג״ר מרדכי בנעט רחקתי בלבי. —

ספרו עמק השוה, והרעש השני [2]) בשנת תקס״ג הדפים בפראג הס׳ עמק השוה מחזיק ג׳ ספרים, ראש אמונה, חקירת ודרישות בעיקרי אמונה וס׳ נשמת חי׳, משניות ס׳ ברכות, וס׳ דירת אהרן חי׳ פוסקים וחקירות, ועלה לו כי קיבל הסכמה מר״מ מינץ ומכתב אהבה מר״מ קוניטץ, הס׳ יצא לאור, והעם רננו אחריו כי מות בסיר והי׳ אספה אודותיו בבית ר׳ אלי׳ רוזנטאל מאהר בבודאפעסט, המה רצו לגזור כי ספריו טעונין שרפה אבל אנכי כותב ר״מ מינץ (ראה אגרתו לח״ס בח״ס ח״ו צ״ג) לרא״ה, כאשר ראיתי שכל דבריו שם המה דברי איזה מהברים הראשונים אשר הריק מכלי אלכלי, וקליפתם אכל כזבוב הנופל במקום צרעת, ומה שחידש יוטל מה שחידש אין בה לא הכמה ולא מלאכה, כ״א להג הרבה אשר צעירים ישחקו עליו ולא ידעו

נועם מר״י נרה״ב רב בפאקש ראה להלן בערכו. [1]) דע קורא היקר כי בכרם חמד ח״ב מה שמספר שם חרין המחלוקת שעברו עליו וכן בס׳ ילד זקונים אין שם אף קורטוב של אמת. נאמן עלי הג״ר משה מינץ יותר מר״א. ואחר מות ר״מ מינץ הדפים דבריו לבזות את הג״ר משה מינץ איש אשר הי׳ טהור לב ודן כל האדם לכף זכות והרבה פעמים עמד לימיגו ונאמנים עלינו דבריו אגרתו בח״ס ח״ו צ״ג. [2]) שמעו קוראי היקרים והשתוממו מה שבתוב סופר אהד אשר אנו רואים מתוך דבריו השנאה העזה לגאוני ישראל נתן את כבוד כל גדולי ישראל וגאוניה לשמצה וליצנות בדברים אשר לא אמתים הנה, עשה צחוק וליצנות מגדולי דורנו, הוא ש׳ ברנפלד במאמרו „בכנסת ישראל״ ח״ג דף 91 ואבוא פה כל דבריו והערותי עליהם אשר יראה כל רואה כי כתב דברים אשר בכויב בלדתם, ובשקר יסודם וז״ל, „בהרי חשך כאלה, מלאים עננים מכוסים עננ הבערות והסכלות, בלה ר״א חרין את ימיו, ואלה אשר יחרצו עליו משפט דין קשה חוטאים להיושר ומעותים משפט וכו׳, ידיעת חרין בספרות ישראל היתה רפה.

ולא ישחיתו בכל גבול ישראל כדברי הבלים כאלה, לא אביתי לשמוע אליהם והחרשתי — — וטעמו כותב הוא להגי' ח"ס (חוט המשולש כ' הוצאה ב') „כי ראיתי בו ובדיבורו שאז יקדיה תבשילו ברבים ויהי' לאב נגף לישראל". —

עברו איזה שנים, בשנת תקס"ה, נתגלה הרפתו, בתוך קהל עדת ונתעבר הריב עד שאלצהו בני קהלתו לעמוד לפני המשפט כאשר בא הגה „כותב ר"מ מינץ אספתי מלוא הרועים בי"ד הרבנים [1]) וגם רבנים ממקומות אהדות ומובהרי העדה מקפו"מ דפה. ובעת הזאת עלה בהסכמה לעבור לפניו תער השבירה, ולהפשיט מעליו אדר יקר שם הרבנית כאשר בקשו בני קהלתו את כבודו לעקר וכו' [2]) ומורה שקר לא יבא העיר, ולא יורה שם חין לישונו בדרשת של דופי ומינות באשר העידו פה בפני האספה זאת מובהרי עדת קהלתו. וכו' וכו' אולם (כותב ר' משה מינץ) אנכי נשארתי לבדי ואין איש עמדי להפך בזכותו עד שהפרתי ונדהתי אותם בזה שלא יעשו לו שום דבר כ"א נחרוץ משפטו שלא יורה שם בלתי מורה א' היודע וטוב ההוראה.

ספריו, ומעשיו ר"א חרין הי' התל שהכל אליו פונים כל אשר מאס בהתורה וחפש היתרם הי' פונה אליו והוא יגע ומצא ביגיעה היתר לכל דבר, כאשר שאלו אם מותר ליסע על המסילת הברזל בשבת היתר

---

[1]) שמות הבד"צ תראה בחוט המשולש כ' הוצאה ב' במכתב ר"מ מינץ לרמ"ס. [2]) כן כתב ר"מ מינץ לרא"ח בעצמו ראה ח"ס ח"ו צ"ג. ויראה

[1]) חקירה בפילוסופיא הי' רא"ח ראשו ורובו בחקירה אלקית ע"פ סגנון הרמב"ם וכו' חשאת הרין היתה כי בטל אמירת יהי' רצון בין תקיעת שופר, בטול שנוי השם לחולה כדי להטעות המלאכי מעלה, בטול מנהג כפרה [3]) אשר הר"י קארו קראו מנהג שטות, בטול נגון כל נדרי, התיר לשתות מים בישעת התקופה, בטול הכאת המן בפורים וכו' על ההטאים

---

[1]) בא מלאך וסטרו על פיו, ושכח בעצמו דברי עצמו, מה שכתוב בספרו תולדות הרעפארמאטיאון דף 77 וז"ל כנודע לא הי' רא"ח תלמודי מופלג ובקהל עדתו, ובכל ישראל נתפרסם שמו לכופר ומין, מדת השכלתו היתה זעימה מאד, ומלבד המליצות השגירות בפי בני דור ההוא לא נמצא בספריו כלום, כתב עברית והעתיקים גרמנית, ופרסם גם בעברית־גרמנית, ספרי רבי הכמות ומעוט האיכות, ר"א הי' מורדף ימים רבים בגלל דעותיו החפשיות וכו' הוא לא הי' כדאי והגון לאותן הרדיפות, לא מצד ידיעותיו ומחקריו וראה חיי יוט"ל צונץ דף 122, ידיעת חרין, בחכמת ישראל לא ידע דבר רק שהי' פטפטין ביותר. וראה רשימת רוזנטאלינא „ותחת כי מריבין אמרו אשר קצין בנטיעות אנחנו נאמר „אשר הבל יפצה פיהו" (אצל ספרו עמק השוה [2]) לא הי' דברים מעולם דברי הג"ל ולא נמצא בשום מקום

[1]) אם לבטל אכילת מצה בפסח היתר [2]) אם מותר לשמוע קול ארגעל בשבת ע"י ישראל השיב שמותר [3]) ושיש בכחו, ובכח כל רב כמוהו לעקור דבר מן התורה בין בקום ועשה, בין שב ואל תעשה בדבר הנוגע לעיקרי האמונה והדת ולקיום ולתקנות העולם. כן בשנת תקע"ח נתן הסכמתו ומכתבו הגדול הנדפס לס' נגה צדק מדף י"ד—כ"ו שם ציוה להתפלל באשכנז ולהשמיט תפלת ציון וירושלים, אז יצאו נדולי ישראל למלחמת ה' נגדו. נזרו ופסקו כי אין לו תקנה אלא בסכין, להרחיקו מישראל. אשר נחשב בעינהם כבונד כי הנגע הולך ומתפשט. הנ' ח"ס צווח שכל מעשים הללו הם עשוים להעביר על הדת ולהשכיח תורה מישראל. הוא עורר כי התפלה שלא בלשון הקדש מבטל הקשר שבין היהודים יושבי ארצות שונות ורחוקות זו מזו וזה חזוק הלאום הישראלי השפה הקדושה יחזקם, אבל הוא שחק להם —

אז יצאו נדולי ישראל נגדו. ר"מ מינץ שטיפל עמו כתב אז במכתבו לחרין, מע"כ הוא לאבן נגף ולצור מכשול לכלל אמונתנו הישראלית והוא טהור בעיניו, אף שעדיין מצואותו לא רחץ, ומוליך על כל בני שחץ [4]).

נא האדון ברנפעלד. [1]) ילד זקונים נ'. [2]) מכ"ע Oriend לשנת 1841 ל"ב דף 542 [3]) ילד זקונים ב' [4]) ח"ס ח"ו צ"נ.

כאלה תחרד הארץ, ומה גם באונגאריא אשר נאספו על ראש"ח לשרשו מארץ החיים בגלל חטאיו נגד היהדות, ויהי כאשר הדפים בשנת תקע"נ [1]) את ספרו ראש אמונה להצדיק את פעולתו [2]) יצק שמן על המדורה כי מצאו בספרו כפירה נגד הדת ר"מ בנעט חרץ משפטו כי ספרו של ראש"ח מלא מינות וטעון שריפה, לבקשתו [3]) של הרב המחבר היכן מצא מינות בדבריו לא ענה לו כלום [4]) וכו' פתאום [5]) בא לו קריאה כי יבא לעיר אפען לפני הרב שם, בבואו העירה מצא ג' רבנים משונאיו ומרודפיו [6]) וע"פ

---

[1]) לדאבוני רואה אנכי עד כמה השנאה בלבו על נדולי ישראל, אין לו ידיעה כלל בחיי הרין לא קרא ולא ראה, בענין חהן, כלל ספרו עמק השוה נדפס בשנת תקס"נ ולא כמו שכתב הנ"ל, ואין לו שום שייכות עם מנהני ישראל. [2]) שם לא הצדיק את פעולתו כי ע"ע ישב בשלום ויש לו הסכמה על ספרו מהנ"ר משה מינץ ור"מ קוניטץ [3]) ר"מ בנעט חרין משפטו על מעשיו הרעים אשר נם בני קהלתו קהל אראד מאסו בי ופרסמו שרבם כופר ומין ולא רצו אותו לרב, וכי יכולים אנו לכוף קהל ישראל לשמוע לקח מפי רב אשר לא לרצון להם אשר ככופר ומין בעיניהם, ונמאס בקהלתו [4]) נ"ז שקר ר"מ בנעט השיבו ראה מכתב ר"מ בנעט לראש"ח בכרם חמד ב' דף 101 כי יברר כל דבריו בפני ב"ד היכן מצא מינות, וראש"ח לא ביקש שיאמר לו מה חטא כי הי' יודע, וכל בני קהלתו ידעו. [5]) נ"ז לא אמת בני קהלתו אלצהו לעמוד לד"ת ראה בפנים [6]) נ"ז שקר, ר"מ מינץ חפץ בהצדקו, והוא לקח לו ב"ד ממיודעיו ובעה"ב, אבל צעקת קהל אראד אשר קראו לפני ב"ד חטאותיו, ובקשו שישלכו מעליו

ר״מ בנעט בשנת תקנ״ג בעת הי׳ ראש״ח צעיר לימים נתן לו הסכמתו על חד״ת שלו כתב אה״כ ובאמת אותו המורה ראש שבאראד במחנה חטא הרבים ישא וראוי לנדותו, כי עשה כירבעם בן נבט. וכתב, וע״ד חרינר רב באראד הלילה לקחת תורה מפיו בשום דבר כי איש זה אין לו יד בנמ׳ ופוסקים כלל, אך כל מלאכתו עסקו בהגיון, וסיים במכתבו (באלה דברי הברית) מלבד זה מרה באחרונה דור האחרון בנים יולדו להם. לא נדלו כלל על ברכי אמונה, ונמצאים עקורים ונפרדים לגמרי מכלל עדת ישראל וכאשר ניבא כן הי׳ כאשר ראינו.

בנו של רבו הג״ר שמואל לנדוי וב״צ דפראג אשר קמו לעזרתו בספרו שרין קשקשים בכבוד ויקר, ראו נא איך שנו את טעמם בספר אלה דברי הברית י״ה. „אוי לדור שכך עלה בימינו, אוי לאוזן השומעת כי גברו כ״כ פרצות ואפיקורסת, מאסו בתורת ה׳ והם׳ נוגה צדק הוא חושך רע ואין לסמוך עליו בלל״.

ר״א רוקח רב בטריטש, והנה זה האיש ראש״ה, ידענו מה הי׳ לו אין לו יד בנמ׳ ופוסקים וחלילה לסמוך על הוראתו, ידענו את האיש ואת שיחו.

ר״מ סופר כתב בתשובותיו ח״ו, תשו׳ פ״ה החור׳—נאר הכחיש בכל וישהוא לא השיב לר׳ לברמאן כלל [1]) לסייעו ידיו כלל. (ואח״כ כתב) הודאתו והוירתו של ר״א טומאתו בשוליה, אבר רותח לתוך פיו וכו׳.

ראש״פ שמואל ווינטורי „חרינר שפוסק בסכנא חריפא להפוך דבהי אלקים למינות ולדרוש אל המתים. אוי לו ואוי לנפשו שהוסף ללענה משפט וכו׳ —

[1]) הבונד הזה אשר המיר את דתו הי׳ יליד אונגאריא (ראה מכתב

מצות הרב ר״מ מינץ הכריחהו לקבל עליו משפט הרבנים בתור ב״ד באמרם לו כי מחר תחל החקירה, בבאו למחרתו לבית ר״מ מינץ לא מצאהו [1]) רק שלשה רבנים ישבו בתור ב״ד לשפוט עליו הדין ה׳ „בועד הרבנים הוחלט שתתחרט פה על כל המינות שכתבת בספרך [2]) ואם לא תמלא חפצנו, נגלח את זקנך לישימך לראיה, ראש״ה התחיל להצטדק, ולבקש שיאמרו לו לבל הפהות מה עונו אולם כבר עמד הגלב [3]) ותער בידו לגלה זקינו ובפחדו שלא יעשה לו הבזיון חתם שמו על הכתב, האינקוויזיטורים האלה בפאותיהם האריכות יעוררו בנו צחוק מכאוב לב [4]).

אדרת הרבנית, זאת הי׳ בעוכרו, רק ר״מ מינץ חפץ בצדקו לפי שירא שאו יקדיח תבשילו ברבים ויהי׳ לאבן נגף לישראל מכתבו לרמ״ס ראה לעיל.

[1]) נ״ז שקר ר״מ מינץ הי׳ שם וחפץ בצדקו ועמד לימינו בכל בחו, ראה מכתב ר״מ לרמ״ס (ח״ס ח״ו צ״ג). [2]) נ״ז שקר ר״מ מינץ בקש שלא יורה שם בלתי עוד מורה שיעמוד לימינו [3]) נ״ז שקר המה שפטו משפטו אבל ר״מ מינץ, בטל דבריהם באופן שיורה שם בצרוף איזה מורה ת״ה . . [4]) העורך שפ״ר כתב שם כי גם לו למשא דבריו. וגם הוא לא מצא נחת רוח במאמרו ולא הי׳ רוצה להדפיסו ר״ש. —

מלבד הספרים הנ"ל הו"ל הס' אבק סופר הנהות והערות והי' לישו"ע יו"ד אבהע"ז ותשו' בתפילין פראג תקפ"ח. אגרת אליאסף בה היתר לשנות מנהגי ישראל (פראג 1826) ציר נאמן בעניני הדת ואמונה ותקנות הו"ל פראג תקצ"א. כן הו"ל בשנת תקע"א הס' צחות המליצה מדושנו בובנער [1] בהוספת ומכתבים שונים, ור"ד אפענהיים הדפיס נגדו הס' עיני הדעת (ראה בערכו) וראה בס' בחינת הדת להר' אליהו דיל מדיגו השנות שם על ראש) וראה בס' אגרת אליאסף מהרב אפריקני לרא"ח ומוזכר בשו"ת שערי אפרים לראו"מ באו"ח א. —

מ"ו) הרב ר' יצחק גריסהאבער. נולד בקראקא. בשנת תקמ"ב בחודש תמוז בא לפאקש [2] הרעיש את העולם במודעה שנדפס בסוף סדר התפלה תקוני שבת וויען תקנ"ד בצרוף הג"ר מרדכי בנעט אדות תפילין של סופרי פולין, ובשנת תקנ"ט אודות הדג שטירל אשר הרב ר"צ מטמשוואר שאל את הג' נוב"י והתירם ראה התשובות בנוב"י ב' יו"ד כ"ט — ל"א הו"ל הס' מקל נועם בענין הנ"ל בהסכמת הג"ר מרדכי בנעט ר' ירמי' במטרסדארף הרב מפארדא ורי"מ רב באייזנשטאדט ור"א קלין בעל אור הדש. ושם כמו שלשים מכתבים מרבני אונגאריא ר"א חרין ענה להם בספרו שרין קשקשים הרב ר"נ מוזכר לשבח בשו"ת נוב"י ב"פ של"ח בשנת תקע"ו ט' כסלו. ומה שנוגע להוראת ר"מ טיסמינץ ודעתו אודות המחלוקה הנ"ל ראה במקל נועם אות ג' מכתב מר' אברהם בן הנניד שמעון פ"ש מפרעשבורג בשם רבו ר' משולם וראה הצופה מארץ הגר שנה ראשונה מכתב שמצא הרב שניטצער מהנ"ל בשם הנ"ל שמשך ידו. —

בנו הרב ר' קאפיל טעביל נולד בשנת תק"מ ובעת הי' י"ט שנה חדש חדושים ראה סו"ם מקל נועם פלפול ממנו.

מ"ז) מו"ה משה שמואל ניימאן מקיצע חכם ומשכיל [3] וחבר הרבה ספרים בהכמה ודקדוק לרומם שפתנו ראשית עבודתו הי' הס' [1] בת יפתה, בהרוזים המעשה מיפתה ובתו וויען תקס"ה [2] מעגל ישר למוד תורת הדקדוק של שפת עבר (פראג תקס"ח) [3] שירי מוסר. קבוצת שירים בש"ע ובש"א ובסופו אגרת תרופה סגולות ורפאות (וויען תקע"ד) [4] חנוך לשון עברית כללי דקדוק לשה"ק בל"א וויען תקע"ה. [5] מכתבי עברית ללמוד השפה העברית וויען תקע"ה. [6] ראש אמונה יסוד הלמוד לנערי ב"י וויען תק"פ. [7] הישר והברית ספורים ממדרש וויען תקפ"א. [8] באור מלת הגיון לרמב"ם עם פי' ובאור פר"ב תקצ"ג. [9] מלאכת מחשבת חכמת החשבון וויען תקצ"ז. [10] הכדור חכמת הנעגראפיא וויען תקצ"ח.

מ"ח) ר' ישכר בער מלמד בסנטפעטער נקרא ליטוויער על שם ארצו שהי' בן ר' מרדכי מווילקאוואשק בליטא [4] הי' ת"ח מובהק והכם סופר

---

[1] ראה מכ"ע ר' בצלאל רנשבורג לבעל שערי תורה בתשו' ח"ס ח"ו צ"א)
[2] מקל נועם דף ח' [3] קורות חייו ראה מכ"ע Orient 1841 Lb. 270 וראה רייך בית־אל באריכות.
[4] בריש ספרו וראה קאטאלוג מאוצר הספרים דעיר פעטערסבורג ע"י

ומדקדק חבר ס' אהל ישכר (פראג תקס"ה) עה"ת על דברים סתומים ברש"י תוס' ותיקון על השפתי חכמים. כן חבר הס' אגרות ישכר מוסר מאב לבנו, לחזקו בדת, ואגרות שונות בין איש לרעהו. לבוב תקפ"ו. וס' דעת ישכר עה"ת. אפען תקפ"ז בולם נדפסו בהסכמת גאוני ישראל ממישקולטץ וסנטפעטער ועוד.

מ"ש) הרב מו"ה יוסף משה שמחה רפא־פורט נולד לאביו הרב הגאון מו"ה צבי הירש אבד"ק מיר בליטא בהרב ר' שלמה אבד"ק חעלם [1]), אחיו של הרב ר"ה רפא־פורט מלבוב. ריימ הי' התן הרב מו"ה יעקב מקראז חתן הג"ר יחזקאל קצנלבויגען בעל כנסת יחזקאל, ראשית ממלכתו הי' בלובטש בליטא ראה בספרו דרוש שדרש בשנת תק"ה בלובטש ומשם נתקבל לרב ואב"ד בזמיגראד, ומשם ללענטשא, ומלענטשא לרב באונצדארף, ושם מנ"כ בשנת תק"ס [2]).

בניו בנו הרב הגדול מו"ה יעקב יוקיל אבד"ק יאנאוו במדינת זאמט [3]) הרב מו"ה צבי הירש כתב ההקדמה לספר בנדי קדש מאביו זצ"ל, בתו שפרינצא אשת הרב הגדול מו"ה משולם זלמן ז"ק אבד"ק פאקראי (ראה דעת קדושים 171 מהה' אייזנשטאדט) בתו מרת נרונא אשת הרב מו"ה ישראל מנחם מנדיל אבד"ק טרבוולא מח"ס בגדי כבוד עמ"ס אבות בן ר' חיים מברוד : —

ספרו חבר הס' בגדי משי על פרקי אבות אשר הויל חתנו הנ"ל עם פירושו וקראם "בגדי קדש" ב' פירושים על אבות ובסוף הס' ב' תשובות מר"י לנדוי וקצת חד"ת מהרב משה מרדכי הלוי איטיננא בן הגאון מו"ה ליפמאן רב בסאניק. הס' נדפס בלבוב שנת תקס"ו [4]) בהסכמת גאוני ישראל ר"י ארנשטיין מלבוב. ר' מאיר רב בבראד בתב "הניח אהריו כמה חבורים על כמה מסכתות ומפורסם שמו באחד מגדולי זמננו" ודרש "מידי שבת בשבתו" וכן הסכים ר' יהושע העשיל באב"ד מטרנפול ור"ה רב בטשערנאוויטין.

ג) הרב מו"ה ליב אפענהיים, נולד לאביו הרב החסיד מו"ה אברהם אפענהיים בן הגאון ר' ליב אפענהיים רב בבאסקאוויטץ ופערישי בהרב אברהם אפענהיים אביו של הג' ר"ד אפענהיים רב בפראג אחיו של הרב מו"ה פייש רב בהעסען ולמעלה בקודש. [5]).

בשנת תקל"ד נתקבל הרב ר"ל לרב בפרייששאדט ושמה יושב עד יום מיתו שנת תקס"ד נ' חשון [6]).

בניו, חתנו הרב ר' שמעון קרומנא דיין בפעסט, חתנו ר' זלמן וואלף בנו ר' שמואל אפענהיים דר בפאפא והוא הוי"ל תרי"נ מצות על דרך שיר

ש' ווינר דף 37 [1]) ראה אייזשטאדט דעת קדושים 118. [2]) בספרו של המחבר. [3]) דע"ק הנ"ל. [4]) וטעה בן־יעקב ברשימתו שכתב שנדפס בשנת תקב"ו. — [5]) ריש ספרו דף נ'. [6]) דף כ"ד בספר דרך עולם הנצחיי — הס' הזה לא נוזכר בשום רשימה מאוצרי הספרים. ונמצא באוצר הספרים דעיר פראנקפורט Stadtbibliothek.

ערוזים מר"י אבשיטץ (לבוב תקע"ד). ובנו ר' ישראל (מוזכרים בספרו דרך עולם נצחיי —)

ספרו, הנ"ל חבר „ספר דרך עולם נצחיי" צוואתו שצוה לבניו, הצואה נכתב בשנת תקל"א ונדפס בשנת תק"סז בפראג. הוא מזכיר בהקדמה הרבה ספרים שחבר בכ"י, בית ארי' על סדר מועד, נהימות ארי' ומתיקות ארי' בהסכמות רבים מגדולי ישראל ובתוכם הנשר הגדול הגאון דק"ק אובן ישן.

נ"א) הרב מו"ה יצחק מונקאטש [1] נולד לאביו מו"ה אליעזר בפולין [2] ובא לאונגאריא. בשנת תק"ס [3] התחיל לעסוק בשחיטות ובדיקות, ושם אל לבו להבר ספרים בשחיטות ובדיקות להועיל לאחיו לבני גילו. וספריו נתקבל באהבה בכל הפוצות ישראל בהסכמת גאוני ונדולי ישראל. בשנת תקס"ח הו"ל ספרו אהל יצחק בהסכמת גאוני ישראל, ולא ארכו לו הימים וספרו כבר יקר במציאות, וי"ל בשנת תקע"ב בהוצאה שניה. ובשנת תקע"ח עוד הפעם וזו"ז הר"פ. בשנת תקפ"ה הו"ל ספרו „בית יצחק" דינים על השו"ע הלכות טרפות מלוקט מכל הראשונים ואחרונים, וכל גאוני ישראל הסכימו בכתב יבוד ותפארת ומי בראש הגרמ"ס ר"מ בנעט, ר"מ מינץ, ועוד ונדפס הס' הרבה פעמים. וח"ב על הלכות מליחה בב"ח תערובות (מהסכמת הרב ר' צבי מטעמשוואר ראינו כי דר בווערשען) בשנת תק"ץ וז"ז הר"פ.

נ"ב) הרב מו"ה יקותיאל המכונה ולמן וואלף נולד לאביו הרב הצדיק מו"ה יוסף יואל [4] נכד להרבנים הגאונים מו"ה אלחנן בעל שם. ולהרב הג"מ יצחק ענהטוזען רב במענין [5]. מיום בא לדעת התגורר בצל נדולי ישראל ולמד תורה בהתמדה ובשנת תק"ס נתקבל לקראל למגיד ודרשן אשר דרש מידי שבת בשבתו בביהמ"ד הגדול אשר בנה הגביר המפורסם כ"ה עוזר [6], ושמה הרבין תורה עם תלמידים חביבים, בשנת תקס"ח והוא יושב באונצדארף [7] הו"ל ספרו עמק המלך ה"ב. על הרמב"ם ח"ב. ובהקדמתו מבטיה המחבר להו"ל גם הח"ב אבל ע"ע לא זכינו לאורו באונצדארף ישב עד יום מותו ושם מנ"ב.

נ"ג) ר' שלמה לבנזוהן [8] נולד במאהר בשנת תקמ"ט, ומת שם בשנת תקפ"ב. מקודם למד אצל אבותיו ואח"כ התגורר בפראג ושם הו"ל שיחה בעולם הנשמות (במכ"ע המאסף הראשון בשנת תקע"א) שיחה בין ר"ד קמחי ובין החכם ר' יואל ברי"ל, מפראג נסע לווינא ונתקבל בבית דפוס של א' שמידט לבעל מהנה, ושם הו"ל ספרו בית האוסף חקירות דקדוק והקדמות ויען תקע"ה. „מליצות ישרון" בהנוגע למליצות העברית וויען תקע"ו.

---

[1] חתם א"ע בשם מונקאטש בספרו בית יצחק ח"א, ולא וויים כאשר כתב ר"מ שטיין ואחריו אני. [2] כן כתוב המחבר בריש ספרו. [3] הקדמתו לאהל יצחק הוצאה ג'. [4] לשון המחבר בשער הס'. [5] מחבר שו"ת אור נעלם וס' אור לי בציון [6] המחבר מזכירו לשבח בהקדמת ספרו [7] בהקדמת ספרו [8] ראה תולדותיו דייך בית-אל 72; וראה מבחר הספרות להח' טוביוב

מחקרי ארץ" על הארצות והימים הרים וגבעות וויען תקע"ט [1] והנהותיו על המחזור ופרוש וכאור לשיר היחוד וויען תקע"ו. וראה ראשון לציון 16. ימיו הי' מועטים, אבל עבודתו ופעולתו רב.

נ"ד) הרב מו"ה משה מינץ נולד לאביו הר' יהודא ז"ל ובהיותו צעיר לימים בן כ' שנה בא לבראד לעיר גדולה של חכמים וסופרים [2] ושמו נודע לתהלה בהעיר. שמה התחבר עם בן הנר"י לנדוי ה"ה הרב ר' יעקבקא [3] ואז ערך מכתב לר"י לנדוי — ר' יחזקאל לנדוי התפלא על האברך הצע"ר הזה על חריצות שכלו והשיב לו [4] בכבוד נדול וכתב "והראה נודל חריפתו ובקיאתו" "וראיתי איל המנח צפונה וימה והכל בחכמה. ואמונה ישר כחו וחילו לאוריתא, "וראיתי מתוך דבריו שהוא נבר בנוברין בחריפות ובקיאות נם בשבל צח וישר נבר בכולה, וראוי לחבבו ביותר" — ר"מ ז"ל הי' ניסו של הנ' מו"ה יהושע העשיל שור המחבר ס' ים התלמוד [5] ראשית ממלכתו הי' בווישנאוויטץ וכאשר יצא שמו לתהלה ולפאר בארץ לנאון ישראל נתקבל לאובן לרב [6] בשנת תק"ן —

מ"א שנה שמש באובן ישן שמה הרביץ תורה עם תלמידים. ושמו יצא לפאר ולתהלה בארץ "לנאון ישראל רכבו ופרשו עמד לנם עמו. נ"י ע"ה פ"ה [7], נדר נדר ועמד בפרץ" ואף כי אש דת בעירה בקרבו, ומאד המו מעיו בראותו מצב חיהדות כי ירד פלאים, בכל זאת הי' חכם ומבין מדעתו, ולא ארה לחבורה עם הנאונים כבירי הריח אשר לחמו בצבא המתקנים, לא לקח חלק נגד הס' ננה צדק שהדפיסו בעלי הרעפארם וכל נדולי ישראל יצאו במחאה נלויה בס' אלה דברי הברית, הוא משך ידו כי אמר כי אז יהי' האנשים לאבן נגף לכל בית ישראל ויקדחו תכשילם ברבים [8] הוא הקדיש כל כחותיו, וכל ימיו לפאר את התורה ולהרהיבה כל מ' שנה שהי' באובן למד ולימד וכמה תלמידים הי' לו נאוני יש־אל, ובשנת תקצ"א ו' אלול של"ה נאון ישראל ומנ"כ שם.

ספריו, בשנת תקע"ד הו"ל הס' הקטן בשם דרוש ליום בשורת הצלחת הקיסר פראנץ הראשון להשקט הארץ עם ת"א לה"ר מרדכי מרעכניטץ כן הו"ל ס' קטן בשם דב"ד המזנע דרוש לחינוך הביהכ"נ שם. ספרו השלישי שו"ת אפי' זוטרי אשר הו"ל בנו בשנת תקפ"ז [9] לא נדול הוא בכמות

---

[1] תולדותיו וראה במכ"ע Orient דף Lb. 10 לשנת 1840. [2] בהוצאה שניה בהוספת י"ל ע"י י' קאפלאן ממינסק. [3] ראה דברי ר"מ מינץ בתשובותיו דף נ"ח וז"ל בתשובה אחת שכתבתי בימי חורפי בהיותי כבר עשרין שנין בבואי ממקום מולדתי לעיר נדולה של חכמים בראד ודנתי בהלכה. [4] ראה תשובת נודב"י אהע"ז ב' ס"נ. [5] שם. [6] ראה הסכמת ר"מ מינץ על הס' הנ"ל [7] באובן נכחר אז הנ"ר אלעזר קעלין בעל האור חדש והוא לא בא ונתקבל על מקומו ר"מ ז"ל.

[7] לשון הנ' ר' משה סופר בתשובתו ח"ו צ"א לר"מ מינץ. [8] וכאשר ניבא כן הי' כי לברמן המ"ר דתו. [9] בנו הי' רב בטאב ה"ה מו"ה יוסף

רק כ"ז תשובות אך לעומת זה הם רבי האיכות כי כתבם המחבר כסלת נקיה, ומעטים כמוהו לטוהר. .

נ"ה) הרב מויה יעקב קאפיל שבולם בפרעסבורג נולד לאביו הרב מו"ה יצחק שכולם רב"ד בפר"ב מחבר קרבן אשם, ר"ק הי' ת"ח מפורסם והכם ושלם חבר ס' הנהות בני יעקב ע"ס הישר לר"ת והי"נ ח"ס הרבה להללו בהסכמתו שם וס' פרפראות לחכמה (וויען תקע"ד) על חכמת המדידה עם ציורים.

נ"ו) ר' ברוך שאהנפעלד חכם וסופר ומדקדק, הי' דר בלומניטץ. [1]) ואח"כ בסעמניטץ. העתיק שירים מגרמנית לעברית וחבר נ"כ הרבה כתמים וספרים ושירים בשנת תקע"ד הו"ל השירים בשם צרור פרחים (וויען תקע"ד) ואח"כ בישנת תקצ"א הו"ל בפראג הס' מוסר השכל והוא ספר המדות ללמד לנערי ב"י לזכות ארחו בשמירת חובותיו לאלקיו בישנת ת"ר הדפיס בהאמבורג הס' שלמי תודה מוקדש לגבריאל ריסר ונדפס ממנו מכתבים בבכורי העתים וראה מכ"ע Orient p. 8 שנת 1840.

נ"ז) הרב מו"ה יוסף קוטענפלאן, שמש בכתר הרבנות בהרבה קהלות הלא המה עיר הדש האליטש ומשם נתקבל לק"ק שטאמפא ומשטאמפאן לאונג' בראדי וישם מנ"כ. הרב ז"ל הי' דרשן מצוין ודרשותיו הנחמדים נאספו ע"י בנו מו"ה וואלף קוטענפלאן והדפיסם בוויען בשנת תקע"ה ובזמן קט נדפסו עוד הפעם (וויען תקפ"ח) בשם בתי נפש, ומהקדמת בנו ראינו כי הי' רב נ"כ בנאיי.

נח) הרב מו"ה משה סופר [2]) כמעט בכל דור ודור, בכל תקופה ותקופה

יוחנן ובן־יעקב ברישימתו דף 560 אות 135 מייחס תשו' הללו לר"מ מינץ הראשון וטעה בזה [1]) ראה ספרו צרור פרחים.

[2]) תולדות הגאון ז"ל כבר נזכרים בהרבה ספרים וכמעט אין מקום לחדשות כי הכל בספר נכתבים ומעט אשר אספתי חדשות, הספרים אודות רמ"ס שהי' לפני [1]) מכ"ע Orient משנת 1841 ליט' בלאט 131 [2]) מכ"ע אללג' צייטונג דעס יו, ענשהומס משנת 1839 נומ' 41. [3]) מכ"ע האסיף שנה ד' מהחכם מ"י ברדישבקי הוא נתן לנו תמונה נאמנה מרמ"ס, ובעקבותיו הלכתי [4]) לאנדעסבערג בספרו אלה תולדות רמ"ס. פר"ב תרל"ו. [5]) „טאדעס אנצייגע" וויען ת"ר (תהלוכת הלוי' והספדים. וכתב שם כי ר"א הורוויטץ מווינא הי' הספדן הראשון. [6]) בעשרייבונג דעס הינשיידענס אונד בעערדינונג מאת מ' ע' שטערין (ב' ספרים הללו יצאו באוצר הספרים של מר ד"ר אהרן פריימאן בספא"מ) [7]) חוט המשולש מנכדו הג' הי"ו מבערענסאס [8]) אבל משה מה"ג ליפמאן שטיין (אפען ת"ר) [9]) קול אנחתי דוד נ"ש פר"ב ת"ר [1]) אבל משה מליצת נהי מהח' מענדיל בר"י שטערן.

[10]) אבל משה מר"ש קלונער (וואַרשוי תר"נ) [11]) אמרי שפר וויען 1840 מה' נפתלי בנעט בר"מ בנעט. [12]) דמע עיני אפען ת"ר מאת תלמידו נחום מטרענטשין. [13]) מאמרי ליום מלאות מאה וחמשים שנה שנולד רמ"ס במחז"ה לבוב תרע"ב

הננו רואים כי ממכון שבתו ישניח ה' ממרום על היהדות שלא תזח ולא תמוט, כאשר נשא עינינו אל הימים אשר בהם באה תורת ישראל עד משבר ובנים אשר נתהפכו לבנים זרים קמו עליה מבל עבר להלל נזרה, אל ימי האופל והמציקה, אז קמו כנגדם גם אנשים גדולי דעה ושניאי לבב אשר ברוחם הכביר, הצילו את האניה הסוערה, את אנית היהדות המטורפת בים זועף, לבל ישטפוה המים המרים, את זה לעומת זה ברא אלקים, קם איש גבור חיל, אור חדש אשר יצא ברנש וסערה, ויחרף את נפשו למלחמת מצוה בדעתו כי בתוצאת המלחמה הזאת תלויה תחית ישראל התלוים וב"ז כשלהבת בנחלת, הי' שר ומנהל במחנה החרדים, עמד בראש הלוחמים מלחמת מגן. הי' ראש למפלגה גדולה מפלגת הלוחמים בעד היהדות, וילחם את מלחמתה עד צאת נפשו.

רמ"ס ראה אור החיים בשנת תקב"ב לאביו ה"ר שמואל צערב סופר ז"ל [1] השם „סופר" ירש מאבותיו לפי שהי' סופרי הקהלה בפראנקפורט [2] רבו המובהק

נום. 14 [14]) ממזרח ומערב ח"ג 17 [15]) וויים מזכרונותי .58 וזו"ז בהרבה ספרים.

[1]) כאשר הייתי בפפא"ם בבית החיים הישן ומצאתי שמה נאוני ישראל מאורי הגולה, הפשתי בחפש מחופש קברו של האי גדול שוכה לבן גדול ה"ה אבי ה"ג ה"ס חפשתי ומצאתי וז"נ.

פ"ט הו"ה כה"ר שמואל בן כה"ר משה סופר
ז"ל נפטר יום א' ט"ו סיון תקל"ט לפ"ק, הי'
עובד את ה' באהבה ויראה, והי' מדריך את
בניו בדרך הישר ב"ז תנצב"ה א"ם.

ונוסח מצבת אמו האשה מרת רייזל

„פ"ט הא"ח הזקנה מרת רייזלא נפ' י"ז אדר
תקפ"ב א' ר' הו"ה „התורני כ"ה שמואל סופר
ז"ל בת ה"ה התורני כ"ה אלחנן חזן ז"ל
נפטרה „טו"ב אדר תקפ"ב לפ"ק. על ההרים
אשא בכי וקינא על פטירת א"ח אשרי
ילדתה שלא ביישה את זקנתה תנצב"ה.

[2]) ראה מאנאטסשריפט 1881 דף 552 מהח' מ' בראנן מצא כתב מקהל פפ"מ שבתבו לר' סנדר מנוריטי אפען נחתם ע"י סופר הקהלה משנת תנ"א כ"ד הכותב והחותם בפקידת אלופים הקציגים פרנסים מנהיגי עדה ישרה

„הקטן שמעון בן א"א ה"ר משה ז"ל, סופר בק"ק פפא"מ (י"נ תמוז תנ"א לפ"ק) ונשאר להם השם בינוי סופר —

הי' הרב הגאון המפורסם סאר ישראל ר' נתן אדלער [1]) ושם הי' לי מקום מנורו מלחמו אכל ומימיו שתה. ומשם נסע למאינץ [2]) ולמד שמה אצל הרב מו"ה טבלי שייער ושב לפפא"מ, התקשר בשידוכן ולקח לו לאשה את בת הרב מו"ה משה יערוויטץ רב בפרוסטיץ [3]) וישב שמה עה"ת. משם נתקבל לדרעזניטין ובאשר כי קטנה היתה העיר הזאת מהבילו יצא ממנה ויקבל את הרבנית בעיר מאטערסדארף במדינת אונגאריא אך גם בהעיר הזאת בחלה נפשו ויבחר לו את העיר הגדולה „פרעשבורג" ושם שימש ברבנית עד יום מותו.

בפרעסבורג יצא הר"מ מרשות היחיד מחוג איש פרטי לעולם המעשה הרחב, שם למד והרביץ תורה עם ישיבתו הגדולה, לגדל רבנים, ולהרים קרן התורה לבצר חומותיה החל שם להפיץ התורה לכל אפסי ארץ, ולהשיב תשובות

1) תולדות האדם הגדול הזה ראה מ' הורוויטץ, רבני פפא"מ ח"ד משנת תרמ"ה .52 - 38 וראה מכ"ע המזכיר שנת 1862 דף 27 ודף 73 מה' א' נייגער, וראה חוט המשולש ח"א וראה במבוא להס' משנת דרבי נתן ומה שנונע להס' מעשה תעתועים בה הרמות על ה"ג ר"נ זצ"ל לפי דעת החכמים בן־יעקב ברשימתו, ופירסט ועוד הי' המחבר הס' החכם וואלף הייזנהיים, אבל הח' הורוויטץ הביא שם כי הכותב הי' ה' וועטצלער תוכן הס' הוא בזיונות על האנשים המכנים א"ע בשם הסידים בפפא"מ, קהל פפא"מ נבהלו בעת שמעו או ראו דברים זרים ואם נאמן לדברי המחבר מע"ת כי הרבה מחסידי רנ"א עשו ציצית על כנפי בגדי נשיהם, ונזרו על לחמי וייני בנ"י לבלתי אכול אצליהם (מעשי תעתעים [9]) ועשו חדשות במילה ופרוע ואמרו כי הפרוע שהי' עד אז הי' שלא כדין ועוד דברים. בטח אין לנו לתמוה, ובשנת תקל"ט וכרוזא קרא בביהכ"נ שרנ"א עבור שלא סגר בית המדרש שלו כמו שצוה עליו ראשי הקהלה בחרם הוא מטעם הב"ד וכן אחר ששב הכהן מבאסקאוויטין (לפי דעת נייגער במכ"ע המזכיר שנת 1862 דף 74 נתקבל לרב באונגאריא) בשנת תקמ"ט נשנה החרם בכל בתי כנסיות ורק קודם מותו הותר הגדר, ובית מדרשו עומד עד היום בפפא"מ שמתפללים רק שם נוסח ספרד

שם הגאון רנ"א יצא לתהלה בכל הארץ נולד בפפא"מ, והי' התן הרבני מו"ה פייש כ"ץ ז"ל מגיסא ואשתו מרת רייכל של"ח בשנת תקס"ה ו' ניסן (כאשר העתקתי מצבתה) ורנ"א של"ח בכ"ז אלול תק"ס, ועל מצבתו יספרו צדקתו, כי הפקיר ביתו לכל והציל כמה נפשות לקוחים ממות וביתו פתוח לרוחה וכו'. 2) לפ"ד עזב ה"נ ח"ס את רבו בשנת תקל"ט, אולי פחד עבור הכרוז מקהל פפא"מ וזה לשונם „גם הסכים בהסכמת כולם וגזירות כולם שכל הנבנסים אצלו להתפלל עמו בעשרה בביתו קיין לינת לילה, או שום הנאה יהי' מי שיהי' צו האבין מבני קהלתנו וכו' וכל הראותיו ודינותיו המה בטלים ומבוטלים (מעשה תעתעים דף 16) ועבור שהי' נ"כ תלמוד הפלא"ה ולא ידע לעשות עצות בנפשו מה לעשות בעת, עזב את כל העיר פראנקפורט ונסע לעיר הקרובה לה מגנצא. 3) הרבה דברים יקרים מה שנונע להשדוך הנ"ל, ולהרב ר"מ ז"ל ראה במכ"ע אוצר הספרות שנה ג' דף 20 מהח' הנודע ר"ד קויפמאן.

ברורות לשואליו הרבים והעצומים, כי כל נאוני ישראל הריצו אליו אגרותיהם לשמוע מפיו דבר ה זו הלכה.

מלחמות ה' כמה קטן ודל [1]) יראה לנו מבט סופרנו החדשים, החושבים כי הדור הזה ברא לנו בריאות „לאומיים" מתבוללים חצי לאומיים, וחצי מתבוללים, פתחו את ספרי חתולדה וראיתם כי אך השמות משתנים אבל רוח אחד הוא, כמה צחקו המשכילים החדשים, אף אלה אשר לקחו להם אח"כ שם לאומיים על אנשים כרמ"ם ויכנום בשם קנאים, אבל המה בקוצר ראותם לא ידעו ולא יבינו כי הקנאים המה לבישו קנאה בידם למראה הסכנה הגדולה הנשקפת אל היהדות כלה, כי עלינו לדעת כי במחנה הנעורים הי' מהרסים ופורצים אשר חפצו לעקור יתר מדי, מה נעמו נאימים הנעימים של מורנו בכתבו „באלה דברי הברית" נגד מה שהשמיטו תפלת ציון וירושלים [2]) ומרוב חסדי ה' וצדקת פדרונו נתן אותנו לחן ולחסד בעיני מלכי האומות והשרים, אשר אנו מחייבים להדוש שלומם ולהתפלל עליהם, אך בכל זאת אין רע אם נצפה וניחל לשוב לאחוות אבותנו, והי' מן השוב ההוא אשר ייטב לנו ה' יהי' טוב גם לא"ה. רמ"ם לא שבח אם מי הוא לחם, ידע כי יש לו דין ודברים עם אנשים מופרים בכל [3]) ע"כ בזב טעמו דברים אשר כל עוד בשם ישראל יבונה יודה לדבריו בכתבו „כי כל מעשים הללו מתבטל הקשר שבין היהודים האחרות, ואהבה, יתבטל עי"ז, אבל ראה כי דבריו דברי טעם אין שומע, והמה יחזיקו במנהגיהם אז גמר בדעתו להרחיקים מגבול ישראל שלא יהי' לאבן נגף לדורות הבאים, גמו ופסק כי אין להם תקנה אלא בסבין להרחיק הבוגדים מגבול ישראל, ודבריו דברי אמת, כי אחר שראה לכרמן שבעלי הרעפארם לא יתנו עוד כסף וזהב עוב אותם ובגד בעמו והשתמד אז אבדו בעלי הרעפארם ראשם ומנהיגם אשר הורו להם תורה חדשה, אבדה שאין לה תמירתה אבדו בליברמאן.

ל"נ שנים הרבין תורה בפר"ב והישפיע, עליו התגבר רוח התשוקה להשפיע, כי מה תכלית בריאת אדם וחיותו, להיות פועל טוב לאחרים בחכמתו, אמת מה נהדר מראה הרב בעת עמד על המשמר יום וליל וארבע מאות תלמידיו אשר שמעו דבריו הלכו בדרכיו אשר הורו להם, כל גאוני הדור שאבו מים מבארו פנו אליו בישו"ת, ובתשובה להשיב הי' הוא הראשון בזמנו כאשר החל לחקור דין, פנה אל המקור ואל הענפים וישפוט אל כל כללי הנדון ופרטיו על כן נפלאותיו, המה תשובותיו, בכל דין ודין בכל כלל וכלל דביילו לנו רבנן קשישאי נראהו חותר אחרי רוח הכללים בכל אשר נפנה בין תשובותיו, נמצא עיונים דקים וחדים, ונפש תמימה דגולה בענוה צדק מאין כמוהו אחרי רדתו עד קצבי הרי הפלפול ואחרי הניעו בכברה בכלי ויושלמי יצא כנגה צדקו, אבל הפלפולים אשר הרבה מבלים ימיהם בהם הבונים מנדלים הפורחים באויר, שנא תכלית שנאה וז"ל (פתוחי חותם ליו"ד) בעוה"ר נתקלקלו הדורות

---

[1]) ראה דברי מ"י בדסבסקי בהאסיף הנ"ל דף 60. [2]) ראה אלה דברי הברית מכתבו שם. ושו"ת ח"ס ח"ו פ"ה ול"ה ושי"מ [3]) ראה חיי יוסי"ל צונץ צ"ד

והחליפו הנ"ל בפלפולים חריפים ומשונים ואינם משניחים אם דומה או אינו דומה רק שהי' חריף וחד. וכן בתב (ח"ב ט"ו) סדר הלמוד דע שסדר הלמוד טוב: צפרנן של ראשונים, וינוח ספרי אחרונים ופלפולים עמוקים וחקירות שאין צריכות לשעה, וימלא כריסו בש"ס כי הכל צריכין למרא דחיטי.

תכונת נפשו, רמ"ס הי' מפורסם בכל העולם לאיש אמת ושופט צדק ראה נא דברי שי"ר במכתבו לר"ש רוזנטאל בבודאפעשט [1] בעת ה"נ ח"ס הוכיח איתו כותב הוא והאמת אניד, לא הכרתי כ"כ מעלות האדם הגדול הזה (הוא רמ"ס) בחכמה ובמדות הי"ו וכו' אך טובה לי תוכחתו היוצאת מלב טהור מכל חניפת אנשי מרמה.

העובד החריץ הזה עבד עבודת ה' עד יום מותו כ"ה תשרי ת"ר, ביום ההוא נפלה קרן ישראל, אבל גדול ליהודים בכי ומספד בכל ישראל והרבה ספרים נדפסו בשנה הנ"ל קורות חייו והספדים עליו וישירים מבעל השירים אשר ספדו אותו בשיר וקינים, מת משה עבד ה'.

ספריו בשנת תקע"ו הדפים תלמידו ר"מ שאהנלאק שלא בידיעתו שו"ת ממנו בסו"ס חדושי שבועות לר"י מינאש (פראג תקע"ו) בה שו"ת מרמ"ס מדף ל"א עד מ"ד ובסו"ס חדושים בשם פתיחה כוללת חד"ה יסודי התורה מדף ב"ד עד ל' בשנת תקצ"ב הדפים הח' משה אייזנער דרוש א' מה"נ רמ"ס שדריש בפר"ב בעת הי' שם החולי־רע, בהעתקה לאשבנז (פר"ב 1832) ובראש הס' דברי רמ"ס שם בשפ"א כי העתקה הנ"ל נכונה וישרה הוא, (ושאר ספריו היקרים ראה ח"ב מספרי אות נ') —

נט) ר' יעקב אושפיטץ דר באובן בשנת תקע"ז הדפים הס' "באר הלוהות" באר רחב על חמשה לוחות אשר הועתק ללישה"ק משפת רומי והיא מפת הארץ בהסכמת ה"נ ר' משה מינץ אבד"ק או"י.

ס) הרב מו"ה וואלף באסקאוויטץ נולד בשנת ת"ק [2] לאביו הנ"מ שמואל קעללין בעל מחצית השקל [3] בן ר' נתן הלוי מקעלין [4] בעיר באסקאוויטץ, [5] אמו מרת עלקלי היתה בת הרב ר' משה בהנאון המפורסם מו"ה ליב נכד הנ' צמח צדק [6] והי' חתן הגביר המפורסם מו"ה דוד באסקאוויטץ נכד ה"נ עבודת נרשוני מנכדי הגר"ל מפראג [7] אחר התונתו הי' דר באלט אבען [8] וכבר יצא שמו להתהלה ולפאר באונגאריא, ודבריו הי' נשמעים כדברי

[1] שי למורה בודאפעשט תר נה

[2] כפי השערת ר"מ שטיין באבן המאיר. וראה תולדותיו בהנ"ל, ובמכ"ע Magy. Zs. Sz. כרך 9 צד 272 ובס' A. Zs. tört. Bup. 365 וראה הצופה מארץ הגר שנה א' חוברת ב' מכתבים חשובים מרז"וו ז"ל [3]. אביו הנאון ז"ל בעל מחצית השקל מת בשנת תקס"ו נולד בקעלין · והלך לבאסקאוויטץ ושמה דר ס' שנה והעמיד כמה אלפים תלמידים ראה בהספד לבנו ז"ל בריש ספר מאמר אסתר. דף ט' [4] רמ"צ הי"ו לא דק בבהבו בהצופה הנ"ל כי ר"נ הי' מבאסקאוויטץ ר"נ דר בקעלין ובקעלין נולד המחצית השקל ראה מאמר אסתר ד'. [5] מאמר אסתר ט [6] מאמר אסתר י [7] הקדמה לס' סדר המשנה. [8] כן הוא כמו שכתבתי כי דר באובן, ומאובן נתקבל לרב באסאד

נאון הדור עד שכתוב [1]) לקהל מאקוי „הנה תרעו נאמנה כי ת״ל י״ת הרבה רבנים נתקבלו במדינה זו עפ״י עצתי ודברי ות״ל כולם מחזיקים לי טובה ואומרים לי תשח״ח כי מלאו דברי וראו כי יעצתי להם לשובח״ אבל לא ארכו לו שם הימים ימי שלום כי פתאום נפלה מחלוקה עזה בינו ובין הב״ד דשם רבני אבען. היא היתר ביו״ש שני של פסח להסיק מים תחת יורה ע״י נכרי לצורך קאפע וב״ד ורבני אפען הביאו עליו דבתם רע לפני ה״ג נוב״י [2]) ונוב״י בקש אותם שיעשו שלום, ואח״כ הי׳ מעשה כי הרב ר׳ אלחנן שהי׳ זקן הלך בשבת עם מקלו ור״א קרא אותו מ׳מר לחלל שבתות. בנתיים נתקבל הרב בשנת תקמ״א לרב בק״ק אסאד [3]) אבל בשנת תקמ״ו כבר שב לאבען [4]) ובאותה שנה נתקבל לרב בק״ק פרוסטיץ [5]) „חותם אז בהסכמתו „פה ק״ק אבען ישן, ואל מקומי שואף זורה ק״ק פרוסטיץ אבל גם שם לא ארכו לו הימים כי שב לאובן, ובשנת תקנ״ג [6]) נתקבל לרב בפעסט ובשנת תקנ״ח כתב אז מבתב לר״י גריה״ב נדפס בס׳ מקל נועם והי׳ עוד רב שם, אבל בשנת תקנ״ט עזב את פעסט כי הרב מאיבן [7]) עמד בתקף להגן על רבנות כי שלו הוא ובשנת תקנ״ט [8]) הוכרח לעזוב את העיר, ונתקבל אז לדיארמאט ומהנ״ל לקעלין אבל גם משם הוצרך לילך כי יצא דבר המלכות כי אבד חזקת מולדתו בעבור שדר הרבה שנים בחוץ לא״י. משם נתקבל בשנת תקס״ט לעיר בוהארי ושמה הי׳ עד יום מותו יוד סיון תקע״ח.

ספריו, הרבה ספרים חבר הרב ז״ל ונדפס רק מעט מזעיר, בשנת תק״ס הו״ל בנו ר׳ יוסף הספר „סדר משנה״ באור על היד החזקה, אבל לא נדפס רק החי״ר בהסכמת נאוני ישראל, ר״מ בנעט רמ״ס, ר״ב פרענקיל שמן רוקח ועוד. ובשנת תקצ״ב הו״ל הנ״ל הס׳ מאמר אסתר דרשות, והספד מר על אביו זצ״ל ועל ה״ג מו״ה טיאה ווייל מקארלסרוהע בהסכמת ה״ג רמ״ס, ר״צ העללער (וראה ח״ב מספרי אות ק״ב.)

סא) הרב מו״ה אשר לעמיל גלאנוי, נולד לאביו הרב מו״ה משה מגלאנוי נכד ר״א הילמאן שהי׳ רב בק״ק מאנהיים ומיץ [9]) ר״א לקח לו לאשה את

בפרוסטיץ, והחכמים הנ״ל טעו בכתבם כי לאחר שעזב הרבנית באסאד ובפרוסטיץ תקע אהלו באובן. ואולי שב שמה [1]) מכתב לקהל מאקוי ראה הצופה הנ״ל. [2]) נוב״י מה״ת או״ח כ״ה כ״ו. [3]) התימתו במכתב לקהל מאקוי פה אובן ישן אשר מצפ״ה על ע״ק אסאד ואגפיה. [4]) הסכמתו לס׳ הדרת אליהו לר״א צאהלין. [5]) שם בהסכמה וראה אוצר הספרות שנה ג׳ דברי החכם ר״ד קויפמאן שהדפיס שם מאמר בשם „בחירתו של הגאון ר׳ וואלף באסקאוויטץ לאב״ד פרוסטיץ (העתקה מפנקס הקהל דפרוסטיץ) נבחר בט״ו אלול תקמ״ה אבל לא בא רק בשנת תקמ״ו והעיקר (כן נכתב שם בפנקס) בחרנו בו דאם עד איך מיט שלשה והו׳ לישבוע בנגינן לאספען כי יקבל מעות ממשפחתו משפחת אביו ראה שם המאמר. [6]) שם וראה אוצר ישראל ה״ב אות בודאפעשט. [7]) עד אז הי׳ פעסט תחת השגחת הרב מאובן והוא הי׳ הרב הראשון שם. [8]) הנ״ל והנ״ל. [9]) ראה יהוסו בס׳ קנת סופרים, וראה אבן המאיר ח״ב בערבו.

בת הגאון בעל נזר הקודש [1]) הי' מקודם רב"ד בנלאנוי ויצא שמו לתהלה והכמי ישראל נשאו עיניהם בו בעת מחלוקת ר"י אייבשיטץ ור"י עמדין שיה' מן הב"ד, ומצינו הסכמתו ע"ס תוספת שבת וש"ס בעודו הי' בנלאנוי, ומשם נתקבל לרב באייזנשטאדט שקיל וטרי' עם ה"ג נוד' ביהודא כמוזכר בתשובותיו של"ח בשנת תק"ן ביום שמחת תורה.

בנו הרב מו"ה יחיאל מיכל נתקבל על מקומו לרב, מקודם הי' מורה בוויען ונזכר ממנו חד"ת בס' הדרת אליהו דף צ"ט כאשר חי' בוויען ומוזכר בס' מקל נועם לענין הדג שטירל, ומנ"כ באייזנשטאדט, בשנת תהע"ט ט"ו מרחשוון.

נכדו הרב מו"ה משה הלוי לקח לו לאשה את הרבנית רבקה בת הג' בעל אור חדש [2]) הי' רב בק"ק ליבנא הסמוך לפראג, ואח"כ בק"ק מעסטיץ וכל הגליל חרדיין במדינת פיהם ואחר כך רב בצאהלים מ' שנים [3]), בניו ה"ה חתנו ר' יעקב בה"נ ר"צ ברודא מקיצע [4]) בנו הרב הילמאן הלוי רב בשליינונג בנו מו"ה אלחנן חתן הרב ר' הירש רויזנבערג מצאהלים של"ח י"ב תשרי תקצ"ה ומנ"כ בצאהלים.

הס' חוט המשולש בשערים (חברו שלשה הרועים הללו) הכולל שלשה ספרים ח"ר בשם שער אשר לר"א לעמיל ח"ב שער המים לר' יחיאל מיכל שער הקטן לר' משה סנ"ל [5]) הס' הוא נ' דרושים לכל פרשה בסדר התורה לשלשה מחברים, נדפס רק ח"ר לבד בוויען תקפ"א.

---

[1]) שם. [2]) ומוזכר לשבח בספר או"ה לחותנו קדושין פרק ד' ובסו"ס חקר הלכה. [3]) כאשר נרשם על מצבתו וז"נ. (ותשח"ח להגביר ההי' האדון שיף מצאהלים שצוה להעתיק עבורי נוסח מצבתו).

מחבר שער הקטן

ה"ה הרב הגאון מו"ה משה הלוי
מחבר ס' חוט המשולש נ' י"ב
תשרי תקצ"ה בשנת מ' לנשיאתו
רבים חבורים, הלכה למשה תפארתך
מהודך האצלת עד „עיר חדש„ בחכמתך
שמך נקשר בהוט המשולש בעמך
הפשטת כתנתך „ובתונת אור„ הלבישוך
לחקת קדושים „נזר הקודש„ יכתירוך
ועמהם חלקך „בית חדש„ אוהלך
יעספו שם בן שער הקטן ויהללוך.

[4]) ברוש ספר תאמי צביה. [5]) ר"מ סנ"ל הוא המו"ל וחתם ברוש הס' רב בק"ק ליבנא סמוך לפראג ואח"כ במעסטיץ והגליל חרדיין בפיהם ובעת רב

סב) הרב מו״ה דוד דייטש נולד לאביו הרב ר׳ מנדיל דייטש [1]) נכד ה״ג המחבר מר דרור מו״ה מרדכי דייטש בשנת תקט״ז, למד הרבה שנים בפראג אצל הגאון הנודע, ורבו חבבו באהבה עזה כמוזכר בתשובתיו. לקח לו לאשה את האשה מרת מרים (בת אחי אמו) בת הקצין כה״ר משה, בן זקני הקצין כה״ר פתחי׳ בן הנעלה כ״ה דוד [2]) ראשית עבודתו בסעמניטץ ומשם נתקבל לסערדעהל ובשנת תק״ע נתקבל לק״ק עיר חדש [3]) ר״ד הי׳ אחד מגדולי ישראל המפורסמם בזמנו ידיד ואוהב להה״ג ח״ס, ר״א רוקח ושארי גדולי הדור והי׳ מצוין ביראתו ובתמימתו הנעלה והנפלא. בעיר חדש ישב כ״א שנים ובשנת תקצ״א של״ח.

ספריו בשנת תקפ״ב הו״ל הס׳ אוהל דוד הדושים על מס׳ שונות (וויען תקפ״ב) המחבר כתב בחקדמתו בראותו שהשיבה זרקה בי אם לא עכשיו אימתי בשנת תקפ״ח הו״ל ספרו ח״ב על יבמות ומביא שם נ״כ מחדושי ה״ג ר״נ אדליר וספרו ה״ג יצא לאור אחר מותו בשנת תקצ״ו ע״י בנו הרב מו״ה יחזקאל בפרעשבורג על מס׳ שבועות ויבמות בהשתדלות חתנו ה״ג ר״מ א״ש ז״ל וחתנו הגניד מו״ה וואלף שרעטער מעיר חדש (מוזכר בסוף הס׳) בה נכמת ה״ג ר׳ קאפיל חריף מוערבוי ר״מ טייטעלבוים, ח״ס, ר״נ טריביטש ומלבד ב״ז הו״ל המחבר בשנת תקע״ו „שו״ת הגאונים״ ה״א משו״ת הגאונים בתראי ובסופו קצת חדושי׳ לר״ד הנ״ל (פראג תקע״ו) והרבה חד״ת נדפסים ממנו בס׳ קדושת ישראל לר׳ וואלף ל״ש מטריטש בה״ב (וויען תקפ״ט) —

סג) הרב מו״ה נבריאל הכהן נולד בעיר חדש לאביו הרב המפואר מו״ה ראובן ישראל כהן איש מלאכי [4]) ר׳ נבריאל יספר מימי חייו [5]) כל ימי נדלתי בין ההבמים, הורים ומורים יושבים על גפי מרומים, כי א״א מ״ו רכב ישראל ופרישיו הי׳ נגיד ומצוה לאומיו, חד משועי יהודא ומשרי המדינה וחוריו המפורסם בכל המדינות המלכות ותורה וגדולה במקום אחד תמים על ראשו כליל יחד, והייתי מתאבק בעפר רגליהם, הצקתי מים על ידיהם, ושותה בצמא את דבריהם ובינותי בנמרא דידהו ובסברותיהם וכו׳ לקח לו לאישה את האשה חיידיל בת אחות אמו ה״ה הגניד המפורסם מו״ה משה בארען [6]) הרביץ תורה עם תלמודים הגונים וחביבים בק״ק עיר חדש אשר שמה ישב כט״ו שנה ומשם נתקבל לרב ואב״ד ברעבניץ ושמה ישב עד יום מותו תרי״א ב״ד שבת, הסכמתו מצינו ע״ס אות ברית ע״ה מילה לר׳ שמעון מנאדאש.

ספריו בשנת תקפ״ב הו״ל הס׳ עיני ישראל נקרא בשם מאור עינים [7]) על מס׳ שבועות בב״ב וגאוני ישראל בהסכמותיהם נמרו את ההלל, ה״ג ח״ס העיד עליו „למד ולימד והעמיד תלמידים הרבה״ הרב אב״ד דעירו ר״ד דייטש

---

[1]) בצאהלם [2]) ומזכירו בספריו את אביו ואת אז״ק [3]) דברי ר״ד בעצמו בס״ס אהל דוד [4]) ראה הסכמת ר״ד על הס׳ עיני ישראל לר׳ נבריאל רב״ד בעיר משנת תקפ״א שבתב שם כי זה י״א שנה שאנכי פה״ וראה שרטוטים אחדים מתולדותיו בס׳ זכרון יהודה מנכדו ז״ל ה״ה ר׳ מנחם א״ש רב באונגוואר.
[4]) כן ההם א״ע בסוף הקדמ״ז, כ נוי ענגלמאן. [5]) הקדמה לספרו ח״א.
[6]) הקדמה לספרו ח״ב. [7]) לזכרון בנו מאיר ששל״ח באבו, וראה מכ״ע

ונתקיים בנו אמת וישלום אהבו ור״ח דיטשמאן ור״ק חריף וח״ב בשם פני משה על מס׳ חולין (לזכרון בנו משה ששל״ח בן י״ט שנה) בשנת תקפ״ח בוויען.

סר) ר׳ ישכר בער פרענק שו״ב ונאמן דקהל פר״ב חבר מגילת מתתיהו עם ת״א מלחמת המכבים וויען תקפ״ב ב) חוט המשולש ה׳ קר״ש ציצית ותפילין בל״א וייען תקפ״ה. ג) אור אמונה ספורים מהתורה לנשים וילדים (וויען הסר שנת הדפוס) ד) משה משה ספור משלים פר״ב תקצ״ד ה) מחנה ישראל דיני מליחה חלה נדה הדלקה לנשים וספורי מוסר מתלמוד ומדרשים וויען תקצ״ו. וח״ב נקרא בשם מטה ישכר ו) מחנה לוי עשרת הדברות עם ספורים וויען תקפ״ב שלי״ח ה׳ סיון תר״ה לפ״ק.

סה) הרב מו״ה צבי הירש ברודא, נולד לאביו ה״ר דוד נ״ש מברודא לקח לו לאישה את הרבנית שרה אסתר בת הגדיב התורני כ״ה יעקב ב״ק (בן קדושים [1]) מסעניטץ וההזיק אותו כמה שנים על התורה עד שנתקבל לרב ואב״ד שם. משם נתקבל לרב בקיצע ושמה ישב מ׳ שנה, ויצא שמו להתהלה ולפאר כאחד מגאוני ישראל המפורסמם בזמנו, בשנת תקפ״ד שלי״ח ושם מנ״כ.

ספריו חבורו הראשון תאמי׳ צביה, ארין צבי שני באורים על שו״ע אבן העזר (וויען תקפ״ג) בהסכמת ה״ג ר״מ בנעט, ר״מ מינץ, ורמ״ס (וח״ב מסימן קנ״ט נדפס בפר״ב תו״ד בהסכמת אש״ב סופר, ר״מ א״ש ועוד.) ספרו שני עפרים (פראג תקפ״ה) ח״ר דרשות למועדים בהסכמת ר״א פלעקלעש ר׳ ש לנדוי ר״מ בנעט, רמ״ס ר״י מינץ בסו״ס נדפס דרוש מר׳ שמואל לנדוי י״ל ע״י בנו ר׳ יעקב שהי׳ חתן הרב ר׳ משה כ״ץ מצאָהלים חתן האור הדש [2]) ובבת״י חבור שני שדיך על כמה מסכת׳ הרועה בישושנים על משנית, שנ עפרים אגדה (הקדמה לתאמי׳ צביה ח״א.)

סו) הרב מו״ה אברהם היים אפענהיים מחבר „הר אבל״ ראה אות ל״ב

סז) הרב מו״ה שלום אולמאן נולד בפיורדא לאביו ר׳ איסר פרנס שהי׳ מחותנו של הג׳ זכרון יוסף, למד בפראנקפורט אצל הג׳ הפלא״ה ואצל הג׳ ר״ב אדלער הי׳ רב באנשבאך ובשטאמפין ואח״כ בפרויענקירכען וישמו יצא לפאר בישראל וביום מ׳ת הג׳ ר׳ משולם טיסמיניטץ הי הוא בין השלשה גדולי ישראל ששמו קהל פ״ב עיניהם בהם. בסוף ימיו הי׳ רב בלקנבאך ושם מנ״כ.

ספרו דברי ר״ש פלפולים נחמדים במעט על כל מסכת ובסוף הס׳ פלפול מבנו ר׳ אברהם אולמאן [3]) אשר מילא מקומו שם ופלפול מבנו ר

---

[1]) בכורים מאת ג׳ קעללער שנה ב׳ דף י״ג בי הי׳ תלמוד ר״ן רב בקיצע. [2]) הקדמה לכפרו. [3]) ונכדו הרב הגאון המפורסם ר׳ נחמי׳ צבי נובעל אב״ד בפפא״מ וז״ו סיפר לי בי התנו הי׳ הנדיב המפורסם הרב מו״ה שמואל ב״ק (בן קדושים) והוא זקנו של הרב הגאון הי״ו הנ״ל.

[3]) מה שונגע לימי חייו ראה במכ״ע לפיליפזוהן Allg. Zeit. des Jud,

שלמה זלמן אולמאן [1]) רב במאקוי בסו"ס מזכיר בב"כה זונתו הרבנית מרת רעכיל בת הגאון מו"ה רפאל שהי' רב בשווייץ הס' נדפס בוו"ען בשנת תקפ"ו.

סה) הרב מו"ה צבי נולד לאביו מוה"ר יצחק מלייפניק, בשנת תקס"ג [2]) בא לגרויסווארדיין ונתקבל לדיין ולרב"ד שם ושמה ישב הרבה שנים בכבוד והרביץ תורה עם תלמידים [3]) הי' ש"ב של הג"ר מרדכי בנעט ונכד הג סמיכת חכמים [4]) בשנת תקפ"ו הדפיס באופען הס' קב ונקי ולשד השמן, על הרבה מסכתות וח"ב בשם לשד השמן דרשות והספד בהסכמות הג' ר' מרדכי בנעט והרב ר' יוסף בן ר' שמעון אב"ד בגרויסווארדיין[5])

סט) הרב מו"ה ברוך בנדיט מגאיטיין בעודנו באבו כבר יצא שמו לתהלה כאשר למד אצל רבו הג"ר משה מינץ כאשר העיד עליו רבו בהסכמתו לס' "כסף נבחר" וז"ל "אשר יצק מים על י"י בהיותו בבחרותו שמש בישיבה וראיתי אותו שהוא בחור מעם, ולא פסוק טעם לשבח. שבחא דאתי מנופו שהי' כמורג הרוץ וברק השנן. ועתה שמחתי בו וראיתי כי עלה ונתעלה במעלות ע"ג מעלות בקודש כי יושב ושונה פרקו נאה לו ונאה לעולם והוא אוצר בלום. בא במשפט על כל נעלם עכ"ל. הי' חתן הקצין כהר' איציק קאסו. [6]) ונתקבל לרב בהעדיעם [7]) ושמה ישב עד יום מותו בשנת תקצ"ט. [8]) ובנו הרב מו"ה צבי מילא מקומו משנת תקצ"ט עד שנת תרי"ט שאז של"ח בשנת נ"ד לימי חיין [9])

ספרו הרב ז"ל שם לבו לאסוף כללי הש"ס לפרטותיהם וקבצם במדור א' ביגיעה רבה ובשקידה עצימה עלה בידו לקבצם דברי רבותינו וראשונים המפוזרים א' הנה וא' הנה ובשנת תקפ"ז גגמר ספרו נ"ח מחזיק מאה וששים כללים (פראג תקפ"ט) בהסכמת גאוני ישראל המפורסמם ב"ד רבא דפראג ר"ש לנדוי והרב רמ"ג, ר"מ מינץ ורמ"ם ור"צ העללער וכולם הפליאו מלאכתו ונדפס ספרו ה"פ.

ע) הרב מו"ה עזריאל ברילל דיין ומורה בפעסט למד עם תלמודים הורה הוראה ומשניה על כל עבודת הקודש [10]) בשנת תק"פ הו"ל הס' שו"ב "גבול בנימין" לכבוד ר' בנימין בן הקדוש ב"ה מאיר ווינטערניץ בהסכמת ר"מ מינץ ור"י וואדמאן רב בפעסט המו"ל והמסדר ר' אלי' מאהר.

בשנת תקפ"ז הי"ל הס' הדרת קודש כולל משניות ר"ה יומא ועשרת ימי התשובה דינים ובאורם בשפת אשכנז ובראש הס' מכתב אהבה מר"ש רויזנטאל ממאהר מת בשנת תרי"ג ראה מאנאטשריפט כרך מ' דף 88

שנת 1850 דף 44 מת בן ע"ז שנה בשנת תר"ט וראה בספר שם עולם מהרב מיכאל וואדניק רב ברוסטיץ (בראסלוי תר"ו) בהקדמתו שם. [1]) ראה בהקדמת הס' יריעת שלמה נדפס בשנת תרי"ד. [2]) בריש ספרו. [3]) הקדמה לספרו. [4]) קב ונקי דף ה' [5]) הוא הג"ר יוסף רויזנפעלד ראה סארי חכמי מדינתנו דף פ"נ אות ע"א. [6]) ראה בסוף ספר כסף נבחר הוצאה א'. [7]) ומעה פירסט ברשימתו Bib. Jud. ח"א דף 312 בכתבו כי הי' רב בבאהמען [8]) מכ"ד אללג. צייטונג דעם יודענטהומש מסיליפזוהן שנת 1859 דף 506 [9]) שם. [10]) בריש ספרו הדרת קודש.

עא) הרב מו"ה הירש אפענהיים נולד לאביו הרב הגדול מו"ה דוד אפענהיים [1]) ובשנת תקפ"א ששל"ח אביו הרב ז"ל נתקבל דוא למלא מקומו ועבד שם עבודת אב"ד ל"ה שנה עד שנת תרי"ט [2]) ששל"ח. הרב ר' הירש הי' סופר נפלא ונדול בתורה, בשנת תרט"ז [3]) סדור תשובותיו לדפוס לבקשת תלמידיו אבל לא הספיקו השעה ונישאר אחריו קונ' נדול שו"ת שהשיב דבר ה' זו הלכה ומלבד כ"ז הו"ל בשנת תקפ"ט הס' עיני הדינ הכולל שני מאמרים. ראשון עומד מול עיני בישר, והשני ידבר בקוים נפיש האדם בשאריתה והס' הוא השנת והערות על הס' אנרת אליאסף מר"א חרין סותר דבריו בטעם ודעת הרב ז"ל הי' אהוב וחביב בעיני נדולי ישראל הנ' ח"ם ור"מ מינץ ובעת הי' צעיר לימים בן כ"ז שנה כבר כתבו לו ברב שבח ובבוד ומוזכר לשבח בתשובותיהם ומצאתי הסכמתו ע"ם בית יצחק לר"י מוערשעטץ.

עב) ר' משה מרגליות נולד לי: ביו הרב החסיד מו"ה ארי' ליב [4]) ש"ב לשני אחים מפורסמים הנאון מהר"ש הורוויטץ רב בניקלשבורנ. והשני ר"פ הורוויטץ רב בפראנקפורט והי' חתן הרב ר"א ברודא דיין, דר בסעמניטץ ושם נתן אל לבו לחבר ספרו הקירת הנמול. בספרו יבאר המחבר ענין שבר ועונש מתי ואיך יהי' נדפס באופען שנת תקפ"ט בהסכמת נאוני ישראל ומביא שם הרבה הד"ת מהרב ר"ש קרומניא דיין בפעסט. ובסו"ס שיר כתר מלכות לרזב"ד בוכנער הכהן ואח"כ איזה הערות והבנות בפסוקי תהלים והורה הי' סופר נפלא ות"ח ומביא בהקדמתו פלפול נחמד בסונ' הש"ס.

עג) הרב מו"ה בער אפענהיים נולד לאביו הרב מו"ה יצחק אפענהיים בפרעשבורנ בשנת תק"כ [5]) אשר הי' בן הרב מו"ה בער אפענהיים אבד"ק פרידבורנ והמדינה ולמעלה בקודש, כאשר הניע לימי בחרותו הוליכו אביו אותו ואת אחיו הרב מו"ה חיים רב בדרעזניטץ לישיבת פיורדא וכה אמר בלכתו [6]) מעמנו לשוב אל ביתו ודמעות ניל ותודה לאלהיו נזלו: מעל לחיו "ואתם בני ראו אנכי הבאתי אתכם אל מרום שבת אבותי אנשי שם מעולם דעו פה הי' אבי אמי האב"ד הנ"מ ברוך הכהן רפ"פ וכו' פה צלחה עליהם רוח דעת אבי הנאון מו"ה בער אפענהיים אבד"ק פרידבורנ וכו' אהי אמי הרב מו"ה ליב רב"ד בהאצפעלד ואהיו הנ"ר הירש אב"ד וואלערשטיין בטרם עלותם על כסא רבנות וכו' והביטו אל צור חצבתם עד ר"ד אפענהיים רב בפראג וכו

---

[1]) שהי' נ"כ רב בטעמעשוואר אבי הרב מו"ה יעקב אבד"ק שאמשאן וכדומה לי כי ר"ד הי' בן הרב ר' יוסף אבד"ק עדענבורנ נכד הרב ר"ד אפענהיים מפראג ראה Monatsschrift שנת 40 המאמר מהה' ר"ד קויפמאן. הרב ר"ד הנז' הי' תלמוד הר"ר ירמי' ממטארסדארף ונתקבל לטעמעשוואר בשנת תקנ"ח ראה מקל נועם י"ח מר"י נריסהאבער [2]) ראה אללנ' צייטונג דעש יודענטהומס שנת תרי"ט דף 493 ושמה קצת מקורות ימי חי'. [3]) ראה מכ"ע הנ"ל משנת 1855 דף 42. [4]) הקדמת ספרו [5]) כלילת יופי ב' נ"ח. [6]) בהקדמת הס' מי באר ור"ח הי' אבי הנאון ר' בער אפענהיים אבד"ק אייבשיטץ, וטעה פין בכנסת ישראל דף 178 כי הוא כתב

מקום משכן כבודו הי' בפר"ב אשר שמה ישב עה"ת שקיל וטרי' עם נאוני ישראל גם הי' מליץ נשגב אשר נדפס ממנו בבכורי העתים כמה מאמרי חכמה ומדע בשנת תקפ"ט הו"ל ספרו מי באר חדו"ת ושו"ת ופלפולים ששאל וכתב לנאוני ישראל [1] המפורסמם ולידידו ורעיו הנאמנים מר' ברוך ייטליש בפראג —ר"א לנדוי מח' עמק המלך ר"מ טויביש מלבוב ואח"כ ביאסי ובסו"ס קונ' פלני מים חדושים ופלפולים (וויען תקפ"ט) וראה מכתביו בכרם חמד וראה בישי למורה מכתב נעים מש"כ על מות ר' ברוך ייטליש המחבר טעם המלך להרב ר"ש רויזנטאל ממאהר הרב ז"ל זכה לאריכת ימים והי' בן תשעים שנה ושל"ח בי"ג תשרי תר"י ומנ"כ בפרעשבורג.

עד) הרב מו"ה יעקב ווילער נולד לאביו ה"בני כ"ה יוסף שהי' מגזע מלכות בית דוד ומצד אמו נכד ה"ג רבי ר' העשיל ז"ל [2] ע"י התאמצות אחיו הרבני מו"ה אברהם מביטשא נתקבל לרב בביטשא סמוך לטרענטשין. [3]

בשנת תק"ץ הדפים ספרו בית יעקב על עירובין בהסכמת הג' ח"ס ר"ד דייטש שמן רוקח ר"ק רב בווערבוי, נתנאל הכהן מלייפניק רב בפוחאף, ר"מ בנעט רב בשטאמפא, והה"ג ר"מ שטיין הראה ליחבור בכת"י ממנו.

עה) הרב מו"ה יעקב בר"מ ז"ל למד בישיבת הג"ר משה מינץ ושמו יצא לתהלה בישיבתו [4] והי' חתן הרבני הקצין מו"ה יעקב סג"ל ז"ל אשר הי' בביתו עד כי נתקבל לרב ואב"ד בק"ק יאללא בשנת תקפ"ז קבץ חדושיו ואספם והוצא לאור בשנת תק"ץ בהסכמת רבו הג"ר משה מינץ אשר הרבה בשבח תלמידו נדפס ספרו באופן בשנת תק"ץ בשם פרי יעקב בהערות מרבו ר"מ מינץ הס' הוא חדושי על סוגי הש"ס וחדושים בשם רבו ר"מ מינץ המחבר כתב כי הח"ב ג"כ ידפים בקרוב אבל ע"ע לא זכינו להם.

עו) הרב מו"ה יחיאל מיכל נולד לאביו הרב מו"ה אברהם מאיר הי' מקודם רב בפולין ואח"כ נתקבל לרב בציפער סמוך לפרעשבורג [5] בשנת תק"ץ הו"ל ספרו חיי עולם (נדפס בוויען) על סוגי הש"ס ושו"ע יו"ד בהסכמות הגאונים ר"מ סופר, ר"מ בנעט, ר"ע אינר ומהר"ם מינץ וברוך טעם, אח"כ הדפים הס' דרך חיים [6] על השו"ע מטור או"ח על ה' פסח בשם דרך הקצר (תמצית דינים חדשים) ודרך הארוך (קוש" ופלפולים) (בפרעשבורג תקצ"ז) הרב ז"ל של"ח בשנת תר"ד אד"ר [7]

כי ר"ב בפר"ב נתקבל לאייבנשיטץ ודע כי גם הח' אייזנשטאדט בדעת קדושים דף 168 טעה וההליף שני אנשים לאחד שם [1] לר"א רוקח מסאנטוב ר"ב פרענקיל ר"ש לאנדוי מפראג, ר"מ מינץ ר"מ סופר, ר"א בעל הקצות, ר"ד דייטש, ר"ז מרגליות, ר"א פלעקלעש [2] הקדמת ספרו [3] שם בהקדמה. [4] ר"מ מינץ בהסכמתו כל זה לאהבת תלמודי אשר יצק מים על ידי רבות בשנים, ואנכי ידעתי את האיש ואת שיחו אף בימי בחרותו וגודל יראתו ושקידתו עה"ת. [5] הסכמת ר"נ טרוביטש על ספרו דרך חיים [6] ראה ברשימת ש' ווינר 298 שרובי דבריו לקוחים אות באות מס' מגן האלף ח"א שנדפס בספר שר האלף (ווארשוי תקע"ו) וימחל לי מר ווינר כי הרבה חדשות הביא המחבר כאשר יראה כל רואה [7] במכ"ע רבני הגר לר"ם

עז) הרב מו"ה יהודא ווארמאן נולד לאביו הרב ר' ישראל ווארמאן אב"ד בפעסט [1] שקד על התורה והכמה והגיע למדרגת מורה הוראה בעיר פעסט [2] ונם בחכמה ידו הדה ובפרט בחכמת הניון ומליצה בישנת תקצ"א הו"ל הס' (דפוס אפען) מערכת העתקות חלק נפרד מהכמת הנ"ל ספרו עשה רושם עז הס' הוד' לכבוד נשמת מר אביו ז"ל וראה על ספרו מאמר נכבד במכ"ע אריענט משנת 1844 ל"ב 802

עח) ר' בער פרענקל הבור תורת האמונה לצעירים למודי מוסר ויראת ה' הי' יליד פרעשבורג וכפי מה שכתב האריענט משנת 1847 דף 493 כבר הו"ל המחבר חבורים נחמדים אבל לפ"ד טעה כי חלפו עם ר' בער פרענק הנזכר לעיל שחבר איזה קונ' במוסר ויראה הס' תורת האמונה נדפס בפרעשבורג תקצ"א.

עט) ר' זרח בן לר' מאיר קוס קדיש מפראג מורה ברעכניטץ הבור הס אוצר החיים דרכי הלמוד ועניניהם לנערי בני ישראל מבן נ' עד י"ג שנה ונחלק לג' חלקים נדפס בפראג תקצ"ב בהסכמת הרב ר' בנימין זאב רפאפורט רב בפפא, משה אבלש והבריו בד"צ דאובן ישן וראה רשימת וויגר 44

פ) ר' ליב דוקעס דר בפרעשבורג [3] ובשנת תקצ"ג הדפוס תורה עם ת"א [בן יעקב ברשימתו] ופירסט טעה בכתבו ברשימתו כי נדפס בשנת תקצ"ה (ראה פירסט כרך א' 215) ר"ל דוקעס הי' מפורסם לסופר נפלא והכם נעלה במאמריו הרבים במכ"ע בימים ההם וראה מכ"ע אריענט משנת ת"ר דף 3. (וראה ח"ב לספרי).

פא) ר' מנחם מענדל בר"י שטערין דר בפרעשבורג, חבור בישנת תקצ"ג א) העתקת אשכנז למשלי והו"ל (בפרעשבורג תקצ"ג) ב) אזכרות הנפיש קינה על מות ר"א הירש לבוב פרנס בפר"ב (וויען תקצ"ד) ג) תפארת התשבי מעשה אליהו התשבי ב"ה ד) שירים ב"ה וויען ה) אבל משה נהי וקינה על מות ר"מ סופר וויען ת"ר. וראה ח"ב מספרי) ר"מ הי' סופר והכם מפורסם וראה לתולדותיו במכ"ע אריענט לשנת 1843 דף ב"ז ומשנת 1840 דף 3.

פב) ר' שלמה ולמן שטערין הי' דר ברעכניטין הכם וסופר נפלא הבור יסוד מורא להראב"ע עם פירושו לויות חן ועם מפתחות בסופו נדפס בפראג תקצ"ג וראה מכ"ע אריענט ישנת 1850 דף 38 בקנאו קנאת ר"ל דוקעס מאת מנדיל מאהר וראה ג"כ מכ"ע הנ"ל לשנה 1844 דף 307 ואח"כ דר בפאפא וראה שי למורה 30 כי השתדל עבור הרב שי"ר הכסא רבנות בפאפא.

פג) הרב מו"ה אהרן קוטנא קעמפער רב בטאטא הו"ל בשנת תקצ"ד

---

[1] ראה תולדותיו רייך בית אל. ר"י ווארמאן נולד באופען שנת תקט"ו תלמוד לר"ז איידליטץ ור"מ ברבי, והי' רב בקערסטור ואח"כ בפעסט בנו ר' יוסף דוד רב בגרויסווארדיין (דאקטאר הראשון בארצנו ששמש בתואר רב ראה אריענט שנת 1840 ודבריו צריכי בדיקה [2] רייך בית־אל הנ"ל. [3] תולדותיו ראה רייך בית אל ובאריענט וש"מ וראה באוצר יישראל ח"ד אצל שמו ובספרי ח"ב בערכו.

הס' דעת זקנים פירש שלו בשם שארית יוסף (אפען תקצ"ד) (וראה ח"ב ספרי אות ק"ב) קלאמער וראה מכ"ע אריענט שנת 1847 דף 52 בהנוגע לספרו וראה אבן המאיר ח"א בערכו.

פד) הרב מו"ה שלמה נאנצפריעד רב בברעזאוויטץ וראב"ד באונגוואר חבר בשנת תקצ"ה הס' קסת הסופר דיני כתיבת ס"ת ומנ"א עם תקונים מה"ע ח"ם (אפען תקצ"ה) יזו"ז ה"ם וראה תולדותיו באוצר הספרות קראקא ח"ג מנכדו הה"ג חיים ברודי מורה בפראג. ובס' שם שלמה מנכדו הג"ר יחזקאל בנעט וראה מכ"ע אריענט משנת 1848 וראה ח"ב בספרי בערכו.

פה) הרב מו"ה חיים שויבער נולד לאביו הרב מו"ה אהרן שויבער בלייפניק ומשם בא לאונגאריא דר באובני ושמה הרביץ תורה עם תלמודים הגונים (ראה הקדמה לספרו) בשנת תקצ"ה חבר הס' תוצאת חיים מאסף הערות מגדולי ישראל על יו"ד ח"א עד סימן פ"א והערותיו (פרעשבורג תקצ"ה) בהסכמת ה"ג ה"ם ור"ג מרוביטש מניקלישבורג.

פו) ר' א' ה' קוהן מורה בבית הנוך נערים להורות בשפת עברית ילדי עניי אפען) חבר ס' אלון בכות הספד מר על מות הגאון צבי הלליער שנפטר יום ו' כ"ה תשרי תקצ"ה באובן ישן. בן חבר הס' ימי צדה ומהומה והישטף הזרא והעצום בעיר אובן ישן בספור מליצה וישיר אפען תקצ"ה.

פז) הרב מו"ה יוסף וויסע נולד בשנת תקע"ב בכפר פלומענא הסמוך לפרוסטיץ, רב בנאיא ואח"כ בוואג ניישטאדטיל חבר הס' דברי ימים עם ת"א ובאור פראג תקצ"ו וס' מלכים עם ת"א פראג בשנת הנ"ל וראה לתולדות חייו בקריה ספר לציישלין בערכו וראה ח"ב בספרי.

פח) הרב מו"ה יעקב קאפל קונשטאדט נולד לאביו הרב מו"ה צבי ז"ל שמש בכתר הרבנית בקאדלבורג ומשם נתקבל לוועדבוי ושמה יצא שמו לתהלה ולפאר בארץ לחריץ מפורסם וחריף נפלא עד ששמו נודע בתבל בשם ר' קאפיל חריף למד עם תלמידים חריפים וחבר הס' חדושי יעב"ץ על הולין ה"ג ח"ם בהסכמתו כתב „אשר אליו פנו כל פיות תלמידים למאות מת פתאום [1] בט' שבט תקצ"ז והי"ג ח"ם הספידו בספרו תורת משה עה"ת פ' וישב ספרו נדפס בפר"ב תקצ"ז ע"י בניו ר' צבי הירש רייך ובנו משולם רייך ובנו ר' יחזקאל רייך ובסו"ם חד"ת מבניו הנ"ל.

פט) ר' שמעון נולד לאביו ב"ה יהודא הכהן וויס באפען חבר הק' ספסר מר אל הפקר מעדת אובן ישן שלשת משובי צעד יראי ה' מרבים וצעירים לימים וחכמי לב ה"ה מו"ה נרשום טעמעשוואר ומו"ה משה פאל ומו"ה יוסף יאמבעק ז"ל בשנת תקצ"ז (אפען תקצ"ז) ט"ו דפים.

צ) ר' יצחק פרייהוף דר באובן וחבר הקונ' בכי תמרורים קינה על מות רבו ר' משה מינץ נדפס באובן תקצ"ז ראה רשימת בן־יעקב בערכו.

צא) הרב יחיאל מיכל נולד לאביו ר' שמואל פינדער מקיצע סמוך לפר"ב תלמוד הג"ר מרדכי בנעט ותתן הגביר הקצין ר' מנדיל טעבין ר"מ למד כל

---

[1]) ראה בריש ספרו אלון בכות. [2]) ראה ח"ם עה"ת בדרשותיו בפ' וישב.

ימיו תורה בהתמדה לסרות שהי' סוחר נכבד למד עם תלמידים בפר"ב. בשנת תקצ"ה קבין הדושיו על קצת מסכת והוציאם לאור בשם שלמי נדבה, והנאון ח"ס בהסכמה הרבה להלל מעשיו (פר"ב תקצ"ה) (וה"ב נדפס בשנת תר"נ ראה ח"ב לספרי) של"ה בשנת תר"ה כ"ו אלול א' דסליהות ראה תולדותיו באבני בית היוצר ס"ג וראה לב עברי מר"ע יוסף שלעזינגער וראה מב"ע אריענט שנת 1844 דף 243.

צב) הרב מו"ה נבריאל דעסויער נולד לאביו ר' נתן הלוי ודר בנייטרא [1]) הי' תלמוד ה"ג ה"ס ר"ג חבר ת"א לאיוב ובאור ע"פ אדני הדקדוק ויסודות הפשט בשם קסת נבריאל ובראש הס' מבוא חדש בשם קסת הסופר וטריפות וישארי הלכות ביו"ד פר"ב תקצ"ה וראה מב"ע אריענט לישנת 1840 דף 15.

צג) ר' מנחם מנדיל רוזנטאל מזאראוב הבר עמק שושנים השנות על מכתבי ש"ר במב"ע בבורי העתים וכרם המר אפעז תקצ"ט ראה בס' שי למורה 55.

צד) הרב ר' אפרים ישראל בליבער רב בנייהיזיל חבר ס' מרפא לשון ארמי יסודות דקדוק לישון ארמי עם לחות בסופו ובראשו מבוא כללי בשם מגיד מראשית (ווין תקצ"ט) וראה Orient משנת 1841 דף 4 בקורת נכבד ע"ס וטובו ומהותו.

צה) הרב מו"ה מאיר אברהם רב בשאבא חבר ספר פרי צדיק ח"ר דרוש על התורה עד פרשת כי תשא הובא לדפוס ע"י חתנו של המחבר ר' יוסף במו"ה שלמה פינקעלשטיין ממישקולטש והוסף עליו הערות מן דף ל"ה עד דף ש"ד (ראה ח"ב לספרי בערכו) (פרעשבורג תקצ"ט).

צו) ר' שלמה רוזנטאל חכם נכבד וסופרם בארצנו נולד לאביו מו"ה ר' נפתלי בן ר' יצחק [2]) ר"נ נולד בראאב בשנת תס"ז למד בברלין ושמה השלים א"ע בחכמה ומדע הי' התן הגביר המפורסם ר' יוסף לייסניק משאמיש בשנה תק"י בא למאהר עם אשתו הי' לו ד' בנים [3]) בנו שלמה נולד בשנת תקכ"ג ובנו אליהו [4]) ובתו רעזעל, ושרה.

ר"ש למד בישיבת פרעשבורג אצל הגי' מהר"ם ברבי [5]) ידיד וחבר להג"ר מרדכי בנעט באשר יספר ר"ש [6]) אני הייתי מנוער תלמוד חבר לר"מ בנעט באשר הי' מקדם כמה שנים בבית אבות, והי' ברצון אבותי ליתן לו אהותי לאשה ביום ד' חשון (1784) תקמ"ד נשא אישה את האישה בת ר' קאפיל טעבין מפרעשבורג ואח"כ דר בפעסט, והוא ואחיו ר' אליהו אשר ברכם ה' בעושר ובתורה ונדולה ומרוב חכמתם ואהבתם לספרות ישראל אספו ספרים יקרי ערך חדשים גם ישנים [7]) ולקח חלק אז בימיו בספרות העברית

[1]) ראה בסו"ס אוהל דוד לר"ד דייטש [2]) לאוו נעזאמעלטע שריפטען הלק ב' דף 102 [3]) יאהרבוך להח' בוש ח"ה 97 [4]) ר' אליהו ז"ל הי' נ"כ נדול בהכמה ומפורסם לתפארת, ראה צונץ צור נעשיכטע 143 וראה מוסדות תכל לר"ד פריעזנהויזן 90 [5]) קויסמאן בס' האסיף שנה ה' דף 130 [6]) מכתב ר"ש להחכם ש"ל נאלדבערנער וראה שי למורה דף י"א [7]) צינץ

במכ"ע בכורי העתים בדם המד אריענט ציון, בהאחרון נדפס ממנו מאמר נכבד בשם קבלה והפילוזופיא.

בשנת תקצ"ט הו"ל הס' בית אין (אפען תקצ"ט) כולל השגות והערות ע"ס תרי"נ מדר קרייצנאך אשר הוא עם סיעתו השבו בלבם לנסוג מאחרי אלקים קדושים רצו והסכימו וחליטו יחד להרוס ולעקור יסודי האמונה ודת ישראל (לשונו בהקדמת ספרו) שם בספרו יזכיר את ידידו ורעו היקר ר' שמשון בן רפאל הי"ש, בן נדפס ממנו בס' ארי' נוהם לר"י מודינא הערות והוספת בשם פלוני אלמוני בן הדפים במכ"ע אריענט מכתבים שעברו בין ר"מ בנעט לר' שאול אדות הס' בשמים ראי"ש שנדפס אז מבנו ר' צבי בשם הרא"ש. ואגרת נדפס ממנו בריש ס' הדרת קודש להי"ן ר"ע בריללל בפעסט. של"ה בשנת תר"ה בן פ"ב שנה. ויותר פרשת גדולתו ראה האסיף שנה ה' לר"ע סאקאלוב, מאמר מההכם ר"ד קויפמאן וראה מאסף הנדחים להרכבי דף 213 וראה בשי למורה הרבה מכתבים שעברו בינו לר"צ חיות [1]) בואלקווא וד שי"ר רב בפראג וראה קאטאלוג פירסט ח"נ דף 170 .

צז) הרב מו"ה אלעזר ליפמאן שטיין רב בסולוש ושאר קהלות, בשנת ת"ר הבור ס' אבל משה הספד מר על מות הנ' ר"מ מפר"ב (אפען ת"ר) וראה בה"ב מספרי לתולדותיו וראה פירסט ברשימתו בערכו כי ערבב ב' רבנים ה"ה הרב ר"א הנ"ל ור"א ליפמאן נייזאטין לאחד.

צח) הרב מו"ה משה נולד לאביו מו"ה יהודא ז"ל זאנענשיין בטרענטשין (ראה שבוא לספרו) עלה ונתעלה בתורה ולמד עם בחורים (בהקדמת ספרו בשכתבו לר"ה) בשנת תקפ"ז נתקבל לרב בק"ק מאהרטאן וגליל שהוראין שמה פלפול עם גדולי ישראל וביחד עם ה"נ ח"ס בשנת ת"ר הדפים ספרו "צהר לבנין" בה יצא להצדיק את מהרש"ל בהנהותיו על ש"ס אשר מהרש"א דחה בכל עת דבריו והוא הצדיקו בכל פעם נדפס בהסכמת ר"מ סופר רב בפר"ב (פרעשבורג ת"ר)

צט) ר' דוד נאלדשטיין נולד לאביו הר' בצלאל נ"ע תלמוד ה"נ ח"ס וביום מות רבו הו"ל הס' קול אנחתי מספד על ר"מ סופר רב בפר"ב אפען ת"ר.

ק) ר' נחום נולד לאביו ר' שלמה בטרענטשין למד אצל ה"נ ח"ס וביום מות רבו חבר ספרו דמע עיני (אפען ת"ר) מספד מר על רבו אשר הספידו בפעסט י"נ חשוון ת"ר.

---

[1]) ראה בשי למורה דף 213 27 כי ר"ש רוזנטאל הי' לפה ולמליץ עבור ר"צ חיות שיבא על כסא הרבנית באוכן אחר מות ר"מ מינץ. וכן אחר מות ר"צ העללער נ"כ השתדל עבורו ר"ש. ויותר פרשות גדולתו ראה בס' מהח' קויפמאן Das Centenarium . J. L. Rap. p. 403, ובהקדמה לשי למורה וש"מ.